

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1944.

Andra kammaren.

Nr 29.

Onsdagen den 1 november.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts på kammarens bord lig-
gande proposition, nr 288, angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten
för budgetåret 1944/45; och anförde därvid:

*Vid remiss av
Kungl. Maj:ts
proposition
nr 288.*

Herr **Wiberg**: Herr talman! När pris- och lönestoppspolitikerna beslöts, för-
utsattes, att den icke skulle utesluta inkomstförbättringar för sämre ställda
grupper. Under de gångna två åren ha också åtskilliga korrigeringar ägt
rum. Det är nu fråga om ytterligare en sådan justering. Det är uppenbart,
att en gränsdragning mellan vad som menas med sämre ställda grupper och
övriga alltid måste vara ganska svår. Men i och med att man som jag accep-
terar, att de lägre statsanställda måste inrangeras under gruppen sämre ställda
— vilket finansministern genom propositionen visar att han gör — kan
man icke undgå att fråga sig, av vad anledning något förslag till förbättring
icke framlades tidigare under året. Riksdagen hade under sin vårsession
i sådant fall kunnat upptaga saken till prövning och avgörande och någon
retroaktiv lagstiftning hade icke behövts. De statsanställda äro — vilket
framgått av uppvaktningar för samtliga partier — ej heller nöjda med pro-
positionen. De anse, att ökningarna äro för låga, och att andra grupper stats-
anställda också borde ha inrangerats inom kategorien sämre ställda. Av pro-
positionen får man det intrycket, att finansministern förhandlat med veder-
börande huvudorganisationer och att dessa förklarar sig tillfreds med pro-
positionens gränsdragning. Hur förhåller det sig härmed? Finnes det i nu-
varande läge ytterligare grupper som finansministern anser böra omfattas i
begreppet sämre ställda, eller menar finansministern att med hänsyn till infla-
tionsfaran gränsen nu får anses vara nådd?

Det skulle också vara av intresse att erfara, hur finansministern tänkt sig
i fråga om alla dem, som erhålla ersättning för sitt arbete i form av arvoden.
Denna stora grupp skulle, såvitt man kan förstå, överhuvud taget icke er-
hålla några förbättringar genom det nu framlagda förslaget. Utan tvivel skul-
le det för riksdagens fortsatta behandling av nu föreliggande ärende vara av
värde, om finansministern skulle vilja lämna några upplysningar i dessa hän-
seenden.

Finansministern framhåller i propositionen fullt riktigt, att sedan hösten
1942 kunnat upprätthållas ett allmänt pris- och lönestopp. Prinsnivån har un-
der dessa år varit någorlunda oförändrad. Hurudana te sig då utsikterna för
framtiden? Det torde därvid vara av intresse att jämföra läget för två år se-
dan med hurudana förhållandena nu gestalta sig i fråga om förutsättning-
arna för att kunna förhindra en inflationsartad utveckling. Man måste då
tyvärr konstatera, att riskerna nu äro betydligt större än vad de voro år 1942.
Den gången hade vi passerat en period av sämre försörjningsläge. Den infla-
tionstendens, som förorsakades av prisstegringarna på importvaror, hade ock-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)
så nått sin kulmen. Vi närmade oss en period av gynnsammare förhållanden på skilda områden. Nu däremot gå vi till mötes en försämring, i första hand i fråga om försörjningsläget. Härtill kommer, att vår import från utlandet har minskats och vår avspärrning från kontinenten är redan nu i det närmaste fullständig. Det är vidare obestriddigen åtskilligt som talar för, att handelsspärren inom kort kan bli total. Hur länge ett sådant tillstånd kan vara, beror givetvis på krigets längd, och i detta avseende finns det åtskilligt som tyder på att avslutandet av krigshandlingarna i Europa ingalunda står för dörren. Vidare måste vi dela med oss av våra för direkt konsumtion avsedda förnödenheter till andra länder, i fråga om vilka vi anse det vara en ofrånkomlig plikt att — även om vi själva på grund härav få vidkännas vissa svårigheter — lämna en hjälpande hand. Vad statsutgifterna beträffar måste vi fortfarande kalkylera med ett betydande budgetunderskott. Den militära beredskapen måste hållas på en mycket hög nivå, vilket i sin tur bl. a. återspeglas på arbetsmarknaden i form av brist på arbetskraft. En ytterligare inflationsfaktor, som för dagen måhända icke är direkt aktuell men som likväl, när handelsförbindelserna åter bli friare, kommer att framträda med kännbar styrka, är de exportkrediter till olika länder, som man synbarligen inom avgörande instanser i vårt land är beredd att lämna.

Man måste alltså göra klart för sig, att i dagens läge riskerna för en inflation äro betydligt större än vad fallet var, då löne- och prisstoppspolitik inleddes. Varje åtgärd, som motverkar denna politik, är också i detta läge åtskilligt farligare än tidigare. Den fördämning, som man kunnat bygga upp gentemot en allvarlig penningvärdeförsämring, utgöres helt naturligt huvudsakligast av lönestoppet. Skall den kommunistiska parollen »Bryt lönestoppet!» följas, lär det vara ganska omöjligt att hålla tillbaka prisstegringar. Löneökningar medföra en höjning av produktionskostnaderna, och i sådant fall är det — trots alla strävanden i fråga om prisstopp — omöjligt att hålla nere varuprisnivån.

Finansministern förklarar i propositionen också, att han är fullt medveten om detta. Han framhåller, att »ett fortsatt vidmakthållande av ett allmänt pris- och lönestopp är en förutsättning för att penningvärdet skall kunna skyddas». Man har i detta sammanhang anledning kraftigt understryka, att de kategorier inom vårt land, som ha det allra största intresset av att penningvärdet icke försämras, utgöras av löntagarna. All erfarenhet visar, att just dessa grupper städse få sina levnadsbetingelser mest försämrade i händelse av inflation. Det måste också för statsmakterna betraktas som en tvingande nödvändighet att tillse, att en sådan ekonomisk politik föres, att icke det stora befolkningsskikt, som löntagarna utgöra, får vidkännas det allvarliga avbräck, som en penningvärdeförsämring med därav följande prisstegringar måste medföra.

Att finansministern är väl medveten om hur förödande ett allmänt brytande av lönestoppet skulle vara framgår också av ett annat uttalande i propositionen, där det framhålles, att »om en provisorisk löneförhöjning för vissa grupper statsanställda nu skall kunna godtagas, måste den tydligen begränsas så, att den faller inom ramen för sådana lönejusteringar, som kunna genomföras, utan att förutsättningarna för den allmänna stabiliseringspolitiken rubbas». En sådan erinran är givetvis också välbetänkt. För närvarande märker man nämligen en ganska genomgående och även i viss mån förklarlig tendens hos löntagarna att söka genomföra löneförbättringar, som nominellt skulle leda till s. k. full kompensation. Avtal berörande hundratusentals anställda ha sagts upp och högst betydande krav på löneförhöjningar ha framställts. Man kan mycket väl förstå den psykologiska bakgrunden härtill. Kri-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

get har varat många år, och därigenom har den sänkning av levnadsstandarden, som krigsutvecklingen åstadkommit, blivit än mera kännbar. Man har på många håll föreställt sig, att man stod inför en ganska omedelbar fred. Kanske inte minst genom förespeglingar under valkampanjen har man kommit att tro, att det skulle vara möjligt att med ett enkelt penndrag återvinna den levnadsstandard, som rådde före kriget. Tyvärr är detta ännu icke möjligt. Vårt läge är såsom tidigare berörts i stället värre än förut. Risken för att den mängd förnödenheter, som kommer att stå det svenska folkhushållet till buds, blir mindre, är tvärtom överhängande, detta som en följd av avspärrningen, inkallelserna, nödvändigheten att hjälpa främst våra grannländer m. m. Det vore också utomordentligt olyckligt, om vi här i Sverige i krigets elfte timma genom att nu rasera den hittillsvarande löne- och prispolitiken tillfogade hela vårt ekonomiska system en allvarlig skada. I nuvarande stund skulle en allmän höjning av de nominella penninginkomsterna i verkligheten endast medföra en skenbar fördel, medan däremot en reell förbättring endast skulle bli en chimär.

Det har talats om att arbetsmarknadens parter inom kort skulle samlas vid förhandlingsbordet för att söka finna någon lösning. Det må understrykas, att en sådan åtgärd uteslutande måste betraktas med tillfredsställelse. Om de ansvarsmedvetna organen för dessa parter sakligt behandla föreliggande situation i full insikt om vad ett raserande av löne- och prispolitiken måste innebära, borde alla förutsättningar vara förhanden att uppnå ett för hela vårt folk och icke minst för löntagarna lyckligt resultat.

I detta sammanhang torde det emellertid vara lämpligt att varna för tendensen att göra frågan om arbetslönerna, vinster och priser inom hela produktionen och distributionen till föremål för en i det närmaste statlig reglering. Det kan icke vara önskvärt, att nu när kriget dock nalkas sitt slut, slå in på en väg, som för ytterligare bort från den frihet för näringslivet och rörlighet under växlande förhållanden, som måste anses önskvärd. Sådana mera ingående statliga regleringar av hela inkomst- och prisbildningen måste ytterligare minska utrymmet för den konkurrens mellan företagen, som måste bilda en viktig grundval för den ekonomiska utvecklingen efter kriget.

Från näringslivets sida har man under alla dessa krigsår visat en långtgående vilja till samförstånd och samarbete, icke minst med staten och dess skilda organ. Vi ha så t. ex. i dagarna sett, hur ett värdefullt initiativ från näringslivets sida tagits upp av kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. Jag äsyftar förslaget till investeringsråd, vilket uppslag framfördes från Sveriges industriförbunds sida redan vid Arosmässan.

Klart är vidare, att de penningvårdande myndigheterna med uppmärksamhet måste följa alla de olika faktorer, som verka i inflationistisk riktning. Vad krediterna till främmande länder beträffar vore det önskvärt, om man sökte bilda sig en uppfattning om vilket totalbelopp, som vårt land kunde mäka med, utan att följderna i fråga om vår egen försörjning och vårt penningväsen bleve så kännbara, att gränsen måste anses överskriden. Statsministern meddelade vid måndagens plenum, att beviljade eller planerade krediter redan överstege 500 miljoner kronor och att av riksdagen beviljat anslag å 400 miljoner kronor sålunda redan nu skulle komma att överskridas. Det skulle säkerligen mötas med tillfredsställelse, om finansministern för riksdagen ville lämna en redogörelse för sin syn på detta utomordentligt betydelsefulla problem.

Det har från skilda håll framförts, att en aktivare prissänkingspolitik än den hittills tillämpade måste inledas. Priskontrollnämnden har också i framställning till Kungl. Maj:t begärt utomordentligt vidgade befogenheter, vilka — att döma av priskontrollnämndens motivering — i verkligheten skulle komma

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

att giva priskontrollnämnden en hart när diktatorisk makt över näringslivet. När riksdagen under vårsessionen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 252 drog upp riktlinjerna för den statliga penningpolitiken, framhöll man i fråga om prispolitiken, att prisnivån borde anpassas nedåt, i den mån ett förbättrat försörjningsläge kunde inträda i samband med att den extraordinära varuknappheten upphörde samt import- och produktionskostnaderna nedgingo. Priskontrollnämnden avser nu, att — ehuru dessa förutsättningar icke skulle vara uppfyllda — pressa ned varupriserna. Eftersom prisbildningen redan nu icke medger några av kriget förorsakade vinster, skulle följden av en sådan ny prispolitik bli, att sänkningarna skulle få tagas från de normala, i allmänhet relativt knappa marginalerna. Det har emellertid uttalats farhågor för att man skulle sikta på något ännu mera långtgående, nämligen att pressa ned priserna på sådant sätt, att sänkningarna skulle komma att gå ut över företagens konsolidering. Det måste också redan nu med skärpa framhållas, att en långtgående prissänkingspolitik kan vålla samhället i sin helhet allvarlig skada. Man behöver endast erinra om de oräkneliga fallisemang, som uppstodo såsom följd av den felaktiga pris- och penningpolitiken efter förra världskriget. Det ligger också i allas vårt intresse att få fram konsumtionsvaror. Man kan knappast tro, att viljan att skapa sådana nyttigheter skulle stärkas genom en prispolitik, som medförde, att produktionen av dem skulle gå med förlust. Vikten av ett konsoliderat näringsliv, som efter kriget har kraft nog att möta den kris och de påfrestningar, som komma, kan icke tillräckligt understrykas. Det går icke att lösa löntagarnas problem genom att vältra över kostnaderna på näringslivet. En sådan politik skulle i högsta grad hjälpa till att riva ned de fördämningar, som statsmakterna hittills kunnat bygga upp mot en inflation med allt vad därav följer, och skulle allvarligt försvåra möjligheterna att i framtiden bygga upp en god levnadsstandard åt vårt folk.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få hemställa om bifall till remissyrkandet.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! När de, som ha till uppgift att företräda arbetarnas intressen i riksdagen, ha att taga ställning till den förda ekonomiska politiken, borde de nog utgå ifrån, att alltfört äro förhållandena sådana, som de tecknades av finansminister Wigforss under valrörelsen, när han i ett föredrag i Vadstena den 6 augusti 1944 yttrade följande: »Faktum står kvar, att det fortfarande ligger i händerna på vissa enskilda medborgare att utan ansvar inför hela folket bestämma över stora arbetarmassors möjligheter att skaffa sig arbete och inkomst. Hela den politik de enskilda företagen bedriva är undandragen inflytande från deras sida, som av denna politik röner den allvarligaste påverkan i sitt dagliga liv.» Finansministern tillade sedan: »Så länge man på borgerligt håll ställer sig alldeles oförstående inför denna tankegång, är det självklart att ingen väg till samförstånd eller sammanjämkning kommer att erbjuda sig.» Finansministern kompletterade sedan dessa sina uttalanden genom att i ett föredrag i Kosta förklara: »Man kan inte gemensamt söka efter lösningen av detta problem, innan man är ense om att problemet existerar.»

Jag skulle nu gärna vilja ställa en fråga till finansministern: Ha arbetarnas representanter i samlingsregeringen nu erkänt förekomsten av ifrågavarande problem? Om så inte är fallet, hur ha då arbetsgivarnas och arbetarrörelsens representanter i regeringen kunnat komma till samförstånd i den för båda parter viktigaste av alla frågor, nämligen frågan om lönsen resp. profitens storlek. När såväl finansministern som landsorganisationens ledare, priskontrollnämndens ordförande och arbetsgivargeneralen Söderbäck nu samtidigt gett sin anslutning till tanken på fortsatt lönestopp, då är väl detta ett tecken på att

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

de nämnda ledarna inom arbetarrörelsen kommit till samförstånd med arbetsgivarna på den principiella grundvalen, att arbetets frukter även i fortsättningsen skola fördelas efter samma proportioner som hittills mellan å ena sidan de arbetande och skapande krafterna i det svenska näringslivet, och å andra sidan de tärande elementen, vilka, i kraft av sin äganderätt till produktionsmedel, naturrikedomar och penningar, åtnjuta arbetsfria inkomster.

Men finansministern och landsorganisationens ledning ha inte vunnit svenska folkets majoritet för en dylik överenskommelse. Tvärtom, folket i val har alldeles nyligen i stället givit sitt votum för en annan politik. Majoriteten av dem som deltog i valet röstade för arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Våljarmajoriteten röstade icke för fortsatt lönestoppspolitik, icke för fortsatt underkompensation för dyrtiden, ty inte heller socialdemokratiska partiet ställde upp detta som några programpunkter under valrörelsen. Arbetarna och övrigt småfolk röstade i stället för efterkrigsprogrammets krav om rättvis fördelning och höjd levnadsstandard. För detta gav valresultatet ett klart utslag. De ledare inom arbetarrörelsen, som äro verkliga demokrater, veta alltså mycket väl vad de nu ha att rätta sig efter. Fortsatt lönestoppspolitik med obeskurna profiter och fortsatt hopande av förmögenheter hos de redan tidigare rika vore liktydigt med att arbetarrepresentanterna i regeringen och arbetarmajoriteten i riksdagen red spärr mot folkviljan.

Man vill kanske invända: ännu pågår kriget; så länge det inte är fred, kan efterkrigsprogrammet inte vara aktuellt, det är ett framtidsprogram. Varje sådant argument kommer av Sveriges arbetare att uppfattas som vad det egentligen är, nämligen som uttryck för viljan till politisk svindel. Ty menar man allvar med efterkrigsprogrammet, då måste den nuvarande konjunkturen utnyttjas för att länka den ekonomiska politiken in i sådana banor, som ligga i linje med detta program med dess stolta deklaration om att »fattigdomen skall avskaffas i såväl stad som på land». Lönestopppolitiken går stick i stäv mot förberedelserna till förverkligandet av ett sådant program.

Om man tvivlar på att man ur valresultatet kan läsa ut den folkmening, som jag gjort mig till tolk för, går det ju an att studera det nu aktuella läget på avtalsrörelsernas område, för att ur detta utläsa vad som är arbetarnas vilja och mening. Omkring 400 000 arbetare ha sagt upp de avtal, som utlöpa vid årsskiftet. De flesta av dessa arbetargrupper befinna sig icke bland dem som man brukar beteckna »de sämst ställda». Det betyder att arbetarna ha underkänt argumentationen för fortsatt lönestoppspolitik. Arbetarna ha sent omsider börjat genomskåda frasen om inflationsfaran. De ha börjat inse att fortfarande gälla de förhållanden, för vars skull man byggt upp arbetarrörelsen, nämligen att reallönens respektive profitens storlek bestämmes av styrkeförhållandet mellan kapital och arbete och inte av penningpolitiska åtgärder.

Arbetarna ha börjat förstå, att det blivit något fel med arbetarrörelsen, när exempelvis landsorganisationens andre ordförande mitt under avtalsrörelsen håller ett tal, som riktar sig mot arbetarnas av fackförbunden godkända lönekrav, ett tal som högerens och arbetsgivarnas huvudorgan, Svenska Dagbladet, betecknar som »klokt och ansvarsmedvetet». Svenska Dagbladet betecknade i samband därmed i lördags kommunisternas kritik av detta tilltag från L.O.-ledarens sida som »hets», och tillade: »Om kommunisterna skola försöka sig på denna hetstaktik i den inrikespolitiska remissdebatten om onsdag, böra de få ett så ordentligt svar på tal, att det betar dem lusten att fortsätta, åtminstone inför detta forum.» Det är onsdag i dag. Högerens och arbetsgivarnas främsta språkrör har anbefallt högermännen i riksdagen att spela väpnarnas roll åt L.O.-ledarna i deras kamp för fortsatt lönestopp. Jag vill nu säga, att högermännen mycket väl kunna komma an, men förta oss lusten att föra ar-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

betarnas talan i riksdagen komma de inte att lyckas med. Det är för den skull vi äro valda hit och vi ämna fullfölja våra uppgifter.

Trots hotet från högern tar jag mig därför friheten att i fem punkter söka ge en konkret karakteristik av samlingsregeringens ekonomiska politik, en politik för vilken samtliga samlingspartier, ett för alla och alla för ett, äro gemensamt ansvariga.

1. Samlingsregeringen har målmedvetet gått in för att sänka levnadsstandarden i arbetarnas och övriga mindre inkomsttagares hem utöver vad försörjningsläget i Sveriges land kräver.

2. I den mån samlingsregeringen lyckats i sina syften har man ökat rikedomarna och den arbetsfria inkomsten hos de redan tidigare rika.

3. Samlingsregeringen måste vid denna politik komma i motsättning till alla ärliga företrädare för arbetarrörelsen, vars mål och syften ju är att åstadkomma en rättvisare fördelning av arbetets frukter genom att öka arbetarnas reallöner på bekostnad av arbetsköparnas och kupongklipparnas profiler.

4. Som en följd av detta följer med naturnödvändighet, att inom arbetarrörelsen kan samlingsregeringen inte finna ett medvetet stöd för sin ekonomiska politik annat än hos sådana, som av någon anledning anse att de kunna svika arbetarrörelsens mål och syften.

Så några kommentarer till mina påståenden under de olika punkterna. Samlingsregeringen startade under fältropet: »Vi skall alla bära vår andel av krisbördorna.» Vad är en godtagbar del av krisbördorna? Jo, det är de inskränkningar i konsumtionen av vissa varuslag, på vilka det verkligen råder brist och vilka därför fördelas genom ransonering. Men samlingsregeringen nöjde sig inte med denna ransonering, regeringen satte därtill fattigdomen i system med den i själva verket oerhört cyniska förklaringen, att »man måste nedbringa massornas köpkraft för att hålla penningvärdet uppe», någonting i själva verket oerhört cyniskt, därför att man tar fattigdomen till sin hjälp när det gäller att reglera konsumtionen. Det skedde genom att man under två krigsår först lät priserna på livsfrönödenheter stegras med över 41 procent för att sedan kompensera arbetarna för dyrtiden med en höjning av penninglönen med endast 20,7 procent.

Jag vill med ett exempel belysa hur verkningarna av en sådan politik måste bli, t. o. m. enligt statens egna erkända siffror. Antag att en arbetare före kriget hade en veckolön på 80 kronor. Arbetaren använder praktiskt taget allt vad han förtjänar till livsuppehållet. För att ha pengar till samma varumängd som han tidigare fått för 80 kronor, behöver han nu 113:60 kronor. Men han får med kompensationen för dyrtiden endast 96:56 kronor; det fattas varje vecka 16:04 kronor för att han skulle ha de ekonomiska förutsättningarna att kunna upprätthålla sin förutvarande levnadsstandard. Det kanske inte är så mycket, måhända någon vill säga. Jo, det är mycket i arbetarhem, där man befann sig nere vid gränsen till existensminimum redan före krigsutbrottet. Arbetaren måste alltså sänka sin levnadsstandard med 15 procent enligt vad den officiella statistikens siffror medge, i verkligheten ännu mer, ett faktum som man inte borde försöka trola bort från exempelvis landsorganisationens sida genom att räkna in ökat övertidsarbete och en del andra ting på ett sådant sätt, som är avsett att förbättra statistiken. Det nämnda blir alltså arbetarnas andel av detta slags krisbördor förutom av dem som komma i form av exempelvis de upprepade inkallelserna, som förstöra arbetarhemmens ekonomi ytterligare till följd av att någon krigsmannalön i egentlig mening ej utbetalas utan endast behovsprövade familjebidrag. Detta har blivit resultatet av samlingsregeringens ekonomiska politik för dem som måste sälja sin arbetskraft för att kunna leva.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

Men vad har då resultatet blivit för dem som köpa arbetskraft, för bolagen och kupongklipparna? Ja, den köpkraft man tar från arbetarna och övriga små inkomsttagare, riktar ytterligare dessa redan tidigare rika. Deras inkomster och rikedomar ökas, och när pengar betyder makt innebär detta samtidigt att kapitalets värde stärkes. För de rika och för de stora inkomsttagarna ha varuprisstegringarna ingen nämnvärd betydelse, de använda endast en del av sina inkomster till livsuppehållet. Det enda som kan besvära dem är en strikt och effektivt genomförd varuransonering. Men det är nu inte de otillräckliga ransonerna, klädkorten, skokorten och de olika matvarukorten, som sänka beklädnadsförrådet och ge knappt med mat på borden i arbetarhemmen, det är bristen i plånboken som sänker arbetarhemmens standard på alla områden. Det är med andra ord de av samlingsregeringen kallt beräknade verkningarna av den ekonomiska politiken, som visa sig i arbetarhemmen, när avlöningarna inte räcka till för att ta ut ens de tilldelade ransonerna av de ransonerade varorna eller för inköp av andra varor, på vilka det råder överflöd på marknaden men brist i arbetarhemmen. Jag vet att det värsta man kan säga till en socialdemokratisk fackförbundsfunctionär eller riksdagsman är, att regeringens politik medfört att de rika blivit rikare och att de fattiga blivit fattigare under kriget. Det är nämligen meningen, att folket skall bibringas uppfattningen, att krisbördorna tynga fattiga och rika lika hårt. Anger man som belägg för sina påståenden om motsatsen de glänsande vinstsiffrorna, om man så tar dem från alla börsnoterade företag, så får man till svar: »Men detta är ju bara undantag.» De där »undantagen» ha ju ändå medfört, att finansminister Wigforss i årets statsverksproposition kunde redovisa en ökning av de beskattningsbara förmögenheterna på över 20 000 kronor från 11,5 miljarder vid 1938 års taxering till 14,3 miljarder vid 1943 års taxering.

Även ett annat förhållande kan nämnas som bevis för hur de penninglöner, man undandrar arbetarna, hopa sig i rikedomar hos företagen. Förutom de stora utdelningarna, fonderingarna och avskrivningarna har det enligt vad industriens utredningsinstitut uppger varit möjligt för företagen att under åren 1939—1943 nyinvestera inte mindre än 2 679 000 000 kronor. För innevarande år beräknas nyinvesteringarna komma att uppgå till 585 000 000 kronor. Den summa representerar den i nya produktionsanläggningar nedlagda delen av vinsterna under krigsåren, däremot representerar den ej hela vinsterna, vilka till stor del hållits i likvid form eller utdelats till aktieägarna.

Innebörden av dessa jätteinvesteringar tolkas på ett utmärkt sätt i en cirkulärartikel, som varit införd i en hel rad fackförbundstidskrifter, i vilken det heter: »Något större misstag begås säkerligen inte, om man påstår, att en mycket stor del av de 3 264 000 000 kronor som, lågt räknat, av konjunkturinstitutet beräknas ha investerats i den svenska industrien åren 1939—1944, icke avsatts enbart för att rationalisera, utbygga och modernisera industrien för att öka dess produktionskapacitet. En mycket stor del av investeringssummorna — hur stor del undandrar sig dock exakt bedömande — har med sannolikhet »insatts i företagen» uteslutande eller i huvudsak för att nedbringa de utåt synliga årliga vinsterna för att därigenom minska det beskattningsbara vinstbeloppet. Man har med andra ord ökat investeringarna i det från företagarsynpunkt vällovliga syftet att så mycket som möjligt minska statens inkomster — samtidigt som större delen av industriens inkomster och därmed vinster härrör sig just från staten i dess egenskap av beställare och avnämare av industrialster.» Artikel-författaren har rätt, det är just vad som där anförts som i allmänhet döljer sig bakom allt talet om att »konsolidera företagen».

Man brukar ställa de ekonomiska frågorna så som om det nu gällde för arbetarna att välja mellan fortsatt lönestopp eller slopat prisstopp. Frågan står

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

inte så. Det gäller i stället frågan om ökad kompensation åt arbetarna på bekostnad av rikemännen och kupongklipparna inom den ram, som deras inkomster och vinster anvisa. Det gäller frågan om arbetarlönernas höjande på profiternas bekostnad och det gäller höjandet av arbetarhemmens ekonomiska standard även genom en beskattningspolitik, där skattebördorna i större utsträckning än som nu är fallet överflyttas på de ekonomiskt mest bärkraftiga. Intet av detta behöver betyda upphävandet av prisstoppet, det kan med hjälp av arbetarmajoriteten i riksdagen och den starka arbetarrörelsen utanför densamma bibehållas även mot storfinansens vilja.

Nu är emellertid samlingsregeringen beredd till vissa justeringar av sin lönestoppspolitik, säkerligen inte av god vilja men som en följd av opinionen ute i arbetarleden. »Sämre ställda grupper» skola kunna beredas löneförbättringar. Det vore önskvärt att regeringen, främst finansminister Wigforss, lämnade en bestämd definition på vad som avses med »sämre ställda» grupper. Vi veta redan, att dit höra inte sockerindustriens arbetare, de lyftes upp från att vara en »sämre ställd grupp» genom att de bäst betalda av dem i Stockholm i år fingo sin timlön på 1: 34 kronor höjd med sammanlagt 8 öre. De begärde 10 öre men då ingrep regeringen och hotade arbetarna med tjänstepliktslagen enligt vad fackförbundsordföranden i grovarbetareförbundet uppgivit. Sedan dess har sockerbolaget redovisat en bruttovinst under senast förflutna räkenskapsår av 15 622 000 kronor. Av denna vinst användes inte mindre än 6 836 000 kronor till avskrivningar. Som nettovinst redovisades 8 786 000 kronor, alltså en vinststegring jämfört med 1939 av 1 900 000 kronor. En del av de lägre statstjänarna ha nu blivit erkända som »sämre ställda grupper».

Det är ju alltid ett framsteg, därför att så sent som i juni månad i år ville inte finansminister Wigforss i någon statstjänargrupp se någon efterbliven grupp. Tvärtom yttrade han då på järnvägsmannaförbundets kongress i juni månad följande: »För dem som tillhöra de i offentlig tjänst anställda är läget sådant att man till dem kan säga: vänta. Den politik som förts har varit nödvändig, och hur länge den bör fortsätta, kan ingen säga.» Det är icke många veckor sedan finansministern yttrade detta. Här gjorde finansministern alltså intet undantag — alla statstjänare skulle vänta. Antagligen var det icke meningen att vänta till höstriksdagen, ty då hade man signalerat på annat sätt. Nu ligger Kungl. Maj:ts proposition nr 296 på riksdagens bord som ett talande vittnesbörd om att även finansminister Wigforss och samlingsregeringen kunna ändra uppfattning om det blott är någon som talat till dem med tillräckligt övertygande kraft, och det ha statstjänarna i det här fallet gjort. Samlingsregeringen har använt sig av statstjänarna som förtrupp för att komma hela arbetarklassens levnadsstandard till livs. Redan 1939 började nämligen tillämpandet av regler om kristillägg som endast delvis kompenserade den inträdda dyrtiden, och med just dessa regler som förebild och med stöd av desamma pressade man sedan på industriarbetarna det ramavtal som jag tidigare berört. I och med detta blevo statstjänarlönerna en hela arbetarklassens angelägenhet på ett mera utpräglat sätt än tidigare. Den 17 juni riktade jag med andra kammarrens tillstånd en interpellation till finansministern. I interpellationen skildrade jag först läget för de lägre statstjänarna, hur de tvingades att inneha bissysslor av olika slag för att kunna klara sig, och vidare gav jag vissa exempel på vilka löner som utgå till dem och hur statstjänarnas läge försämrats under kriget. Därtill gavs exempel på det missnöje som kommit till uttryck bland statstjänarna, varefter följande två frågor riktades till finansministern: Har statsrådet observerat den rörelse som förekommer bland de lägre statstjänarna i syfte att ernå en bättre kompensation för dyrtiden genom höjt dyrtidstillägg eller höjda löner? Ämnar statsrådet ta initiativ för att förbättra de lägst avlö-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

nade statstjänarnas ekonomiska ställning? Interpellationer bruka i allmänhet besvaras. Det är blott beträffande sådana frågor som beröra ömtåliga utrikespolitiska problem, där man kan anta, att klokheten bjuder till tystnad, som svar icke lämnas, men frågor berörande inrikespolitiska och ekonomiska ting bruka alltid besvaras. I det här fallet teg emellertid finansminister Wigforss från den 17 juni till den 18 juli, då riksdagen hemförlovades. Jag betvivlar, att den tystnaden var ett uttryck för att klokheten fick komma till sin rätt, ty det var en tystnad som kom statstjänarna att tala med en kraft som aldrig tidigare. Icke ens valtaktiska hänsyn torde ha varit tillräckliga för att ur kloketens synpunkt förklara tystnaden.

Hittills har jag i egenskap av pressman tagit del av 53 resolutioner enbart från järnvägsstationer, från stationer längst i norr till stationer längst i söder, med krav om löneförbättringar. Det var främst järnvägsmännens fackliga organisationer som trädde i funktion och som nu tvingat regeringen att överhuvud taget befatta sig med statstjänarnas lönefråga. Vad sade järnvägsfolket? Genomgående i alla resolutionerna är konstaterandet av lönestoppets effektivitet och prisstoppets ineffektivitet. Det är järnvägsmännens praktiska erfarenheter som vittna mot de statistiska kålrotsräknarnas siffror. Från en del avdelningar kräver man utan omsvep strejk, i andra talas om insamlandet av konstitutorialer, om planer på massuppsägningar, och förbundsstyrelsen anmodas att använda sig av alla till buds stående medel för att få en löneförbättring till stånd. Man pekar på de ekonomiska driftsresultaten för SJ, och man pekar på hur enbart godstrafiken sedan år 1938 ökat med 98 procent och frågar: Har inte mönsterarbetsgivaren råd att betala ut löner som kunna skänka oss en människovärdig tillvaro? I skrivelserna skildras de hårda skatternas förödande verkningar, vilka skildringar utgöra ett brutalt avbrott mot finansminister Wigforss' älsklingstema, som ju består i att påvisa vilken hård skattepolitik han för mot de rika — ett påvisande som förekommit så ofta att en del människor kanske gå så långt, att de tycka synd om miljonärerna här i landet. Man pekar på att en järnvägsmän i regel uppnått 40-årsåldern, innan han kommer till högsta lön som obefordrad. Från Krylbo visar man på att en industriarbetare där har 75 å 100 kronor mer i månadsinkomst än en extra ordinarie stationskarl. Och från en stad på västkusten pekar man på att där finnas industriarbetare som ha 120 å 150 kronor mer än en extra ordinarie stationskarl. Från Bollnäs påvisas att en extra ordinarie stationskarl på E-ort har 226:50 kronor i grundlön och 70 kronor i dyrtidstillägg per månad, när en byråchef har 925 kronor i grundlön och 279 kronor i dyrtidstillägg. Byråchefen har 53 kronor mer enbart i dyrtidstillägg än vad stationskarlen har i grundlön, trots att varupriserna ökat lika mycket för båda. Fyra avdelningar från det fridsamma Skåne skildra i drastiska ordalag statens roll som löne- nedpressare på arbetarna och vägra godkänna, att statstjänarna skola utgöra brickor i storfinansens spel mot arbetarklassen. Från Storvik peka järnvägstjänstemännen på hur staten med psykologiska prov och annat förfarings sätt söker plocka ut det bästa folkmaterialet till statstjänst, varefter staten avlönar arbetskraften lågt. Avdelningen 24 i Stockholm påminner om att 8-timmarslagen genomfördes för över 20 år sedan, men att den nu för statstjänarnas vidkommande görs illusorisk genom att de tilldelas så låga löner, att de måste göra nya arbetsskift inom andra arbetsfält, sedan de gjort sitt dagsverke åt staten. En västkuststation kompletterar skildringen genom att påvisa, hur järnvägsmännen å A-orternas småstationer måste slita hos bönderna i jordbruksarbete vid sidan av sin järnvägstjänst för att kunna få debet och kredit att gå ihop.

Det var under intrycket av denna opinion som järnvägsmannaförbundets kon-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

gress tillsatte en lönekommitté som utarbetat ett förslag till provisoriskt lönetillägg, ett förslag som statstjänarnas centralorganisation sedan också godkände. Kommitténs förslag innebär begäran om ett tillägg som är högst för personalen i fjärde lönegraden med 50 kronor i månaden plus 31 procent i dyrtidstillägg, vilket skulle ge en löneökning för en extra ordinarie stationskarl med 786 kronor per år. Tillägget sjunker sedan med 5 kronor å grundtillägget ned till 12:e löneklassen, där årssumman skulle bli 157 kronor. Om detta förslag ha, som sagt, statstjänarna enat sig. Och även statstjänarnas centralorganisation har gett sin anslutning till förslaget, trots att mycket längre gående krav tidigare ställts från olika håll ute i landet. Nämnda förslag har konfirmerats av en hela landet omfattande lönekonferens för personal i SJ:s tjänst. Konferensen beslutade enhälligt att bl a. bifalla ett förslag, framställt av 42 ombud vid konferensen, däri det uttalas: »Då vi kunna räkna med fullständig anslutning från hela förbundet kring detta förslag och då vi likaledes kunna räkna med att alla betrakta det föreliggande kommittéförslaget som *minimikrav på vilket ingenting får prutas*, anse vi, att förbundsstyrelsen omedelbart måste vidtaga alla erforderliga åtgärder för att genomdriva dessa berättigade krav. Undertecknade få med denna korta motivering — i enlighet med den anda som präglar vår sammankomst — föreslå, att förbundsstyrelsen tillsammans med lönekommittén får i uppdrag att i alla instanser hävda de synpunkter och krav som sammanfattats i lönekommitténs förslag och att vidtaga erforderliga åtgärder för dessa kravs snara genomförande. Med det senare avse vi, att, därest förbundsstyrelsen och lönekommittén icke lyckas att förhandlingsvägen genomdriva kraven, förbundsstyrelsen bemyndigas vidtaga alla mått och steg i syfte att mobilisera förbundets hela organisatoriska styrka för kravens genomförande.»

Nu har finansminister Wigforss avlämnat ett motförslag. Vi läsa i regeringspropositionen, att detta förslag skulle ha godtagits av de berörda statstjänarorganisationerna. En fråga: hur skulle statstjänarna kunna godtaga ett förslag om vars innehåll de ingenting känt till förrän i förgår? Medlemmarna i de olika förbunden ha icke en aning om vad detta förslag innehåller. Det är icke rapporterat eller offentliggjort av finansministern, förrän propositionen kom på riksdagens bord. Det ligger i stället så till att finansminister Wigforss gett statstjänarorganisationernas ledningar ultimatum: godtag mitt förslag; eljest lägger jag inte fram något förslag alls vid höstriksdagen. Förfaringsättet är detsamma som om man håller upp ett stycke bröd för en uthungrad och säger: förklara dig nöjd med den här biten! Eljest får du ingenting. Det är staten som på detta om den allra värsta arbetsköparmentalitet vittnande sätt demonstrerar sin roll som mönsterarbetsgivare, sedan det blev arbetarmajoritet i riksdagen, varigenom regeringens sammansättning kan bestämmas av arbetarmajoriteten. Det finns i denna kammare framstående representanter för statstjänarnas organisationer närvarande, representanter, vilka jag vet inför hundratal av de berörda tjänstemännen förklarat sig kunna ge sin anslutning till deras krav och förklarat, att dessa borde anses som minimikrav. Jag tror icke, att dessa män, som, såvitt jag tror mig veta, äro hederliga karlar, först förklarat sig vara ense med sina kamrater, för att sedan, i varje fall icke utan tvång, förklara sig vara ense med samlingsregeringens förslag i lönefrågan. Jag ställer dessa frågor: har man beträffande denna formulering i regeringspropositionen godtagit förslaget och rätt tolkat det efter sin ordalydelse? Äro statstjänarnas representanter nöjda med den formulering som regeringspropositionen innehåller? Om regeringspropositionen blir bifallen, skulle alltså även statstjänarna ha förflyttats från de »sämre ställdas» till de »bättre ställdas» grupp.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

Jag skall ta några exempel för att visa vad de lägre statstjänarna nu ha i lön, vad de begära och vad finansminister Wigforss bjuder. En extra ordinarie stationskarl å billigaste ort har nu 254:65 kr. i månaden, han har begärt att få 320:15 kr. Finansminister Wigforss bjuder 289:65 kr. En extra ordinarie stationskarl i Stockholm har nu 338:50 kr. i begynnelselönen och begär nu att få 404 kr. Finansminister Wigforss bjuder 373:50 kr. En ordinarie stationskarl i Stockholm har nu 358:15 kr. i begynnelselönen och begär att få 417:10 kr. Finansminister Wigforss bjuder 393:15 kr. Efter tolv år kan en ordinarie stationskarl i Stockholm komma upp till 439:10 kr. i månadslönen och begär nu att i slutlön kunna få komma upp till 471:85 kr. efter alla de tolv åren såsom ordinarie och hundåren som extra ordinarie. Finansminister Wigforss nekar denna grupp av statstjänare alla förbättringar. De skola icke ens få barnstillägg.

Vi återvända till de extra ordinarie stationskarlarna i Stockholm. Finansminister Wigforss vill ge dem en månadslönen som, omräknad i veckolönen, blir 86 kr. Finansministern borde ha infört en bruksanvisning till de 86 kronorna, utvisande hur de skola användas för att räcka till ett drägligt dagligt liv för familjeförsörjare och familjemedlemmar. Huru skola dessa 86 kronor i veckan räcka? Man borde, när man diskuterar arbetarnas lönefråga, tänka sig människorna bakom lönesiffrorna. Nära nog hälften av månaden får tjänstemannen arbeta för att få ihop till hyran. Huru många dagar vederbörande sedan har att arbeta för att få ihop till skatten, bör finansministern själv vara expert på att räkna ut. Det som sedan återstår till mat, kläder och andra löpande utgifter blir så obetydligt, att inte ens en näringsfysiolog kan räkna ut hur det skall räcka till. Sådana löner kunna försvaras endast av dem som vägra att diskutera lönebeloppens storlek utifrån frågeställningen: Vad är erforderligt för livsuppehållet? Att storfinansens förespråkare aldrig se några människor bakom diskuterade lönesiffror, det är ett gammalt känt faktum, men arbetarnas representanter borde vid sina lönediskussioner däremot ta allra största hänsyn till vad som är arbetarnas behov. Jag tar som exempel en utgiftsstat, grundad på verkliga förhållanden. Den är utarbetad av en extra ordinarie järnvägsman med 4 1/2 tjänsteår vid SJ, hustru och ett barn under 16 år att försörja. Den lyder — och envar som kan finna något slösaktigt i densamma bör göra anmärkning på detta — som följer:

Hyra	98:—
Skatter	60:—
Livsmedel	140:—
Amorteringar och avbetalningar	60:—
Sjukk. o. fören.	20:—
Gas—el.	6:—
Tidn. o. dyl.	4:—

Summa utgifter 388:—

Nu utgående lön 326:25

Gör anmärkning mot denna sak den som kan! Förklara sedan att vi föra en god lönepolitik den som har mage att göra det! När det gäller denna stat finns det i det av förståsigpåare utarbetade formuläret flera kolumner som äro tomma. Trots att det blir ett stort underskott, äro kolumnerna för personlig hygien och hälsovård, kläder, husgeråd, nöjen och njutningsmedel, resor och diverse eller bankinsättningar tomma. Ett bifall till finansministerns löneförbättringsförslag kommer att minska underskottet till 26:75 kr. men kommer icke att kunna förhindra en ständigt växande ekonomisk misär i detta arbetarhem.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

Några andra förhållanden i samband med finansministerns förslag till lönetillägg förtjäna att särskilt uppmärksammas. Lönetillägget stannar vid åttonde löneklassen, vars befattningshavare tillerkänns ett lönetillägg av — 13 öre per dag. Befattningshavarna i nionde löneklassen få ingenting, inte ens barntillägg som engångsbidrag. Det betyder, att de grupper av de ordinarie, som faktiskt äro mest i behov av ett lönetillägg, icke få någonting, ty det är just den stora obehofrade gruppen i löneklass 9, slutlöneklassen för alla obehofrade, där flertalet av de ordinarie befinner sig, som i ekonomiskt avseende ha det värst. De ha nämligen i allmänhet barnen i skolåldern, vilket är den mest påfrestande perioden för ekonomien i alla arbetarhem. Man kommer kanske att visa på de föreslagna barntilläggen och kompensationen för utebliven befordran som ett avgörande plus till förbättringarna. Beträffande barntillägg i form av engångsanslag å respektive 50, 75, 100 och högst 200 kronor kunna dessa omöjligen hjälpa upp den ekonomiska misär, i vilken de lägre statstjänarna kommit till följd av långvarigt underbetalt arbete. Statstjänarna ha begärt att få sin arbetskraft värderad och betald efter dess värde. Däremot ha de icke begärt att få sin mannkraft värderad och betald. Barntillägg är en form för friserad fattigvård och hör samman med talet i propositionen om att man bl. a. av humanitära skäl bör ge statstjänarna en löneförbättring. Sådana skäl borde inte återopas, då det gäller en arbetargrupp, vars arbetskraft skall betalas efter vad den är värd. Och vad det gäller kompensationen för utebliven befordran är detta bara ett oundgängligt senkommet tillrättaläggande av ett orimligt och orättvist handlingssätt mot en viss grupp lägre statstjänare. Vi komma, herr talman, från kommunistiskt håll att utnyttja vår motionsrätt för att föra statstjänarnas lönekrav, på vilka enligt vår mening ingen prutmån finns, inför riksdagen för dess ställningstagande.

Finansministern har uppgivit, att statstjänarnas förslag skulle dra en kostnad av 37 miljoner kr., hans förslag däremot 22 miljoner kr. Skulle skillnaden mellan dessa summor, 15 miljoner kr., fördelade på många tiotusental statstjänare verkligen utgöra en fara för inflation? Ingen torde på allvar vilja påstå detta. Men man fruktar exemplet's makt. Man fruktar, att andra arbetargrupper med än större skärpa skulle kunna ställa sina berättigade krav om löneförbättringar, om man bifaller vad statstjänarna begära. Därför vill man för andra grupper statstjänare offra på lönestoppspolitikens altare. Men andra grupper komma ändå, oavsett hur statstjänarna få det, att gå till angrepp mot lönestopppolitiken.

Vi ta ställning för statstjänarnas löneförslag av följande skäl. Vi veta för det första, att statstjänarna ännu mer än förr spela riktrotens roll för alla arbetarlöner, fastställda enligt den lönestoppsplan, som utarbetats av arbetsgivargeneralen Söderlund och godtagits av regeringen och riksdagen till bättnad för storfinansens. Denna plan vilja vi bryta sönder — jag deklarerar det öppet. Bland annat därför äro vi anhängare av statstjänarnas lönekrav.

För det andra anse vi, att statsmakterna måste ha råd att bifalla lönefordringarna, enär enbart statens affärsdrivande verk i år beräknas komma att inleverera 282 miljoner till statskassan.

För det tredje anse vi, att kraven böra bifallas även därför att åttatimmarslagens verkningar måste tillförsäkras även de lägre statstjänarna genom att de erhålla sådan lön, att de befrias från dubbelanställningar.

Staten får slutligen inte längre genom psykologiska prov och stora krav på sin personal tillförsäkra sig den bästa delen av arbetarklassen som arbetskraft för att sedan betala denna arbetskraft sämst.

Slutligen vill jag personligen i egenskap av f. d. stationskarl vid statens

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

järnvägar under nära 20 år säga, att redan under min anställningstid fick jag sådana erfarenheter, att jag bibringades en grundmurad uppfattning om att arbetarrörelsen måste använda sitt inflytande för att ge staten i dess egenskap av arbetsköpare en annan karaktär. Sedan det blivit arbetarmajoritet i riksdagen borde detta bli verklighet.

Finansminister Wigforss' förslag till löneförbättringar är storfinansens och arbetsgivarvärdörets förslag till löneförbättringar för statstjänarna, ty vore det inte så, skulle samlingsregeringen inte stå enig bakom förslaget. Men riksdagen kan för sin del genom sin arbetarmajoritet besluta något annat. Den kan besluta att godkänna de lägre statstjänarnas blygsamma lönekrav. Man skulle därigenom vinna följande tre fördelar:

För det första skulle statstjänarna erhålla en nödvändig löneförbättring.

För det andra skulle ett sådant riksdagsbeslut vara ett effektivt slag mot den lönestoppspolitik, med vars hjälp man för varje dag allt mer förstörar de klyftor, som markera skillnaden mellan de rikas och de fattigas levnadsbetingelser i vårt land. Ett sådant slag vore liktydigt med utövandet av ekonomisk demokrati i handling till välbehövlig omväxling av allt det till intet förpliktande prat, som under årtal förts i frågan.

För det tredje och till sist skulle ett bifall till de lägre statstjänarnas förslag från riksdagens sida därtill vara en åtgärd ägnad att på ett effektivt sätt ställa samlingsregeringen på prov, huruvida den i en fråga som denna vill underkasta sig folkrepresentationens vilja. Vill den inte det, ja, då bör den gå för att ersättas med en regering, villig att för sin politik stödja sig på arbetarmajoriteten i riksdagen och den så mäktiga arbetarrörelsen utanför densamma för genomförandet av en politik, som ligger i linje med arbetarrörelsens mål och syften.

Ett bifall till statstjänarnas krav skulle alltså, herr talman, medföra idel goda verkningar.

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Den föregående talaren har ju här i dag givit oss en liten lektion över hur han har uppträtt i valrörelsen och han gjorde det på ett utomordentligt kraftfullt sätt. Jag är glad över att vi ännu ha ett demokratiskt styrelsesätt här i landet, ty skulle herr Persson bli diktator tycker jag det skulle bli ganska tråkigt. Han låter nämligen ganska sträng och det ville synas, som om han icke endast ville lära oss hur man skall gå till väga i en valrörelse utan han lät också nästan förstå att hans parti nu hade kommit så långt att vi här i riksdagen hade att rätta och packa oss efter detsammans önskningsar. Det kan kanske ändå under denna riksdag ännu tillåtas att man är med och säger några ord. Efter nyåret blir det kanske svårare.

Jag har för min del också tänkt uppehålla mig vid denna historia om den löneförbättring, som nu här i propositionen 296 föreslagits för vissa statstjänstemän. Vad som i denna sak tilldrar sig största intresset är egentligen inte frågan om det berättigade eller icke berättigade i de lägre statsanställdas krav på löneförbättring eller den finansiella betydelse, dessa 24 miljoner kronor ha i budgeten. Här gäller det främst det sätt, på vilket denna fråga upptagits till behandling från regeringens sida. Att en del av dessa lägre befattningshavare har det ekonomiskt besvärligt och måhända — såsom departementschefen framhållit i propositionen — kan ha kommit något efter vissa andra grupper under de senaste åren, må vara sant. Om den saken skall jag här inte tvista. Men detta förhållande borde i så fall ha stått klart för finansministern redan under riksdagens vårsession. Den utdragna tiden då — på grund av civalförsvarsfrågans behandling — borde ha gjort det möjligt att ta upp även

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)
denna sak. Att förhållandet var lika känt för herr Wigforss då som nu, därom vittnar blad annat, att de föreslagna förbättringarna nu skola få retroaktiv verkan från detta budgetårs början.

Vid den tiden torde emellertid finansministern ännu ha hållit fast vid det pris- och lönestoppssystem, som han själv så livligt rekommenderat och vilket — det måste erkännas — med ganska gott resultat tillämpats sedan hösten 1942. Ingen har väl enträgnare än finansministern vid skilda tillfällen sedan krigsutbrottet varnat för att genom höjda löner och ökad köpkraft släppa loss en prisstegring, som skulle medföra en inflation av det slag, som under förra världskriget ägde rum. Herr Persson i Stockholm var väl så ung på den tiden, förmodar jag, att han inte hade kännning av hur det då gick till. Alla vi som upplevde den cirkus, som under detta krigs senaste år utspelades med lönehöjningar och prisstegringar, minnas ganska väl det resultat man slutligen kom till i fråga om valutan. När karusellen efter krigets upphörande så småningom stannade av, hade vi i stort sett alla förlorat på affären, inte minst de löneanställda och befattningshavarna. Det är väl också erfarenheterna från förra världskriget, som gjort att vi nu söka bemästra en löne- och prisstegring av denna vettlösa karaktär.

Det var därför ganska förbluffande, då finansministern under höstens valrörelse utan vidare utlovade en extra riksdagssession för behandling av här föreliggande lönefråga. Motivet måste ha varit, inte blott att gottgöra den glömska herr Wigforss råkade ut för på försommaren, utan också något annat. Det heter ju ibland så vackert, att i en demokratisk stat gäller det för partierna att bibringa väljarkåren *upplysning* på skilda områden i politiska ting och alltså även om de ekonomiska sammanhangen. Men den saken är kanske inte så viktig. Huvudsaken är att man kan påminna de skilda intressegrupperna om deras »berättigade krav» och få dem tillräckligt lyhörda för det egna partiets välvilja mot deras anspråk. Det parti, som bjuder mest, har givetvis utsikter att vinna den största bevågenheten.

Herr Hagberg i Luleå markerade detta på ett ganska öppenjärtligt sätt i måndagens debatt här i kammaren, då han i polemik med statsministern påminde om sitt partis svällande proportioner under höstens valstrid. På den kanten hade man lyckats lägga upp frågorna så att det vunnit resonans hos väljarna. Javisst, vi ha hört det i dag. Kommunisterna ha inga hämningar, då det gäller att bevilja småfolkets och arbetarnas önsknings. Och nu fanns det ett utsökt tillfälle att utnyttja den situation, som förelåg på grund av lönestoppet. Det har säkert aldrig fallit herr Hagberg i Luleå in — och ännu mindre herr Persson i Stockholm — att ett enda ögonblick under valstriden anlita sin icke oävna intelligens för att försöka reda ut de konsekvenser, som kunde uppkomma genom ett sönderbrytande av lönestoppet. Den saken passar inte i argumenteringen, då det är fråga om att vinna väljarnas röster. Då är det bättre att tillämpa enklare metoder. Valstriden göres till en politisk handelsplats, där man för billigt pris tillhandahåller vissa förmåner åt var och en, som vill köpa med sin valsedel. Sådant kallas förmodligen »upplyst demokrati»!

Man hade hoppats, att finansministern i känslan av sitt ansvar för konsekvenserna av en sådan upplysning inte skulle ha låtit påverka sig av denna trafik. I nuvarande läge hade det varit klokare, om herr Wigforss öppet och oförskräckt vågat säga ifrån, att ett sådant upplysningsarbete ville han inte vara med om. Det måste väl ändå finnas rum för eftertanke även inom de kretsar, där detta problem är brännande. Det borde finnas möjlighet att med en förnuftig argumentering få vederbörande att förstå de ekonomiska sammanhangen. Men detta skedde nu inte. Finansministern har fallit undan och fått regeringen i

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

efterhand med sig. Tacken för detta har han i dag fått genom det anförande, som nyss hållits av herr Persson i Stockholm.

Finansministern betonar visserligen i propositionen, att han alltjämt med fullt beaktande av nödvändigheten av att bevara det allmänna pris- och lönestoppet anser sig kunna tillstyrka denna provisoriska löneförbättring. Och det är ju bra. Men herr Wigforss är tillräckligt gammal i gården för att veta, vad det i riksdagen betyder att tala om att »detta skall vara detta» — det har också herr Persson i Stockholm nyss understrukt — och att ett provisoriskt ingrepp av detta slag inte skall få menliga följder. Har man på detta sätt medvetet gjort ett hål i fördämningarna, så skall det mycket till, om inte floden skall bryta igenom. Jag avundas inte dem, som hädanefter skola värja om pris- och lönestoppets uppehållande, och dem som skola sitta vid förhandlingsbordet och se till att fördämningarna inte rasa samman.

På s. 3 i propositionen har departementschefen hänvisat till vad bankofullmäktige i utlåtande över föreliggande förslag uttalat i den till propositionen fogade bilagan. Förmodligen menar sig finansministern i detta uttalande finna ett stöd för förslaget. För min del måste jag nog säga, att försåvitt man läser detta i sitt fulla sammanhang, så utgör det en enda tydlig varning *mot* förslagets framläggande. Men vad man vidare ur detta utlåtande kan utläsa är, att för att komma till rätta med lönepolitiken för de anställda här i landet måste man justera ned priserna på jordbrukets produkter. Det är ju alltid så. Jag skall i detta sammanhang inte gå närmare in på detta kapitel. Jag vill bara erinra om en enda sak: jordbrukets livsmedelspriser sådana de avspeglar sig i indexberäkningarna äro inte alls desamma som producenterna ha nöjet att få. Det är *arbetslönerna*, som i mellanhändernas och distributörernas kalkyler sätta toppen på prisläget. Och det är denna arbetslönernas eviga cirkelgång, som snart både i fråga om livsmedel och bostäder håller på att göra tillvaron olidlig för vårt folk.

Då världen gastkramats under kriget i fem år och folken runt omkring oss ändå få försöka hålla ut och avstå till och med från det allra nödvändigaste, då orka vi här i landet icke hålla ut under en jämförelsevis dräglig tillvaro utan måste i krigets sista skede gå in för åtgärder, som av allt att döma komma att försämra vårt ekonomiska läge efter krigets slut. En sådan politik kan inte på något sätt sägas vara lycklig, såvitt man inte vill framskapa ett ekonomiskt kaos, som ger rum för omvälvningar av det slag, som herr Hagberg i Luleå och herr Persson i Stockholm och deras medkämpar möjligen sikta till. För dem, som tro att människorna ännu skola ha förmåga att inse vad en sådan utveckling kommer att betyda för land och folk, inte minst statens befattningshavare, kan en sådan utveckling inte anses lyckosam.

Herr talman! Med vad jag här har sagt har jag inte ett ögonblick haft i tankarna att i sakens nuvarande läge söka stjälpå förslaget. Jag upprepar vad jag sade i början, att någon diskussion om det berättigade eller icke berättigade i detta förslag skall jag inte alls inlåta mig på. Jag inser väl, att många av de här ifrågasatta befattningshavarna ha det besvärligt och svårt och kunna vara i behov av den löneförbättring, som nu här är fråga om, och kanske mera, men det är mot sättet för denna frågas uppläggning, som jag måste reagera, och det är konsekvenserna av densamma, som måste väcka oro.

Herr Hagberg i Malmö: Herr talman! Jag måste ge den kommunistiske talare, som här haft ordet, ett ganska högt betyg — som demagog. Den upplysningsverksamhet, som herr Persson i Stockholm här har bedrivit, har i fråga om fördomsfrihet, såvitt jag förstår, varit ägnad att tillfredsställa även mycket högt ställda anspråk.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

Herr Persson i Stockholm framhöll bland annat i detta sitt anförande, att samlingsregeringen målmedvetet strävat efter att sänka levnadsstandarden för arbetarna här i landet och därmed för en väsentlig del av landets befolkning, och detta säger han, när det ostridiga förhållandet är det, att levnadsstandarden i Sverige utan varje tvivel i ögonblicket är den högsta i hela världen. Jag skulle vilja råda herr Persson i Stockholm att gå ut till folken i världen och arbetarna ute i Europa och fråga dem vad de skulle säga, om de skulle komma i åtnjutande av en levnadsstandard, som vore blott hälften av den som vi ha. Jag är förvissad om att svaret skulle bli, att det skulle de betrakta som en nåd att stilla bedja om.

Även i andra hänseenden var herr Persson i Stockholm ytterst fördomsfri. Han skar ut hela denna statstjänarfråga ur dess stora sammanhang. Han vägrade överhuvud taget att i sitt långa och annars ganska detaljerade anförande ta upp inflationsspörsmålet. Detta kan naturligtvis icke bero på okunnighet om vad denna sak betyder i detta sammanhang utan det måste bero på en medveten åstundan att för visst syfte framställa tingens på visst sätt.

Vad propositionen i och för sig beträffar är det naturligtvis givet, att dess förslag liksom förslaget att höja folkpensionerna måste väcka tveksamhet på många håll. Icke så, herr talman, att man icke av hjärtat unnar både statstjänarna och folkpensionärerna de förbättringar, som här avses. Sålunda finner jag de motiv, som såväl finansministern som socialministern ha anfört i sina respektive propositioner, ganska bärande. Beträffande de lägre statstjänarna är det otvivelaktigt så, att de ha kommit i ett ur många synpunkter sämre läge än arbetarna inom den enskilda företagsamheten. Man kan inte heller bestrida, att för många statstjänargrupper har den försenade befordringsgången kommit stora olägenheter åstad. Vad folkpensionärerna beträffar vill jag för min del i varje fall gärna understryka socialministerns uttalande om att standarden för dem i många fall är låg.

Av vad jag här sagt följer, att jag för min del inte kommer att gå emot dessa propositioner. Om man å andra sidan måste ge uttryck för tveksamhet inför dem, så är det naturligtvis därför, att man måste ställa in dem i det stora sammanhanget, detta sammanhang, som herr Persson i Stockholm överhuvud taget inte ville skänka någon som helst uppmärksamhet åt. Det är ju alldeles givet, att situationen nu i fråga om det svenska myntets värde är väsentligt allvarligare än vad den var tidigare. Det pris- och lönestopp, som har varit för handen sedan två år tillbaka, har fungerat väl. Det har sannolikt varit en av de lyckligaste åtgärder, som statsmakterna hade kunnat företaga sig under de gångna krigsåren. Men många omständigheter tyda nu på att en klimatförändring i detta sammanhang håller på att komma till stånd. Dels beror detta naturligtvis på den ökade oro, som har kommit till uttryck på arbetsmarknaden — det är ett oroande faktum enligt min mening att i detta ögonblick löneförhållandena för omkring 300 000 arbetare äro flytande. Dels är det en annan omständighet, som tillkommer — den har redan påpekats av den förste talaren här i dag, herr Wiberg — nämligen att när vi ånyo taga upp detta spörsmål till övervägande, göra vi det i en situation, som ur försörjningssynpunkt är betydligt allvarligare än den, då vi för två år sedan hade att rådplåga om dessa ting. Då hade vi lämnat några svåra år bakom oss och konjunkturkurvan var på väg uppåt. Nu är det rakt motsatta förhållandet för handen. Vårt försörjningsläge håller på att väsentligt förändras. Många omständigheter ha samverkat till detta, och jag skall inte här närmare ingå på dem. Men så mycket vågar man väl i varje fall säga som att vi under de närmaste månaderna nog ha att räkna med en tilltagande skärpning av restriktionerna för sådana industriella råvaror och förädlade produkter, som vi hit-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

tills kunnat införa från kontinenten. Det är särskilt inom en för hela sysselsättningspolitiken mycket viktig bransch, som denna ökade knapphet kommer att ge sig till känna, och det är byggnadsbranschen. En skärpt knapphet på material, som är mycket viktigt för byggnadsindustrien, enkannerligen glas, plåt, byggnadsjärn, elektrisk apparatur m. m. kommer alldeles säkert att göra sig gällande efter årsskiftet. Även inom den del av försörjningsläget, som gäller livsmedel, är det uppenbart, att vissa försämringar komma att inträda. Vi ha ju i tidningarna i dag fått bevis på vart tendensen för ögonblicket pekar.

Även en annan omständighet är att beakta. Trots det otvivelaktigt försämrade försörjningsläget komma ökade anspråk att ställas på våra resurser. Vi måste lämna ökad hjälp till våra grannländer. Om den saken äro vi alla, såvitt jag kunnat finna, alldeles ense. I varje fall gav man allmänt uttryck åt den uppfattningen vid den utrikespolitiska debatt, som vi hade här i förrgår.

Jag tror att det vore lämpligt, om vårt folk mer än som nu är fallet upplystes om dessa otvivelaktiga försämringar i vårt försörjningsläge. Överhuvud taget är det beklagligtvis nog så, att mycken oklarhet råder bland gemene man i dessa ting, och att det kan vara mycket tacknämligt för en ansvarslös propaganda att operera i denna okunnighet framgår ju bl. a. av kommunisternas framgångar vid valet i höst. Vi ha ju också här, såsom jag nyss sade, i det anförande, som hållits av herr Persson i Stockholm, fått höra en återklang av den agitation, som då bedrevs. Jag får säga, att det är nedstämmande att konstatera, hurusom vår annars så högtstående och väl upplysta arbetarklass kan falla för en agitation, som är så till ytterlighet förenklad som den som kommunisterna i dessa ting ha fört.

På kommunistiskt håll har man i denna agitation ensidigt talat om löntagarna och fullständigt bortsett från vad som skulle kunna kallas för spararna. Man har skänkt en utomordentlig preferens åt löntagarnas synpunkter på vår penningpolitik men alldeles bortsett från spararnas synpunkter. Detta har man gjort, föreställer jag mig, därför att man trots att det är mera gagneligt för de egna intressena att ställa upp ett sådant motsatsförhållande mellan löntagare och sparare.

En sådan taktik måste emellertid, herr talman, döma sig själv, ty uppenbart är att man inte kan göra en dylik åtskillnad på sparare och löntagare. Sparare och löntagare äro nämligen till alldeles övervägande delen samma personer. Detta framgår i sin mån redan därav att sparbankerna ha mer än 3,6 miljoner insättare. Vi ha alltså här i landet 3,6 miljoner sparare på en sammanlagd befolkning av 6,5 miljoner. Vill man endast räkna med dem, som genom det sparade beloppets storlek kunna antagas vara vad man vill kalla framtidssparare, och därför håller sig till insättare med exempelvis mer än 500 kronor på sin sparbanksbok, så kommer man, fastän man går så pass högt upp, i alla fall till ett mycket respektabelt antal sparare, nämligen ungefär 1 miljon. För kuriositetens skull kan påpekas, att det är ungefär samma antal som antalet medlemmar i landsorganisationen. På denna 1 miljon sparare belöper sig för övrigt den allra största delen eller 95 procent av det i sparbankerna samlade sparkapitalet, vida över 4 miljarder kronor.

Jag tror för min del inte att man skall försöka ställa sparare och löntagare i något motsatsförhållande till varandra, ehuru jag naturligtvis måste medge, att det finns en viss grupp, vars enda eller huvudsakliga inkomst utgöres av avkastningen på ett under många arbetsår hopsparat kapital. Sparare och löntagare påkalla, eftersom de i stort sett äro samma människor, enligt min mening precis samma uppmärksamhet.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

Det har under de senaste åren, inte minst från statsmakternas sida, med all kraft understrukits angelägenheten av ett intensifierat sparande. Vi ha ju många gånger bl. a. från statsrådsbänken här hört uppmaningar i sådant syfte, och därom är naturligtvis ingenting annat än gott att säga. Men, herr talman, man måste nog, om man i fortsättningen vill ha ett sparande, se till att sparandet så att säga lönar sig och i varje fall inte framstår såsom något förlustbringande. Hur har det egentligen varit med den saken på senare tid?

För att försöka förenkla det hela så långt det går, så låt oss ta en sparare, som under de första åren av 1930-talet började leva på sitt kapital. Han hade det ganska bra till en början, men under senare hälften av 1930-talet började värdet av avkastningen att sjunka. År 1938 hade levnadskostnadsindex stigit några enheter, så att hans köpkraft minskat med ungefär 3,5 procent. Under kriget har ju levnadskostnadsindex gått upp ganska kraftigt, och för närvarande är, såvitt jag kan räkna ut, spararens situation den, att avkastningen är värd ungefär $\frac{2}{3}$ av vad den var värd i början av 1930-talet. I själva verket är dock hans läge ännu ledsammare än vad denna siffra ger vid handen, ty när han i början av 1930-talet började leva på sitt sparkapitals avkastning, hade han 4 procents ränta och nu har han 3 procent. Hans köpkraft har med andra ord sjunkit till hälften, om man räknar med förändringarna av både index och ränta. Tar man en sparare, som började leva på avkastningen av sitt sparkapital 1935, så kommer man till en minskning av köpkraften med 34 procent, om man inte tar hänsyn till ränteförändringen, och 28 procent, om man räknar med den höjning av räntan från $2\frac{3}{4}$ till 3 procent, som har skett.

Dessa siffror äro naturligtvis av största intresse även för de sparare, som alltjämt samtidigt äro löntagare, och det är ju, såsom jag nyss sade, det allra största antalet. Också dessa ha lidit förluster i fråga om sitt tidigare sparade belopp. Spararnas intresse är i själva verket ett hela folkets intresse; den saken går nog aldrig att komma ifrån.

När man diskuterar den fråga, som vi ha före här i dag, nämligen frågan om en inflation, måste man, såvitt jag kan förstå, komma fram till den uppfattningen, att den enda säkra vägen att nå det mål, som vi väl alla sträva efter, nämligen ett återställande av reallönen eller, varför inte, ett höjande av reallönen, är prissänkningens väg. Det är den enda väg, som inte leder oss ut i äventyrligheter. Lyckligt att säga tror jag också, att man kan konstatera, att redan nu en långsam prissänkingsrörelse är för handen här i landet. Det är många tecken, som tyda därpå, och det kan vara lämpligt att ge uttryck åt tillfredsställelse med detta. Det är enligt mitt sätt att se den riktiga vägen, som vi nu äro inne på, och det är klart att alla möjligheter till prissänkningar måste tillvaratagas.

Emellertid är ju även denna väg svår och komplicerad, och jag vill fästa uppmärksamheten vid det värdefulla uttalande av bankofullmäktige rörande dessa saker, som finnes bifogat den kungl. propositionen. Där påpekas just i fråga om prissänkningar, att ett hinder för dylika är att mycket viktiga kostnadsposter såsom hyror och bränslepriser för tillfället äro bundna. »Även livsmedelskostnaderna lämna för närvarande blott en ringa marginal för reduktioner efter det beslut rörande prissättningen på jordbruksprodukter som i våras fattades av statsmakterna, vilka då av hänsyn till jordbruksarbetets ogynnsamma läge icke togo ut hela den prissänkning, vartill möjligheter eljest föreläge.»

Härom dagen talade priskontrollnämndens ordförande i Nationalekonomiska föreningen i Stockholm. Det var enligt min uppfattning ett mycket värdefullt anförande, och han kom däri helt naturligt också in på frågan om möjligheter till prissänkningar. »Det finns», sade han enligt referatet i tidningarna. »så

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

länge nuvarande kostnadsläge består, ingen möjlighet till stora generella pris-sänkningar, förrän produktionskostnaderna sjunka. På en sådan sänkning kan man räkna först då utrikeshandeln kommit i gång, importvarorna sänkts i pris och den ökade varutillförseln utifrån gjort den större delen av den för-
dyrande ersättningsproduktionen överflödig.»

Detta direktör Bergvalls uttalande är naturligtvis alldeles riktigt, men jag tror att det inte är ur vägen att vid detta tillfälle här i riksdagen komplettera det ur en viss synpunkt. Jag vill nämligen gärna understryka det starka intresset hos de ansvarskännande företagen av att verkligen få ned priserna. Under senare tiden har enligt vad som blivit bekant Industriförbundet målmedvetet gått in för en prissänkingspolitik. Jag kan erinra om att dessa frågor ingående diskuterades vid Industriförbundets senaste årsmöte. Ett intressant uttryck för industriens ansträngningar att söka få ned prisnivån och därigenom påverka vad man kunde kalla prismentaliteten här i landet, fingo vi för resten nyligen genom den observerade nedgången i cementpriset. Vidare ha prisreduktioner vidtagits i fråga om viss byggnadsapparat, och såvitt jag vet, pågå förhandlingar om prissänkningar inom exempelvis konfektionsindustrien, sko- och läderindustrien m. fl.

Att varje möjlighet till prissänkningar kommer att utnyttjas, därför sörjer för resten redan konkurrensen de olika företagen emellan. Penningvärdets stabilitet är naturligtvis i lika hög grad ett livsvillkor för företagen som för arbetarna och för hela folkhushållet.

Samtidigt som jag gör dessa påpekanden, vill jag dock understryka, att en sådan prissänkingsprocess naturligtvis måste försiggå med all möjlig försiktighet, ty annars hamnar man i sådana konsekvenser, som herr Wiberg här tidigare påpekat, nämligen ruiner och krascher för företagen och därmed följande arbetslöshet för deras anställda.

Förutsättningen för att denna nu så lyckligt inledda prissänkingsrörelse skall kunna fortsätta är emellertid, såsom var och en förstår, att lönestoppet upprätthålles, i varje fall att inte lönerna höjas. Att så bör vara förhållandet, understrykes också enhälligt av kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering, vilken förutsätter att prissänkingspolitiken inte kommer att försvåras genom avsteg från de riktlinjer för inkomstutvecklingen, som statsmakterna uppdragit.

I detta sammanhang är det kanske inte, herr talman, ur vägen att också skänka en tanke åt det förhållandet, att stoppet för vår sjöfart på Tyskland som bekant medfört ytterligare inskränkningar av kolförbrukningen med åtföljande ökad vedförbrukning, vilket naturligtvis kännbart stegrar produktionskostnaderna.

Om vi i det läge, som nu är för handen här i landet, vidtaga åtgärder, som förhindra en eljest möjlig prissänkning eller rent av nödvändigöra en prishöjning, så riskera vi att den växelverkan mellan prishöjningar och lönehöjningar ånyo inledes, som så framgångsrikt bröts genom pris- och lönestoppet för två år sedan. Då äro vi tillbaka i den gamla spiralrörelse, som finansministern här vid ett tillfälle enligt min uppfattning mycket klart har skildrat, och i den spiralrörelsen komma alltid lönerna att släpa efter priserna. Jag såg härom dagen i någon tidning ett uttalande, som landsorganisationens ordförande hade gjort och som innehöll en ganska bra liknelse i det avseendet. Han påpekade, att vid en sådan utveckling kan man säga, att priserna åka hiss, medan lönerna alltid få traska efter i trapporna. Jag tror att detta sätt att karakterisera utvecklingen är riktig och övertygande.

Men, herr talman, lyckas vi å andra sidan under den närmaste, enligt min mening utomordentligt kritiska tiden att hålla jämvikt mellan löner och priser,

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

så finns det alla utsikter för att prissänkningar i fortsättningen skola kunna genomföras i sådan utsträckning, att den eftersträfvade reallöneförbättringen blir verklighet. Jag vill gärna hoppas, att den enighet i dessa ting, som har varit för handen här i riksdagen, även skall bestå i fortsättningen. Vi måste nämligen säga oss, att den politik, som vanligen kallas för pris- och lönestoppspolitik, har varit en lycklig politik. Vi skola inte här kasta den över bord och därmed ge oss ut i äventyrligheter, som kunna leda till de allvarligaste konsekvenser framför allt för arbetarna i detta land.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag skall inte deltaga i den diskussion, som här uppkommit om de avlämnade propositionerna, och jag skall inte heller låta locka mig in i en diskussion med herr andre vice talmannen om vem som varit mest frigjord under valrörelsen. Men när här frågan om riksdagens sammankallande förts på tal, anser jag mig böra säga några ord.

Anledningen till riksdagens sammankallande har inte i första hand varit de frågor, varom förslag nu föreligger, utan det har varit resultatet av ett övervägande om nödvändigheten av att regeringen sammanträffar med riksdagen även under denna höst. Och jag skulle vilja till dem, som tycka att det är märkvärdigt att riksdagen har sammankallats, ställa den frågan, om de verkligen anse att det skulle vara rimligt, att regeringen i en tid, då vissa mycket stora spörsmål aktualiseras, icke skulle söka något samråd med riksdagen.

Det framgick ju av måndagens debatt, att sedan riksdagen höll sitt senaste plenum, har det dykt upp frågor, som äro av stor vikt för oss. Jag skulle ju närmast ha tänkt mig få mottaga klander, därest jag hade menat, att regeringen ändå kunde låta det se ut, som om riksdagen inte existerade för den. Det är också ganska egendomligt, att den kritik, som riktats mot riksdagens sammankallande, kommer från kretsar, som annars bruka föra talet om att riksdagen skall hävda sig så mycket den kan.

Jag anser att det här förelegat inte bara goda utan tvingande skäl för regeringen att söka detta samråd med riksdagen.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Vi ha ju, såsom flera gånger påpekats här i debatten, sedan hösten 1942 haft ett pris- och lönestopp, och om detta pris- och lönestopp enade sig vid denna tidpunkt samtliga partier med undantag av kommunisterna, såvitt icke minnet sviker mig. Sedan har ju denna ståndpunkt bekräftats vid olika tillfällen både från riksdagens och regeringens sida samt i uttalanden från de penningvårdande myndigheternas sida. Jag har givetvis i min ringa mån varit med och delat ansvaret för den kurs som på detta sätt har följts.

När man nu står inför en sådan här proposition om höjda löner åt vissa lägre befattningshavare, så synes det mig, som om man hade anledning fråga sig, huruvida det förslag som denna proposition inrymmer innebär något principiellt avsteg från den politik som man sedan 1942 har sökt fullfölja. Jag får säga, att jag för min del icke kan inse, att så är fallet. Det fanns, om jag minns rätt, redan i den deklaration som statsministern avgav på hösten 1942 inrymt ett undantag, och detta gällde lönestegringar för de allra sämst ställda folkgrupperna. Denna möjlighet att justera de lägst avlönade gruppernas inkomster har man sedan hållit öppen i alla instanser och i de uttalanden som på detta område ha gjorts.

Om man ser på vad det här gäller, så finner man, att det är fråga om människor som ha en lön i ett för allt varierande mellan 1 949 kronor på lägsta dyrort och 2 546 kronor på högsta dyrort. Detta är alltså bottenlönerna. Sedan

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

när man går uppåt i löneklasserna, så slutar ju löneförhöjningen — för övrigt med det anspråkslösa beloppet av 60 kronor — vid en lön av 3 776 kronor på A-ort och 5 023 kronor på dyraste ort. Ser man efter, hurudana lönerna äro i femte löneklassen, efter vilken löneklass lönetilläggen minskas allt mer, äro de nu utgående lönerna i denna löneklass kronor 2 466 på A-ort och 3 282 på dyraste ort. Vi ha för att nu ta en jämförelse höjt lantarbetarnas löner upprepade gånger under kriget, och de torde väl nu i stort sett ligga någonstans omkring 2 700 kronor. Dessa löneförhöjningar ha varit i hög grad väl befogade, och någon ytterligare höjning skulle jag för min del i detta fall hälsa med tillfredsställelse. Det är ju uppenbart, att om man har den inställningen och samtidigt måste konstatera, att en hel del av de löner som det här gäller ligger under nu utgående lantarbetarlöner, då kan man inte från rent sakliga synpunkter ha något att invända mot de nu ifrågasatta lönejusteringarna.

Att frågan är ömtålig, erkännes ju från praktiskt taget alla håll, och det är givetvis denna ömtåliga situation som gör, att man har begränsat löneökningen så starkt, som i själva verket har skett. Jag för min del tror, att det både från sakliga synpunkter och även från taktiska synpunkter — jag tänker icke på partitaktiska synpunkter, utan utgår från den allmänna ekonomiska situationen — är klokt att hålla fast vid att lönejusteringar av detta slag icke innebära någon avvikelse från de tidigare proklamerade grundsatserna och att dessa grundsatser i fortsättningen skola upprätthållas gentemot de grupper som ha det bättre ställt. Att det sedan givetvis är ett delikat spörsmål att här dra gränsen i de olika fallen, är självklart, men detta är ju problem som man icke kommer ifrån på något område av samhällsarbetet.

Detta är vad jag ville säga om frågans sakliga innebörd. Att man sedan kan ha den meningen, att hela problemet inte är vidare skickligt handlagt, det är en annan sak, och därvidlag kan jag till alla delar instämma i den kritik som har framförts här. Det hade givetvis varit mycket bättre, om initiativet utan alltför stora påtryckningar hade kommit från regeringen och hade kommit tidigare, så att frågan icke kommit upp med det förspel som nu ägt rum och på det sätt som nu sker. Det hade säkerligen för hela avtalssituationen, för uppgörelserna på arbetsmarknaden i höst varit ofantligt mycket bättre, om detta förslag till löneförhöjningar hade kommit under riksdagens vårsession som en självklar följd av det läge vari dessa löntagare befinna sig.

Hans excellens statsministern nämnde något om kritiken mot riksdagens sammankallande. Jag tror nu, att det allmänt taget finns goda skäl för att riksdagen och regeringen får känning med varandra under ett läge, sådant som det nuvarande. Men jag tycker ju, att detta läge är ungefär, vad man i våras kunde beräkna och förutse, och det förefaller därför litet underligt, att riksdagsarbetet under vårsessionen planlades och slutfördes, som om någon höstsession icke skulle äga rum. Det hade varit mycket bättre, om man från början hade tagit sikte på att en höstsession säkerligen bleve nödvändig och låtit detta faktum även påverka planläggningen av vårens riksdagsarbete. På den punkten tror jag, att man med allt fog kan ha en kritisk inställning.

Vi ha här en annan proposition, avseende folkpensionerna, där det också är fråga om en viss förbättring åt de i inkomsthänseende svagast ställda folkgrupperna, och jag vill kort och gott säga, att jag för min del med tillfredsställelse hälsar de förbättringar som i denna proposition ställts i utsikt. Man kan beklaga, att det inte i detta sammanhang är möjligt att komma ett stycke längre i fråga om ökad rättvisa mellan landsbygdens och de högre dyrorternas pensionärer. Man kan ju likaledes beklaga, att i propositionen, såsom ju också socialministern själv framhållit, finnas tekniska brister, som göra att det blir mycket ogynnsamma verkningar av densamma i fråga om

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

privilegierade och icke privilegierade inkomster. Resultatet blir ju, att om en människa tjänar några kronor mera och dessa tagas upp bland hennes inkomster, så kan hon genom minskningen i pensionen förlora många gånger mer än hon tjänar. Men det är något som man tydligen icke har kunnat rätta till i detta sammanhang, och man får väl därför nöja sig med att, samtidigt som man med tillfredsställelse sluter upp kring detta förslag med de förbättringar som därigenom kunna åstadkommas, också stryker under, att det är önskvärt, att man utan dröjsmål arbetar vidare för att få bort en del av de brister som alltjämt vidlåda systemet.

Jag skulle också gärna vilja säga ett enda ord beträffande en annan prissfråga, som rör jordbruket. I våras gick man ut ifrån att jordbruket skulle få behålla ett överskott på 106 miljoner kronor, som man räknat med i inkomstkalkylerna. Detta överskott skulle tagas i anspråk för att höja lantarbetarnas löner och för att tillgodoräkna familj jordbrukarna och småbrukarna en högre ersättning för deras arbete. Det ligger ju i systemet, att dessa skola få tillgodoräkna sig ersättning för sitt arbete. Det visade sig emellertid vid en kontrollräkning av denna jordbrukskalkyl under augusti månad, att det fanns ett överskott på 142 miljoner kronor. Det fanns alltså 36 miljoner kronor mer, än man förut hade kalkylerat med, och enligt den överenskommelse som hade träffats, skulle detta överskott då tagas i anspråk för en prissänkning. Om den saken är i och för sig ingenting att säga. En överenskommelse som träffats måste respekteras från alla håll. Men däremot är jag för min del icke tillfredsställd med det sätt varpå denna prissättning verkställdes. Det innebar nämligen, att man lade hela prissänkningen på de animaliska produkterna. Bondejordbruket och småbruket ha ju sina inkomster från de animaliska produkterna i högre grad än vad de större och på många sätt gynnade slättlandsjordbruket ha. Resultatet av denna prissänkning blev därför, att man lade en oproportionerligt stor prissänkning på den del av jordbruket som förut hade det sämst ställt och i högre grad sparade den del av jordbruket som hade den bästa ställningen. Det är en verkan av inkomstfördelningen som går stiek i stäv mot det förslag som vi eljest diskutera här i dag och som ju går ut på att man i första hand skall se till, att de sämst ställda icke drabbas för hårt av vår ekonomiska politik.

I jordbruksutskottets utlåtande nr 61 heter det bland annat: »Utskottet förutsätter härvid, att prissänkning å de mera betydelsefulla jordbruksprodukterna i möjligaste mån undvikas så att jämvikt i jordbruksregleringen upprätthålles.» Det är uppenbart, att tyngdpunkten här ligger på den senare delen av utskottets uttalande. Utskottet ville, att man skulle bevara jämvikten i jordbruksregleringen. Huruvida det skulle bli en prissänkning eller inte, kunde utskottet då icke säga något bestämt om. Det var beroende av de ekonomiska beräkningar som sedan skulle göras. Vad man ville säga med detta uttalande det var, såvitt jag förstår — och jag var med i utskottet, när detta skrevs — att man ville behålla jämvikten inom jordbruksregleringen. Detta har man icke gjort genom detta prissänkingsbeslut. Det hade icke, såvitt jag förstår, mött några svårigheter att lägga en del av denna prissänkning exempelvis på vetet. Veteskörden var bra, och vi ha icke för närvarande några så ömtåliga problem på detta produktionsområde som vi haft tidigare. Hade man lagt någon del av prissänkningen där, hade man också på ett jämnare sätt fördelat bördorna av den prissänkning, som blev en följd av denna inkomstökning på 36 miljoner kronor, på de olika jordbrukarna. Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet yttrade i ett föredrag i somras på tal om denna sak, att det stod i utskottsutlåtandet, att man skulle undvika prissänkningar på de betydelsefullare produkterna, och vill man sedan dra den

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

slutsatsen, att kött och fläsk inte tillhöra jordbrukets betydelsefullare produkter, så skulle ju denna ståndpunkt vara försvarlig, men den meningen kan jag för min del inte dela.

Jag skulle också vilja beröra en annan fråga med några ord. Vi ha ju under krigstiden fått finna oss i stora utgifter för militära ändamål, omkostnader för vår upprustning och beredskapsutgifter av en oerhörd omfattning, och vi ha fått bära dem år efter år. Man har givetvis tänkt sig, att när man ställdes inför uppgiften att möta fredstidens många och stora problem, så skulle man i viss mån kunna få medel frigjorda genom att krigsberedskapen avlöstes av en fredsberedskap. Nu tyckas vi ju komma in i en situation, där krigs- och fredsberedskapen samtidigt ställa betydande krav på landets ekonomiska resurser, och i den mån som detta är ofrånkomligt, är det ju ingenting att göra åt den saken. Men jag tror, att det finns alla skäl för statsmakterna att noga undersöka, huruvida allt, som i detta avseende nu sker, verkligen är ofrånkomligt. Jag understryker, att jag alls inte vill plädera för att vi i krigets slutskede skola taga några otillbörliga risker genom att alltför mycket minska på vår beredskap. Ha vi hållit ut ända tills nu, böra vi givetvis hålla ut under den tid som återstår. Annars skulle vi ju kanske gå miste om att inhösta frukterna av flera års strävanden på detta område. Men personligen kan jag icke låta bli att sätta ett frågetecken inför en del av det som här sker.

Här pågå befästningsarbeten på många områden i landet, och det är, såvitt man kan bedöma, företag som inte spela någon roll i dagens läge utan som mera ta sikte på framtiden. Med hänsyn till de förändringar i läget som ha skett och icke minst med hänsyn till den omkastning som obestriddligen har ägt rum i förhållandet mellan Sveriges militära resurser och Tysklands disponibla styrkor — ifall det skulle kunna tänkas en aggression från detta håll — tror jag, att det finns anledning att icke bara utan vidare fullfölja alla fattade beslut i stort och smått, vad det än kostar och när än de arbeten de avse bli färdiga. Jag tror, att det finns skäl att taga en grundlig översyn över hela detta verksamhetsområde och se till, huruvida det icke går att på detta område spara åtskilligt med pengar. Jag vill säga, att det här är fråga om stora ting, som icke diskuteras, mycket stora ting, och jag tror nog för min del, att de summor som skola gå till dessa lönetillägg och pensionsförhöjningar med något stramare kurs skulle kunna inbesparas på det militära verksamhetsområdet, utan att vi behövde taga några oförsvarliga risker.

Professor Myrdal nämnde i en diskussion för någon tid sedan, att jordbrukspolitiken höll på att bli ett politiskt naturreservat, som icke får diskuteras. Jag delar icke den uppfattningen, men däremot tror jag man kan säga, att utgiftspolitikerna på det militära området har varit ett naturreservat, som icke har fått diskuteras. Det bör nog bli en annan inställning, och människor ute i bygderna ha mycket svårt att förstå mångahanda ting, som ske på det militära området. Det vore alls icke för tidigt, om man började på att diskutera även ekonomiska problem rörande det område, där de allra största anspråken på Sveriges finanser ställas.

I detta anförande, varunder herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Sandberg*.

Herr Senander: Herr talman! Trots att min kamrat herr Set Persson kanske sagt det väsentligaste i fråga om den ekonomiska politiken och i anslutning till detta spørsmål också behandlat frågan om statstjänarnas löner, så vill jag ändå säga några ord om samma tema och därutöver också något uppehålla mig vid höstriksdagens andra stora spørsmål, nämligen frågan om folkpensionerna.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

I motiveringen för krigsårens ekonomiska politik har framför allt ett element dominerat, nämligen inflationsfaran. För att nå högsta möjliga effekt med detta skrämseleobjekt, jag tvekar icke att beteckna det så, har finansministern mobiliserat all tänkbar ekonomisk expertis. Det är rörande att höra de ekonomiska experterna, som ju eljest aldrig under krigsåren varit eniga i ekonomiska ting, vara överens om att all världens olyckor skulle drabba oss, om icke den nuvarande ekonomiska politiken finge fortsätta. Samtidigt har man ju fått bevis, att dessa olyckor i första hand, ja nästan uteslutande, skulle drabba de breda folklagren och naturligtvis då främst arbetarna och med dem jämställda. Att döma av detta vetenskapliga resonemang, skulle det ju vara rena välgörenheten, att man berövade arbetarna och med dem jämställda löntagare hälften av dyrtidskompensationen.

Naturligtvis är det svårt att avgöra, om faran för inflation verkligen är så överhängande, som herr Wigforss och hans expertis gör gällande, och jag tänker icke heller inlåta mig på någon diskussion om den saken. En sådan diskussion skulle givetvis bli ganska ofruktbar och mest komma att röra sig om rena spekulationer. Jag tänker därför angripa frågan från en annan, en kanske ny utgångspunkt, och denna är huruvida inflationsrisken är det verkliga motivet till den sänkning av levnadsstandarden för arbetare och tjänstemän, som ägt rum under senare år. Det finns nämligen mycket, som talar för att det icke är fruktan för inflation, som dikterat den nuvarande ekonomiska politiken, utan i första hand omtanken om bolagens och företagens intressen.

Jag vill erinra om att ramavtals- och lönestoppspolitikerna icke, som man sökt göra gällande, är någon uppfinning, som haft krigsårens svårigheter att tacka för sin tillkomst. Det är annars vanligt, att man söker dämpa missnöjet bland arbetarna genom att säga, att detta är en speciell kristidsföreteelse, och så snart kriget är över skall man återgå till normala förhållanden. Jag vill framhålla, att statsmakterna lade grunden till denna politik redan före kriget, då ännu ingen människa kunde tala om att det förelåg inflationsrisk. Vid löneregleringen för statstjänarna år 1938 genomförde man just de principer, som senare skulle bli normgivande för behandlingen av arbetarnas lönespörsmål under kriget. Riksdagens ledamöter behöva bara gå till den proposition om statstjänarnas löner, som nu föreligger, för att få bevis på att detta mitt påstående är riktigt. Redan år 1938 bestämde ju riksdagen, att det rörliga tillägget för statstjänarna skulle utgå med $\frac{3}{4}$ kompensation, och motiveringen var den, som man nu använder, då det gäller ramavtals- och lönestoppspolitikerna, nämligen att statstjänarna också borde bära sin andel av dyrtidsbördan.

Här hade vi ju redan före kriget modellen till det under kriget införda ramavtalet, varför pratet om att ramavtalet och lönestoppet skulle vara en speciell kristidsföreteelse, icke håller streck. Samtidigt införde man lönestopp för statstjänarna genom föreskriften att det rörliga tillägget icke fick överstiga 15 %. Det är följaktligen alltigenom oriktigt, då man påstår, att införandet av lönestoppspolitikerna är en produkt av krigsårens svårigheter. Redan före kriget ha, såsom framgår av det exempel, som redan anförts beträffande statstjänarna, statsmakterna varit ute i det syftet att sänka levnadsstandarden för statstjänarna, och det får ursäktas mig, om jag betraktar denna åtgärd i samband med statstjänarnas lönereglering som en beredskapsåtgärd i syfte att vid lämpligt tillfälle givas en mer allmän tillämpning.

Ett faktum är för övrigt, att man alltid har utnyttjat statstjänarna som ett slags murbräcka gentemot andra grupper av små löntagare, för att genomföra försämringar också för deras räkning. Så skedde under det första världskriget, då statstjänarna i främsta rummet utsattes för en kraftig lönereducering. Denna utnyttjades som argument för att tvinga arbetarna till under-

Vid remiss av Kongl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

kastelse. Så har också skett under det nu pågående kriget, då statstjänarna utsatts för en reducering av dyrtidstillägget, en reducering, som därefter fick tjäna som föredöme för det beryktade ramavtalet.

Redan det att man sålunda före krigsutbrottet beträtt ramavtalets och lönestoppets väg, talar sitt tydliga språk, att det icke är inflationsrisken, som i första hand dikterat krigsårens ekonomiska politik, men det finns ytterligare en omständighet, som enligt min mening mycket klart visar, att det var omtanken om de svenska företagens intressen, som var utslagsgivande, då man lade upp riktlinjerna för den ekonomiska politiken, och icke, som man gör gällande, omtanken om arbetarna och övriga lägre löntagare. Det är ju ett obestriddigt faktum, att de hundratals miljoner kronor, som berövats arbetarna genom den uteblivna kompensationen för dyrtiden, överförts till bolagen och ökat deras förmögenhet och vinster. Just detta att man låtit företagen taga hand om arbetarnas miljoner synes mig vara ett fullgott bevis för att det avgörande skälet till ramavtals- och lönestoppspolitikerna icke har varit rädslan för inflation utan att man därmed avsett att konsolidera och stärka den svenska kapitalismen.

Hade det varit fråga om att hejda inflationen, fanns det en annan väg att gå än att låta miljonförmögenheterna vandra in i bolagens kassaskåp. Jag frågar, om man verkligen ansåg att full kompensation åt arbetarna och de lägre tjänstemännen skulle åstadkomma inflation? Varför tillgrepp icke då statsrådet Wigforss den utvägen att spara de undanhållna miljonerna för arbetarnas räkning i stället för att låta dem gå till bolagen och öka deras förmögenhet och vinster? Vi kommunister äro inga anhängare av tvångssparande. Vi ha konsekvent bekämpat den av statsrådet Wigforss lanserade idén om tvångsmässigt innehållande av sjöfolkets krigsriskersättning, men vi tycka, att regeringen, som ju energiskt påstått, att dess ekonomiska politik varit betingad av omtanke om arbetarna och i allmänhet om de små i samhället, borde ha tillgripit sparmetoden i stället för att överföra miljonerna till den svenska kapitalismen. Det hade icke varit så illa, om varje arbetare och lägre statstjänare i dag hade haft en tusenlapp eller två att lyfta, då de svåra tiderna nu inställa sig efter kriget.

Med vad jag här anför, tycker jag mig ha framlagt ganska klara bevis för att det icke är rädslan för inflation, som varit avgörande för regeringens ekonomiska politik. Inflationen har använts som ett skrämseleobjekt för att förmå arbetarna och de lägre statstjänstemännen att frivilligt finna sig i en sänkning av levnadsstandarden. Jag tror, att den socialdemokratiske riksdagsman hade rätt, som vid ett diskussionsmöte i Göteborg förklarade, att anledningen till att bolagen fått taga hand om de miljoner, som berövats arbetarna genom den uteblivna kompensationen för dyrtiden, var, att man ville konsolidera företagen, som ju — det var hans eget uttryck — vore allas vår gemensamma egendom. Regeringens ekonomiska politik har också stärkt bolagens och i ungefär samma grad försämrat arbetarnas och de lägre tjänstemännens ekonomiska ställning. Det är mot bakgrunden härav, som man måste se det förslag, som regeringen nu ställt beträffande de lägst avlönade statstjänarnas löner.

Det är självfallet, att förslaget innebär en förbättring, annars hade det icke kunnat framläggas, men det är i alla fall otillfredsställande och motsvarar icke, vad de lägre statstjänarna ha rätt att kräva för att kunna föra en någorlunda dräglig tillvaro. Det är sannerligen icke mönsterarbetsgivaren, som talar ur den framlagda propositionen. Statstjänarna ha genom sina organisationer framställt mycket rimliga krav på en förbättring av sitt läge. Jag syftar naturligtvis, då jag säger detta, på det förslag, som slutligen framlagts av statstjänarnas organisationer. Regeringen tycks också vara medveten om att dess

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

bud är dåligt. Det bättre förslaget är det, som framförts av statstjänarnas organisationer med hänvisning till den ekonomiska politik, som statsmakterna genomfört och alltjämt tillämpa. Det framgår av vad som sägs, att grundvalarna för denna politik skulle rubbas, om man gäve statstjänarna vad de begärde. Naturligtvis finns det ingen vare sig i regeringen eller riksdagen, som tror, att den ökning av kostnaderna, som skulle följa av ett bifall till statstjänarorganisationernas ursprungliga krav, skulle rubba grundvalarna för regeringens ekonomiska politik. Tvärtom måste det väl vara så, att man här är, såsom också kamrat Persson uttryckte det, rädd för exemplet makt.

I ett yttrande, som bifogats propositionen om statstjänarnas löner, giva också bankofullmäktige uttryck åt sin rädsla för konsekvenserna av ett bifall till propositionen på ett ganska oförblommerat sätt, då bankofullmäktige skriva: »En revision av statstjänstemännens ställning i nyss berörda hänseenden skulle icke i föreliggande sammanhang påkalla uppmärksamhet, om icke en risk funnes, att de vidtagna åtgärderna kunna få ogynnsamma återverkningar på den allmänna arbetsmarknaden genom att de tagas till intäkt för krav på längre gående lönejusteringar.» Här ha vi alltså anledningen till att det framlagda förslaget till provisorisk förstärkning av statstjänarlönerna blivit så otillfredsställande. Bakom bankofullmäktiges yttrande spårar man en änglig strävan att i det längsta söka hålla igen en utveckling, som bryter lönestoppspolitik. Jag skulle emellertid tro, att ansträngningarna äro tämligen fruktlösa. De lägre statstjänarnas och arbetarnas stora massa har nu insett vems intressen, som i verkligheten ha betjänats av den s. k. ramavtals- och lönestoppspolitik, och det är också därför som vi nu se, hurusom de gamla avtalen läggas i stöpsleven och hurusom kravet på lönestoppets brytande blivit allt starkare.

Jag tror också — det kan ju hända att det bestrides — att statsrådet Wigforss och hans ekonomiska expertis äro medvetna om att denna utveckling egentligen icke står att hejda, och därför synes det mig också, som om de nu sökte komma undan så billigt som möjligt. Propositionen om statstjänarlönerna vittnar ganska vältaligt om att så är fallet. Jag tänker då särskilt på statsrådet Wigforss' av regeringen i övrigt biträdda förslag om införande av barn-tillägg. Regeringen har här begagnat sig av de gifta statstjänarnas nödläge för att om möjligt få förverkliga sin gamla älsklingstanke att genomföra ett avlöningssystem, som graderar löntagarna efter vilja och förmåga att sätta barn till världen. Tydligen ämnar man på nytt söka utnyttja statstjänarna som murbräcka gentemot andra löntagargrupper. Finansministern har en gång yttrat, att han helst såge att principen om avlöning efter barnantalet utsträcktes till hela det svenska folket. Han menade till och med på sin tid, då denna fråga senast var aktuell, att man här hade att göra med en stor socialistisk tanke. Får statsrådet Wigforss, som han vill beträffande statstjänarna, komma säkerligen också snart turen till den allmänna arbetsmarknaden.

Nu är det emellertid en faktor, som jag tycker regeringen borde taga hänsyn till, då det gäller barn-tilläggen, och det är, att statstjänarna en gång tidigare så tydligt och kraftigt, som det överhuvud taget varit möjligt, sagt ifrån, att de icke acceptera en dylik princip för lönesättningen. Statstjänarna förklarade vid den tidpunkten bestämt, att de ville ha betalt för sitt arbete, och att de icke godtog att lönesättningen skedde med hänsyn till antalet barn. Jag upp-repar, att det är förvånande, att regeringen trots detta enhälliga motstånd nu söker utnyttja statstjänarfamiljernas nödläge för att på en smygväg införa den av statstjänarna utdömda principen om avlöning efter barnantal.

Det finns för mig bara en acceptabel förklaring till dessa tränga försök

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

att tvinga på statstjänarna en dylik löneprincip, och det är att en sådan princip i längden blir billigare för statsmakterna. Skulle barnavlöningssystemet vinna fast tillämpning, skulle detta ofelbart leda till en sänkning av genomsnittslönen för de statstjänare, som vore ungarlar, och de barnlösa skulle få betala hjälpen till de barnrika familjerna och säkerligen åtskilligt mer. Principen om lika lön för lika arbete söker man här nu ersätta med principen om lika lön för lika nativitet.

Propositionen visar också, såvitt jag kan förstå, att det här är fråga om att komma undan de lägre statstjänarnas krav så billigt som möjligt. Finansministern och därmed regeringen borde ha accepterat statstjänarnas krav. Dessa voro icke alls orimliga; det framgår ju redan därav, att skillnaden i kostnadshänseende mellan regeringens förslag och det förslag, som statstjänarnas organisationer framlagt, endast är 15 miljoner kronor, ett relativt litet belopp i betraktande av vilka stora grupper det här gäller. Hade finansministern accepterat statstjänarnas krav, så hade han därmed givit mera både åt de statstjänare, som ha barn, och åt dem, som äro utan barn, men barntilläggen ha, som jag tidigare framhållit, tydligen tillkommit för att göra det hela billigare samtidigt som man ju också därmed kunde giva sig sken av att man uppträdde humanitärt.

Jag måste säga, och jag har sagt det tidigare, att det är på tiden att statstjänarna bli behandlade med större rättvisa än hittills. Jag vet, att statsrådet Wigforss framför allt icke är trakterad av att höra ordet rättvisa i samband med statstjänarnas löne- och pensionsspörsmål. Det är ju för övrigt ganska naturligt, att han i egenskap av finansminister i främsta rummet anlägger statsfinansiella synpunkter på dylika frågor, men jag anser icke desto mindre berättigat att i detta sammanhang framföra rättskravet. Statstjänarnas löner ha sedan lång tid tillbaka fått tjäna som en budgetreglerande faktor. Då statsens ekonomi eller storförhållandens intressen fordrat en sänkning av folkets levnadsstandard, ha nära nog regelbundet statstjänarna tvingats att gå i spetsen. Så skedde under förra världskriget, och så skedde vid det nu pågående krigets utbrott. Upprepade gånger under årens lopp ha också statsmakterna erkänt behovet av en lönereglering för statstjänarna, men löneregleringen har förhalats eller uppskjutits i avvaktan, som det hetat, på bättre tider, och så sker också nu, då finansministern i sin proposition förklarar, att statstjänarna enligt år 1938 gjorda utfästelser rätteligen skulle fått löneriglering redan år 1940. Nu är det lönestoppet, som tjänar som motivering för uppskovet. Det är ingen överdrift, när man säger, att statstjänarna ha fått öva sig i tålmodets konst. De ha fått vänta på rättvisa i åtskilliga avseenden, och även i de fall, då deras rätt varit ganska odisputabel. I det sammanhanget skulle jag som exempel vilja framhålla, att riksdagen den 9 maj i år i skrivelse till Kungl. Maj:t begärt, att vissa ojämheter beträffande åtskilliga statliga befattningshavares löneklassplacering skulle undanröjas. Resultatet av denna skrivelse låter ännu vänta på sig, och jag skulle, då det är av stort intresse för åtskilliga befattningshavare, vilja passa på tillfället att efterhöra hos statsrådet Wigforss, hur långt detta ärende avancerat. Nog tycker man, att riksdagens beslut, då så lång tid förflutit, borde vara moget att effektueras. Det rör sig om massor av statstjänare, som missgynnats i förhållande till yngre befattningshavare, vilka hade förmånen att tillsättas efter den nya lönerigleringens ikraftträdande år 1939.

Jag upprepar: rättvisan kräver en annan behandling av statstjänarna än den de rönt tidigare. Statstjänarna ha, som jag förut nämnt, alltid fått gå i spetsen, då det gått försämring. Det vore både logiskt och rättvist, om de nu

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)
finge gå i spetsen då det gäller en förbättring av det svenska folkets levnadsstandard, och jag kan icke finna annat än att en sådan förbättring är icke blott nödig utan även möjlig att genomföra.

Den andra stora frågan, som höstriksdagen har att behandla, är frågan om folkpensionerna. Trots att det här gäller en social angelägenhet, som man skulle kunna säga är av mycket trängande natur, bär den framlagda propositionen prägel av regeringens ekonomiska politik. Inte ens då det gäller de allra sämst ställda i samhället, nämligen folkpensionärerna, har regeringen, bunden som den är av denna ekonomiska politik, vågat sig på ett förslag, som åtminstone i någon grad skulle ha väckt tillfredsställelse hos de gamla. Jag har vid ett tidigare tillfälle betecknat detta av socialvårdskommittén framlagda förslag som ett typiskt uttryck för den småsnålhet, som kännetecknar vår socialpolitik. Jag har ingen anledning att rubba på detta omdöme.

Folkpensionärerna själva äro ju i allra högsta grad missnöjda, trots att de ju, som bekant, icke ha större krav på livet. Även om det rör sig om ett provisorium, tycker jag icke, att det finnes några verkliga sakskaäl, som motivera, att förhöjningen av de förut så låga folkpensionerna skall stanna vid 13 respektive 26 öre per dag. Om det är meningen, att den slutgiltiga lösningen skall trygga åldringarnas existens, förstår jag ej, varför detta icke i någon mån uttryckts genom det provisorium, som nu föreslås. Såsom detta är utformat måste det skapa den uppfattningen bland folkpensionärerna, att det slutgiltiga förslaget icke kommer att nämnvärt sträcka sig utöver det som provisoriet innehållit. Jag måste säga att man, milt sagt, blir förvånad över att inga större ansatser i detta fall gjorts än vad som här presenterats, synnerligast om man ser det mot bakgrunden av de upprepade utfästelserna om att bringa de gamla full försörjning på ålderdomens dagar.

Men denna förvåning upphör faktiskt, då man läser remissyttrandena över förslaget. Flera av de myndigheter, som yttrat sig, ha lagt pannan i djupa veck och uttalat starka betänkligheter icke över att beloppen äro för små utan över vissa icke önskvärda konsekvenser, konsekvenser för fattigvården. Man fruktar för en höjning — jag citerar — av de kommunalt understödda tilläggs-pensionärernas försörjningsstandard, om man tar till högre belopp än vad som föreslagits. Man talar också om vad man anser vara en lämplig försörjningsstandard för våra gamla. Fattigvårds- och barnavårdsförbundet förklarar, att man inom fattigvården räknar med, att för full försörjning av ensamstående person åtgå inom respektive ortsgrupper 840, 960 och 1 080 kronor. Detta är alltså vad man anser, att en ensamstående pensionär behöver för att existera. Jag måste fråga. Är det icke rena driften med folkpensionärerna att tala om full försörjning och så angiva dessa löjligt låga belopp som existensminimum? Är det månne dit man vill sträcka sig, då det gäller den slutgiltiga lösningen av folkpensionärernas livsfråga? Skall verkligen en pensionär i Stockholm eller Göteborg anses fullt försörd med en folkpension på 90 kronor i månaden? Är det dessa normer, som föresvävat statsmakterna, då de gjort sin utfästelse om full försörjning åt de gamla, förstår jag, att man anser sig ligga så nära detta existensminimum redan med nuvarande folkpensioner, att man ej anser sig behöva utveckla någon större brådska för att nå en lösning.

Herr talman! Vi komma givetvis ej att godtaga det förslag, som föreligger. Liksom vid tidigare tillfällen, då man framlagt lika blygsamma förslag om förbättring av folkpensionärernas läge, komma vi nu att motionera om en rimlig förhöjning i förhållande till det framlagda förslaget.

Jag slutar med att upprepa vad jag sagt tidigare vid flera tillfällen, att det finnes intet hållbart skäl för fortsatt förhållande av förverkligandet av de ut-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

fästelser man så många gånger gjort, nämligen att åstadkomma full försörjning åt våra åldringar.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Bergvall: Herr talman! Den debatt som förts i dag har i högre grad kommit att knyta sig till den allmänna prisstopps- och lönestoppspolitikerna än till de propositioner som det är fråga om att remittera. Det är också om dessa allmänna frågor jag skall säga några ord.

Jag tror, att vi kunna konstatera, att vi nu i fråga om pris- och lönestoppspolitikerna befinna oss i ett labilare läge än vad vi någonsin befunnit oss i sedan vi hösten 1942 genomförde det allmänna prisstoppet. Den labilitet, som kännetecknar läget för ögonblicket, knyter sig närmast till arbetsmarknaden, där det ju råder en ganska allmän oro och krav framställts på ganska långt gående lönehöjningar med betydande ekonomisk räckvidd. Om denna oro på arbetsmarknaden enbart vore resultatet av en agitation av den typ, som vi i dag hört från herrarna Persson och Senander, en agitation, i vilken man handskas ganska vårdslöst med en del grundläggande fakta, tror jag icke, att vi skulle ha anledning till särskilt stor ångslan. På den vägen kunde man ändå nå bara ganska begränsade grupper. Men det är självfallet, att anledningen till oron ligger djupare. Det är obetingat så, att trycket av den sänkning av reallönerna, som i varje fall för vissa grupper ägt rum från krigets början, kännes starkare ju längre kristiden fortsätter. Det förhåller sig med denna uppoffring som med alla andra uppoffringar: så länge man hoppas att de skola bli av kort varaktighet, bär man dem med jämnmod, men draga de ut på tiden känns de ganska hårt. Det är också naturligt, att trycket känns hårdare och reaktionen blivit starkare i det ögonblick, då den yttre fara, som givit upphovet till uppoffringen, skjutits fjärmare. Så får man bedöma denna situation.

Det är också naturligt, att det förbättrade försörjningsläget med möjlighet till inköp av ökade ransoner på ransoneringskorterna i någon mån bidragit till att öka känslan av tryck. När ransonerna äro små, räcker den knappa inkomsten att köpa dem, men när ransonerna bli större, går det åt mera pengar till inköpen. I den mån man icke har möjlighet att fullt utnyttja ransonerna, kännes begränsningen av penninginkomsten starkare. Det är alltså icke förvånande, att vi i dag befinna oss i ett läge med tilltagande oro på avtalsmarknaden och med krav på lönestegringar.

I denna situation gäller det emellertid att undersöka vilka möjligheter man har att klara upp detta problem. I vilket läge befinna vi oss just nu? Jag tror, att man tappar bort det centrala, om man ej tar till utgångspunkt det förhållandet, att vi sannolikt befinna oss i ett ur många synpunkter sämre läge än för något år sedan. De förändringar, som skett i importförhållandena, och andra omständigheter komma att medföra, att vi under det år, som kommer, otvivelaktigt komma att kämpa med större svårigheter ur försörjnings-synpunkt än under det år, som förflutit.

Även ur prissynpunkt blir situationen besvärligare jämväl om jag bortser från lönesynpunkten. Jag skall ej tala om, hur importvarorna kunna förändras i prisavseende; det kan jag icke bedöma. Oroväckande är redan den omständigheten, att de begränsade importmöjligheterna komma att leda till ett behov av ökad ersättningsproduktion. Tidigare under kristiden, innan vi kommo fram till det relativt lugna och stabila läge, som rått under prisstoppsåren, var denna ökade ersättningsproduktion en av de väsentliga an-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)
ledningarna till den fortgående prisstegringen. Jag tar här begreppet ersättningsproduktion i vidsträckt mening. Vi behöva bara konstatera, att vi måste räkna med att i ökad utsträckning ersätta det importerade fossila bränslet med dyrare inhemskt bränsle, speciellt ved, och en serie andra sådana omständigheter. Även på transportområdet komma prisfördyrande faktorer att sätta in. Jag syftar icke närmast på någon taxe- eller annan prisstegring utan därpå, att svårigheterna för biltrafiken kunna komma att tvinga fram en omläggning till mindre ekonomisk drift, nya transportvägar o. d.

Bortsett från löne marknaden befinna vi oss alltså i ett besvärligare läge ur prissynpunkt än under den sista tiden. Men jag skulle tro, att dessa svårigheter, åtminstone i de former jag här antytt, icke skola bli större än att vi med användande av förnuftiga medel skola kunna i stort sett bemästra dem. Däremot tror jag, att vi komma att ställas inför ur prissynpunkt praktiskt taget oöverstigligen svårigheter, om vi ej någorlunda kunna hålla styr på löneläget.

För herr Persson, som yttrade sig i början av debatten, var detta problem enkelt. Han sade, att vi skola behålla prisstoppspolitikerna men vi skola giva upp lönestoppspolitikerna; vi skola genomföra väsentliga löneförhöjningar men ändå klara prisstoppet; det är bara en enkel och lätt omjustering av de tillgångar som finnas som här måste genomföras. Nu tror jag uppriktigt sagt icke, att man, när man gör detta påstående, genomarbetat det material, som finnes, och studerat de möjligheter, som i det avseendet finnas i verkligheten och icke bara när man talar. Det är klart, att vi inom priskontrollnämnden haft anledning att ganska ingående studera frågan om storleken av de marginaler från vilka lönehöjningen skall tagas. Vi ha ej sett frågan främst ur lönesynpunkt. Vårt arbete rör icke i första hand lönerna. Vi ha icke direkt med dem att göra. Men vi komma ständigt in på dem i våra kalkyler, och vi kunna ej underlåta att intressera oss för dem. Vi ha, som sagt, studerat marginalerna icke närmast ur synpunkten av de lönehöjningar, de kunna medgiva, utan ur synpunkten av möjligheterna att genomföra prissänkningar. Det är emellertid självfallet, att har man möjlighet till en stor och genomgående prissänkning, finnes också utrymme för lönehöjning, om man vill bibehålla de nuvarande priserna. Våra undersökningar ha givit till resultat, att så länge den nuvarande situationen består, så länge vi ha det nuvarande läget i import-avseende och så länge vi ej kunna räkna med sänkta priser i de ursprungsländer, från vilka importvarorna komma, eller med sänkta kostnader för varornas hemtransport i form av sänkta frakter, försäkringar och dylikt, finnes det intet större utrymme för en allmän prissänkning.

Det är självfallet, att jag skulle överdriva, om jag påstod, att det ej finnes områden av näringslivet, där det gives utrymme för prissänkningar. I sådana fall skulle priskontrollnämndens pågående arbete med att söka genomföra prissänkningar vara meningslöst. Men jag vågar påstå, att någon möjlighet till generella prissänkningar över hela näringslivet och av en storleksordning av betydelse finnes ej för närvarande. Hur vi kommit till detta resultat skall jag icke belysa siffermässigt här i dag, ty då skulle jag behöva taga fram en så lång serie siffror, att det skulle i onödan tynga det korta anförande jag avser att hålla. Jag vill bara konstatera, att våra undersökningar givit oss en ganska bestämd uppfattning i detta avseende.

Därmed har man också besvarat den omvända frågan. Finnes icke utrymme för en generell prissänkning vid bibehållen kostnadsnivå, finnes självfallet ej heller utrymme för en generell löneökning vid bibehållen prisnivå. Det är den situationen vi befinna oss i. Det må vara ledsamt, men det är otvivelaktigt, att vi befinna oss i detta läge.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

Jag skulle ha sett mindre bekymmersamt på dagens situation, om jag nu kunnat utan vidare stå upp och säga: Bråka ej så mycket om lönerna, ty här ha vi möjligheter till en genomgående sänkning av prisnivån: en sänkning, som verkligen kommer att kännas för alla konsumenter! Då tror jag, all agitation till trots, att kravet på lönehöjningar skulle fått mycket mindre reell betydelse.

Nu får, såsom jag förut framhållit, vad jag sagt icke leda till slutsatsen, att man, därför att det ej finnes möjlighet till en generell prissänkning, icke skall utnyttja alla de prissänkingsmöjligheter som finnas. Det är tvärtom i nuvarande situation ofrånkomligt, att varje möjlighet till prissänkning tillvaratages; då gör man åtminstone sitt bästa för att ställa frågan till rätta. Men jag är icke beredd att vända på satsen och säga, att i stället för att genomföra dessa till vissa områden begränsade prissänkningar bör man i stället utnyttja möjligheterna till löneökningar på dessa områden. Varför är jag ej beredd att säga detta? Jo, helt enkelt därför att då skulle jag få löneökningar slumpvis inom vissa delar av näringslivet, där det händelsevis vore så bra ställt, att man tålde vid löneökningen. Det är ingalunda säkert och ej ens sannolikt, att sådana slumpvis genomförda lönehöjningar skulle komma de sämst ställda till del. Det vore säkerligen ingen rättvis fördelning av hävorna.

Dessutom kan jag väl tillägga, att en sådan lönepolitik, som innebär, att man skulle försöka att på några få områden, där det är möjligt, taga ut alla löneökingsmöjligheter och lämna lönerna på andra områden orubbade, är en orimlig politik. Börjar man på den linjen måste kravet på löneökningar sprida sig över alla områden.

Situationen är enligt min mening för närvarande sådan, att man bör utnyttja alla de prissänkingsmöjligheter, som kunna finnas, men vara utomordentligt varsam med att utnyttja möjligheterna i lönehöjningsavseende. Utöver vad jag förut sagt finnes ytterligare ett skäl härför. Det är, att utnyttjar man de marginaler, som kunna finnas för löneökningar, omöjliggör man den fortsatta anpassningen till det lägre prisläge, som vi hoppas på och vilja ha efter kriget och som säkerligen, eftersom det också blir kostnadsbestämmande för exportindustrien, ur exportsynpunkt kan komma att bli utomordentligt betydelsefullt för vårt land.

Jag menar med andra ord, att då det ej finnes något utrymme för en prissänkning över hela linjen och icke heller några förutsättningar för generella löneökningar, är det klokare att tillvarataga de eventuella möjligheter, som finnas, prissänkingsvägen. Gör man så, får man en väsentligt rättvisare fördelning av de möjligheter till lättnader för de stora befolkningslagren, som situationen till äventyrs kan erbjuda. Stora äro de säkerligen inte. Jag tror att en enkel undersökning av bruttovinsterna inom det svenska näringslivet mycket snart skulle övertyga både herr Persson och herr Senander, om de ville studera saken fördomsfritt, att den lyckliga situation som de tro existera, den finns inte. Man får inte bolla med lösryckta siffror, hämtade från ett eller annat företag som befinner sig i en speciellt gynnsam situation, kanske på grund av en god exportkonjunktur.

Utvecklar sig läget på arbetsmarknaden i den riktningen att vi få stora generella löneökningar, måste vi nog i stort sett säga farväl åt möjligheten att hålla priserna i det nuvarande läget. Hur äventyrlig situationen i så fall blir skall jag inte yttra mig om, ty detta sammanhänger i högsta grad med hur snart vi få slut på kriget och vilket läge vi då komma i. Några förhoppningar om att hålla den nuvarande prisnivån med genomgående löneökningar över hela arbetsmarknaden finnas, som sagt, med säkerhet inte. Jag vill nu för första

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)
gången under detta anförande instämma med herr Persson, då han säger, att varuprisstegringen känns inte för de rika. Det är alldeles riktigt, herr Persson, och därför skall man inte heller gå till väga på det sättet att man skapar en situation, som sätter prisökningen i gång. Min uppfattning är således att det riktiga vore att inte tillåta några löneökningar alls.

Nu skall man emellertid inte sätta sig några ouppnåeliga mål före. Vi ha inte haft ett hundraprocentigt prisstopp, vi ha måst medge prisökningar på många områden, och vi ha inte heller haft något hundraprocentigt lönestopp — en hel serie lönestegringar har förekommit under den gångna perioden. Väsentligt mindre avsteg ha säkerligen gjorts från prisstoppet än från lönestoppet. Man har dock hela tiden arbetat från den utgångspunkten att skall man justera lönerna, skall man göra det med stor försiktighet. Man skall också inrikta sig på att se till att dessa lönejusteringar komma de grupper till godo, som i egentlig mening kunna anses tillhöra de sämst ställda. Och löneökningarna böra inte — jag an knyter där till en tanke i bankofullmäktiges yttrande — vara av den art, att de nödvändiggöra en höjning av den nuvarande prisnivån och inte heller — och det är besvärligare — av den art att de förhindra och försvåra det prisfall, som nog tämligen allmänt anses vara ett betydelsefullt önskemål, så snart vi få förutsättningar härför.

Jag har inte gått in på den framlagda propositionen och skall inte göra det heller. Mitt ställningstagande till den blir helt och hållet beroende av om man kan säga, att den uteslutande innebär löneökningar som verkligen komma de sämst ställda grupperna till godo. I så fall går förslaget ihop med den lönestoppspolitik vi fört, eljest går det inte ihop med denna.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att i korthet belysa den proposition beträffande provisoriska tillägg till folkpensionerna som nu föreligger, närmast i anledning av de anmärkningar som framställts emot den.

Jag vet inte om jag behöver understryka att med dessa provisoriska tillägg man ingalunda har kunnat uppnå det mål man skulle önska att uppnå, nämligen att skapa pensioner som vore tillräckliga för varje pensionär att leva på. Men för dem som äro ute i, jag höll på att säga riktiga ärenden måste det vara ganska självklart, att man inte nu kan göra en pensionsreform, som skulle föranleda en omskrivning av ungefär en halv miljon pensionsbrev här i landet. Om man vill genomföra en reform, som skulle komma pensionärerna till godo inom relativt kort tid, måste detta ske efter mycket schablonmässiga linjer.

Vi ha i själva verket fört dessa diskussioner förut, när det varit fråga om dyrtidstilläggen. Därvidlag ha praktiskt taget alla erkänt, att dessa dyrtidstillägg måste utformas på ett schablonmässigt sätt, antingen med s. k. procentuella pensionstillägg eller med fasta sådana. Däremot kan man inte variera de dyrtidsbelopp som skola utgå på det sättet, att det tages speciell hänsyn till att därigenom de personer, som ha de lägsta inkomsterna, också få de lägsta dyrtidstilläggen; detta sker visserligen inte med de fasta pensionstilläggen men med de andra. Dessa överväganden ha medfört, att socialvårdskommittén föreslagit en summa som skall utgå till varje pensionär, alldeles oavsett storleken av den pension han åtnjuter.

Det är klart som dagen att 100 kronors tillägg på nu utgående pensionsförmåner till den som inte har några egna inkomster innebär en mycket liten förbättring. Men den pensionär, som enligt gällande lagstiftning är berättigad till en tilläggspension på 12 kronor om året, får i alla fall en förbättring uti sitt pensionsläge med i varje fall över 800 procent. För den pensionären är, det måste man ju säga, tillägget ett ganska betydande belopp. I stället för de

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

12 kronorna blir han nu tillförsäkrad, utom dyrtidstilläggen som också utgå, en pension på 112 kronor.

Detta tvång till förenkling har också nödgat oss att hålla det provisoriska tillägget relativt lågt. Ty om man skulle gå till en verklig ökning och i stället för ett tillägg på 100 kronor bevilja låt mig säga 300 kronor, skulle detta för de inkomsttagare som ha egen inkomst på, i Stockholm, 1 000 kronor komma att medföra pensioner vilka man inte är säker på att man vid en definitiv reform skulle kunna bibehålla.

Herr Senander anmärkte att det har framhållits inom fattigvårds- och barnavårdsförbundet, att fattigvården brukar räkna med för full försörjning av ensamstående person i högsta dyrortsgruppen 1 080 kronor. Ja, det är antagligen så, jag är övertygad om att det finns personer i Stockholm som ha högre fattigvård med de hyresbidrag som också utgå, men jag vill fästa uppmärksamheten på att en person, som har en egen inkomst på 1 000 kronor, får genom detta förslag en sammanlagd inkomst på 1 326 kronor. Man har alltså redan här betydligt överskridit det belopp som skulle utgöra norm för fattigvården.

Jag kan inte säga annat än att det naturligtvis varit i högsta grad önskvärt, att man hade kunnat medge bättre pensioner än dem, som nu utgå med det provisoriska tillägget, men man kan helt enkelt inte ordna ett provisorium så att man vid den definitiva reformen eventuellt får ta tillbaka en del som man tidigare beviljat. Det är en synpunkt som jag förstår att herr Senander struntar blankt i, men det kunna vi andra tyvärr inte göra, utan vi äro tvungna att ta sådan hänsyn när vi veta att vi om ett par år skola besluta en definitiv utformning av den kommande folkpensioneringen. Att man överhuvud taget givit sig in på att nu föreslå ett provisorium beror därpå att man vid en definitiv reform måste skriva om samtliga pensionsbrev och att detta kommer att ta så pass lång tid, att man inte vågar beräkna den definitiva reformen omsatt i praktiken — i riksdagsbeslut kan den antagligen omsättas 1946 — förrän år 1948. Detta skulle alltså innebära ett dröjsmål på tre å fyra år, och det har man inte velat stå för nu.

Detta är vad jag har att förklara till denna sak. Det är ingen konst att vara upprörd på pensionärernas vägnar, men jag är för min del övertygad om att vid ett betraktelsesätt som tar hänsyn till alla de realiteter man måste räkna med måste man också, hur beklagligt det än må vara, vara tillfredsställd med det förslag som här föreligger.

Herr **Senander** erhöll på begäran ordet för kort gemäle och yttrade: Herr talman! Jag skulle först vilja rikta en allvarlig vädjan till statsrådet Möller att inte bli så irriterad varje gång man söker framföra sina synpunkter på de frågor som ligga inom hans verksamhetsområde. Enligt min mening borde det vara otillåtet att beskylla den som har en avvikande mening för att vara ute i oriktiga ärenden. Jag vill betyga för statsrådet Möller, att vi kommunister beträffande såväl denna fråga som andra äro ute i lika riktiga ärenden som herr statsrådet själv. Vi syfta till att nå en verklig förbättring av folkpensionerna, och vi vilja, att våra ord skola tagas för vad de äro. Man har ingen anledning att insinuera något annat när det gäller vår verksamhet i riksdagen.

Nu har statsrådet Möller som vanligt anfört tekniska svårigheter såsom en av anledningarna till att man inte här framlagt ett bättre förslag. Är det tekniska skäl som ligga i vägen för att man skall kunna framlägga ett provisoriskt pensionsförslag som är någorlunda tillfredsställande — man behövde ju skriva om ungefär en halv miljon pensionsbrev — finns en annan väg att

Vid remiss av *Kungl. Maj:ts proposition nr 288.* (Forts.)
gå, och den ämna vi rekommendera i en motion som undanröjer dessa tekniska svårigheter. Den går ut på utökning av de månadstillägg som nu utgå som dyrtidstillägg, både fasta och procentuella sådana. Denna väg kunde man mycket väl ha gått. Därmed hade man åstadkommit betydligt större förbättring för folkpensionärerna, och då hade man icke behövt räkna med dessa tekniska svårigheter som statsrådet åberopat.

Härpå anförde:

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**:
Herr talman! Då den prissättning på jordbrukets produkter, som skett i höst i enlighet med riksdagens beslut i våras, blivit berörd, skall jag lämna en liten förklaring till åtgärderna.

Om jag fick ett riktigt meddelande nyss, antecknat på ett papper här, hade herr Hagberg i Malmö yttrat, att man nog inte tog hela överskottet i anspråk för att få ned priserna. Härtill vill jag som min bestämda mening säga, att jag tror att man tog mera än det verkliga överskottet i anspråk. Men det var ingenting att göra åt, ty åtgärden grundade sig ju på ett beslut av riksdagen att man skulle följa 15-julirapporterna. Det stod klart för envar i augusti månad, att 15-julirapporterna inte höllo streck, men då var det ingenting annat att göra än att söka finna den lämpligaste vägen för att få detta riksdagens beslut genomfört.

Jag är den förste att erkänna att det är angeläget att få ned priserna på olika varor, och jag har redan på ett tidigt stadium här sagt, att beträffande de produkter som frambringas av jordbruket beror oerhört mycket på produktionskostnaderna. Följaktligen är det produktionskostnaderna som äro underlaget för ett bedömande av priserna på jordbrukets produkter, och därtill kommer naturligtvis lönesättningen, som trots förbättring för jordbruksarbetarna visst inte kommer upp tillnärmelsevis till de 80 kronor i veckan, som här uppgivits tidigare i dag gälla för vissa andra arbetargrupper.

Herr Svensson i Ljungskile förmenade att man i fråga om prissättning av jordbrukets produkter vid effektuerandet av riksdagens beslut gått en väg motsatt den man beträtt i den proposition, som här föreligger med förslag till lönerreglering för de sämst ställda. Då han med detta menar, att man reglerat priserna nedåt på de produkter som framställas i första hand av de mindre jordbrukarna och kanske i de sämre jordbruksdistrikten, skulle jag vilja framhålla att riksdagens beslut innebär att man med hänsyn till 15-julirapporterna skulle fastställa priset i augusti eller september månad, så snart man kunde efter skördeårets ingång, men även att man skulle göra en omräkning i januari månad. Om nu en sådan omräkning i januari skulle föranleda en förändring som påkallar prishöjning — vilket jag dock inte vill påstå blir resultatet — kan jag inte förstå på vilket sätt det skulle vara möjligt att rättvist effektuera en sänkning av spannmålspriset, exempelvis av vetepriset som herr Svensson nämnde, för att i januari höja vetepriset. Detta skulle medföra att de som hade sålt — och det är ju i regel de sämst ställda som sälja redan på hösten — skulle ha gått ut i marknaden med sin kvantitet, som de hade att leverera till staten, för ett lägre pris, medan däremot de som kunnat vänta med leveransen, på grund av att de inte äro i sådant behov av pengar, skulle kunna gå ut med sin kvantitet för högre pris. Det skulle vara en orimlighet att söka genomföra något sådant.

Då man alltså skulle effektuera riksdagens beslut, gällde det som sagt att avgöra vilken väg som skulle vara möjlig. Om man läser vad riksdagen skrivit, kan man naturligtvis, som herr Svensson sade, tyda det på det sättet, att spann-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

målen i detta fall skulle beröras av förändring i priset, därför att den ha vi tillräckligt av, och därmed skulle man inte riskera något. Men med de förpliktelser mot våra nordiska grannländer, som vi ur rent humanitär synpunkt under den närmaste tiden och även under följande år kunna åtaga oss, kan det tillfredsställande lager av brödspannmål vi för närvarande ha sannerligen behövas. Följaktligen menar jag, att den inställning som livsmedelskommissionen hela tiden haft fortfarande är befogad, att en tillfredsställande brödspannmålsodling är det huvudsakliga och den egentliga grunden för den försörjning som folket behöver. Vi behöva ju inte riskera mer än en något minskad skörd av spannmål för att vi i fråga om de åtgärder vi nu närmast gått in för i syfte att hjälpa våra grannländer skola bli väsentligt sämre ställda. Således står alltjämt livsmedelskommissionens utgångspunkt kvar som den riktiga, att brödspannmål skola vi ha i tillräcklig utsträckning.

Om det emellertid mot förmodan skulle gälla en justering vid årsskiftet har man möjlighet att ändra priserna på de animaliska produkter som nu blivit billigare. Första tanken var att man skulle vidtaga hela prissänkningen å köttet. Detta menade jag att man inte skulle göra, ty det få vi alla erkänna att fläsket inte är sämre ställt än köttet, sett i förhållande till spannmålspriset, och särskilt känslig skulle en sådan sänkning vara, då fläskproduktionen främst är förlagd till Skåne, Halland och kanske några andra landskap. Om det varit så, att hela 36-miljonersbeloppet hade tagits ut av priset på köttet, skulle jag ha förstått om man från representanter för delar av landet där fläskproduktionen är relativt liten med viss rätt sagt, att det är inte rättvist att företa en sådan ensidig sänkning. Följaktligen kan jag inte finna annat än att rådet från representanterna för ekonomiska organisationer och från de jordbrukare, som övervägt dessa frågor, och som livsmedelskommissionen i anledning av de undersökningar som gjorts framlagt som förslag, innebär den riktigaste vägen med hänsyn till vad riksdagen hade skrivit.

Herr **Hagberg** i Malmö erhöll nu på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet vände sig i sitt anförande mot mig, men han hade tydligen blivit oriktigt underrättad om mitt yttrande. Jag hade ej något eget uttalande i den punkt han berörde. Vad jag citerade — jag angav bestämt, att jag endast citerade — var vad bankofullmäktige yttrat i sitt utlåtande över priskontrollnämndens förslag till revision av prisregleringslagen. Jag läste upp ett stycke på s. 15, där det heter: »Även livsmedelskostnaderna lämna för närvarande blott en ringa marginal för reduktioner efter det beslut rörande prissättningen på jordbruksprodukter, som i våras fattades av statsmakterna, vilka då av hänsyn till jordbruksarbetets ogynnsamma läge icke togo ut hela den prissänkning vartill möjligheter eljest förelågo.» Det var detta avsnitt jag läste upp och, som sagt, jag angav, att det var ett citat av bankofullmäktiges utlåtande. I övrigt har jag ej någon erinran att göra mot den prissättning, som skett. Den har ju ägt rum i anslutning till den ståndpunkt statsmakterna intagit.

Vidare anförde:

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag vill tillåta mig, med anledning av statsrådets erinran till vad jag nämnde, säga, att jag är fullt medveten om att vetepriset icke kan ändras fram och tillbaka under försäljningsårets gång. Men ingen vet, huruvida vi kunna ändra priserna på de animaliska produkterna så mycket, att man kan neutralisera denna ganska stora prissänkning.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

Jag tror för min del icke, att man på något sätt hade kommit i konflikt med reella faktorer, om man lagt en del av prissänkningen på vetet. Det hade i själva verket inneburit, att man ansett det vara bättre om en del av orättvisan föll på veteproducenterna än att hela orättvisan eventuellt skulle falla på animalieproducenterna. Det var mellan dessa alternativ valet stod. Herr statsrådet valde det senare alternativet, vilket upprört en del av jordbrukarna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Det var ju att förutse, att när en proposition framlades om provisorisk löneförbättring för statstjänarna detta skulle leda till en allmän diskussion om hela den ekonomiska politiken.

Man skulle ju också ha kunnat vända på saken och säga, att om det är möjligt att lägga fram en proposition om provisorisk löneförbättring för statstjänarna, beror det på att läget varit sådant, att det varit nödvändigt att i höst skaffa sig möjligheter att överlägga med riksdagen om vår ekonomiska politik. Jag vill säga detta till komplettering av vad som tidigare sagts om riksdagens sammankallande.

Det var mycket tidigt, jag tror det var på sommaren, som det blev ganska klart, att läget på öppna arbetsmarknaden var sådant, att man kunde befara att hela den hittillsvarande pris- och lönestoppspolitikens riskerade att brytas. Det var därför nödvändigt att se efter, om icke möjligheter skulle kunna finnas att rädda oss ur denna mycket besvärliga situation. Det var sålunda redan tidigt min tanke att i samband med de säkerligen skarpa meningskiljaktigheter, som väl komma fram vid avtalsförhandlingarna på öppna marknaden, finna en framkomlig väg, som skulle kunna rädda prisstoppet. Jag säger detta med viss tillfredsställelse, när jag hör att även den förste talaren från det kommunistiska partiet tydligen blivit övertygad om, att det skulle vara farligt att öppet säga att prisstoppet får brytas. Han förutsätter, att man skall bibehålla prisstoppet, även om man generellt bryter lönestoppet. Det är den problemställningen, som alla parter i det svenska samhället måste ha för ögonen för att möjligen kunna se, om någon annan lösning kan komma fram.

I denna diskussion ha statstjänarnas löner kommit fram såsom ett första element. Det har i och för sig icke varit nödvändigt, eftersom alla grupper ha lidit, jag vill icke säga lika mycket — det är uppenbart att somliga haft det värre än andra — men alla ha lidit mer eller mindre av den nedpressade levnadsstandarden. Det skulle i och för sig ha varit naturligt att säga, att alla frågor borde avgöras i ett sammanhang. Det finns emellertid vissa saker, som gjort att statstjänarna befunnit sig i en särställning, som gjort det möjligt för mig att överväga åtminstone en förbättring av dessa löner, oberoende av vad som kommer att ske på öppna arbetsmarknaden. Dessa argument äro framlagda i propositionen, och jag behöver inte upprepa dem.

Det är ett faktum, att statstjänarna i slutet på 1930-talet blevo efter i lönehänseende. När andra i slutet av 1930-talet fingo en reallöneförbättring, så fingo statstjänarna snarare en försämring på grund av ofullständig kompensation. Under kriget ha i stort sett de flesta grupper fått tillägg i botten oberoende av kristillägg, som varit lika för alla, och det har gjort, att statstjänarna även under krisåren kommit i sämre läge än vissa jämförbara grupper. När det gäller att avgöra, hur långt man skulle kunna gå redan nu, innan lönefrågorna på allmänna arbetsmarknaden blivit upptagna till diskussion, kan ingen undgå att inse, att den, som ända från krigets början år 1939 företrätt den uppfattningen, att man måste hålla inkomststegringen

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

i pengar inom så trånga gränser som möjligt för att därigenom hålla prisstegringen inom så trånga gränser som möjligt, och som 1942 tog initiativet till att stoppa den då pågående prisstegringen och den då fortgående försämringen av reallönerna — ett försök som för övrigt i stor utsträckning lyckats — icke kan släppa denna politik, innan det visat sig, hur alla faktorer komma att gestalta sig. Den enda möjligheten — det är fortfarande min mening — och den enda väg, som är framkomlig, om man skall hålla fast vid de stora linjerna, nämligen att priserna icke få stiga, medan man samtidigt skall taga hänsyn till vad jag skulle vilja kalla det statligt försvårade läget på grund av den tidslängd, som förflutit, är den, som anvisades redan på hösten 1942, då det hette, att detta allmänna pris- och lönestopp icke bör få hindra en viss justering, en förbättring av de sämre ställda löntagarnas läge.

Hur man skall avgränsa dessa grupper, därom kan naturligtvis tvekan råda. Nu har man från två olika sidor framfört betänkligheter. På den ena sidan har man uttryckt sig mera parlamentariskt och på den andra sidan i mera häftiga, agitatoriska former. Det är tydligt och klart, att det kan råda delade meningar om avvägningen, d. v. s. om vilka löner, som i ett givet läge kunna anses vara så låga, att de kunna höjas utan stora risker. Om det ligger något riktigt i förutsättningarna för hela pris- och lönestoppet, nämligen att det finnes ett samband mellan priser och löner, så att man alltså ej kan höja lönerna hur mycket som helst utan prisstegring, och man inte förutsätter att lönearbetarna redan före kriget skulle funnit sig i mycket lägre löner än som överensstämde med reella objektiva förhållanden inom näringslivet, ja, då är det tydligt, att en allmän höjning av lönerna ej kan tänkas ha annat resultat än en höjning av priserna. Därför har jag i departementschefsansförandet vågat säga, att jag anser nödvändigt att hålla fast vid det allmänna lönestoppet, men att det däremot icke bör vara förenat med risker, som man icke bör taga, att gå på en höjning av lönerna för de sämre ställda grupperna. Dessa grupper kunna då naturligtvis icke omfatta andra än dem, vilkas löner ligga under medelläget. Statstjänarna med de lägre lönerna befinna sig utan tvivel i vissa hänseenden i den situationen, att de ha löner under medelläge. Emellertid får man icke glömma, att man kan icke bedöma statstjänarnas löner på samma sätt som lönerna på allmänna arbetsmarknaden. Vi ha gamla traditioner inom statsförvaltningen, som satt sin prägel på det lönesystem, som tillämpas i statens affärsdrivande verk. Detta innebär, att de anställda börja med låga löner och sedan, allteftersom de stiga i ålder och visdom, få bättre betalt. Detta gör att statstjänarna få börja med låga löner. Sedan ha de många klasser att genomlöpa, och sedan de kommit upp i högsta löneklassen äro de relativt väl ställda.

Nu kan man mycket väl tvista om vad som menas med att vara väl ställd. Allt är beroende på de möjligheter som finnas. När herr Set Persson och herr Senander med sådan styrka tala om det ogynnsamma läge, som statstjänarna befinna sig i, är det svårt att anropa någon skiljedomare. Jag vill i alla fall säga herr Set Persson, att det är i alla fall rätt egendomligt, att han själv ansåg det nödvändigt tala om att statstjänarna äro en ganska väl utvald församling av arbetare. Staten har möjlighet att välja, därför att det är en mycket stor tillströmning till statstjänsten. Nu kan man naturligvis säga, att det är beroende på rent oförstånd hos folk, men med den allmänna fördragen för uppfattningen inom arbetarnas breda lager, som herr Persson gjort sig till talesman för i dag, måste man säga, att uppfattningen inom arbetarkretsar är den, att statstjänst av många skäl är att föredraga framför arbete i enskild tjänst, även om den enskilda tjänsten för ögonblicket ser ut att giva bättre resultat. Detta hänger samman med, att statstjänsten ger säkerhet och

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

andra förmåner. Relativt sett får man nog i stort sett, om man skall bedöma de anställdas ställning överhuvud taget, säga, att statstjänarnas ställning är jämförlig med den ställning som åtminstone genomsnittet löntagare inom andra områden intaga. Men det hindrar ej, att statstjänarna till en början äro sämre ställda på grund av konstruktionen av hela det statliga lönesystemet, som jag för min del icke ser som en nödvändighet att bibehålla. Det lönesystemet är en gammal tradition, men om det visar sig leda till verkliga olägenheter, som tydligen i detta fall, är det ingenting som hindrar oss från att utan förutfattade meningar överväga, huruvida en ändring kan ske, så att man slipper denna spridning mellan höga och låga löner för samma person. För min del är jag ej fjärran från tanken, om den nämligen skulle hysas av arbetarna, av statstjänarna själva och av dem, som vilja bli sådana, att i de affärsdrivande verken gå över från det statliga lönesystemet till avtalsenliga löner, som skett på andra områden. Detta system gör, att lönen för låt mig säga en stationskarl i fjärde löneklassen är så låg som den är. Jag vet icke om kammarens ledamöter äro så slängda i det statliga lönesystemet som herrar Persson och Senander och även jag, som tvingats därtill, men det förhåller sig så, att en extra ordinarie står alltid en löneklass lägre än en ordinarie. De ha verkligen i allmänhet relativt låga löner, dock icke om man kunde gå ut ifrån att dessa anställda komma in mycket tidigt och mycket hastigt passera dessa löneklasser. Om en ung man kommer in vid 19—20-årsåldern som aspirant vid statens järnvägar och först går 6 månader och sedan efter ytterligare 12 månader kommer upp i fjärde löneklassen, för att där vid 22 års ålder med 4 000 kronors lön i Stockholm endast ha sig själv att försörja och ha utsikt att efter 3½ år bli ordinarie i sjätte löneklassen, ja, då skulle jag vilja säga, att det inte är någonting att klaga över, om man jämför med löneförhållandena överhuvud taget i samhället. Men om det inträffar, som tydligen skett, att folk icke kommer in vid 19 års ålder utan vid 23—25 års ålder — kanske har vederbörande t. o. m. lämnat en väl betald anställning i industrien — och det dröjer ända tills han blir 29 år, innan han kommer upp i fjärde löneklassen, då är det uppenbart, om han vid 25—30 års ålder bildat familj och fått barn och skall sitta i Stockholm med en lön av 4 000 kronor eller i Göteborg med en lön av 3 700 kronor, att det är ett löneläge, som man måste rätta till, när man får kännedom därom.

Jag måste öppet erkänna i denna församling, att jag icke hade klart för mig, att folk i dessa åldrar med familj befunnit sig i fjärde löneklassen med så otillfredsställande löner. Det borde jag haft reda på, säger man kanske. Härtill vill jag svara, att det är ej lätt att hålla reda på allting. Det finns andra, som hade kunnat tala om dessa saker. Ett mycket starkt betonande av att ingen förbättring får ske och ett starkt understrykande av att lönestoppet var så viktigt har kanhända hållit vederbörande organisationer tillbaka från att påpeka de otillfredsställande löneförhållandena på vissa områden.

Detta är åtminstone för min personliga del en förklaring till att saken ej kommit upp tidigare. Om den hade kommit upp, låt mig säga på våren eller sommaren, hade visserligen ingenting kunnat ske omedelbart, men det hade varit ganska naturligt att saken behandlats under hösten. Hade det ej funnits andra anledningar att sammankalla riksdagen vid detta tillfälle, hade det icke inneburit någon så oerhörd skillnad, om lösningen av frågan kommit i december 1944 eller i februari 1945, särskilt när man varit beredd på att göra dessa tillägg retroaktiva. Om jag säger, att de som äro anställda i statens tjänst i stort sett få anses höra till dem, som icke ligga under medelläget för lönerna, om jag undantager dem, som det här är fråga om, kanske det vore av intresse för kammarens ledamöter att höra vissa jämförelser.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

Det förslag som herr Persson och Senander utmålade som något så ytterligt otillfredsställande för statstjänarna innebär ändå — inom parentes vill jag säga, att vi ha inte bara en första löneklass, utan under denna också grupper, som betecknas med A, B, C, D, E, F och G — praktiskt taget, att man givit tjänstemännen i till och med femte löneklassen full kompensation för den under kristiden inträdda prisstegringen. Om man överhuvud taget skall ha någon hållpunkt för hur ett provisoriskt lönetillägg tar sig ut, förefaller det mig, som om man knappast kan komma undan den slutsatsen, att om förhållandet mellan olika lönegrupper före kriget var otillfredsställande, så är det ju en sak, som ej rimligen kan ändras under nuvarande förhållanden utan att man säger, att de, som ha de mest otillfredsställande lönerna, böra få en högre kompensation än de, som ha det bättre. Förslaget innebär en ökning av timlönerna för dessa grupper med 17.5 öre, alltså en höjning med ungefär 12 procent av de förut utgående lönerna. Hur ställer sig detta i förhållande till ställningen för andra löntagare? Jag skall ej ta upp hela den grupp, för vilken löneförhållandena, enligt vad alla veta, ställa sig mycket sämre. Här har talats om existensminimum och att det inte går att klara sig under en viss summa. Jag får erkänna, att nog ställs man ofta undrande inför, hur människor med familj kunna klara sig på den lön de få, men vi komma inte ifrån att det är ett faktum. Vi komma inte ifrån att det finns stora grupper av arbetare här i vårt land, som ligga ganska långt under de tidigare utgående lönerna för statstjänare och ännu mera under de nu föreslagna. Och detta gäller inte bara grupper, som man kan säga äro ojämförbara med statstjänarna. Vi kunna gå till de enskilda järnvägarna, där var och en vet, att om man gör undantag för vissa anställda vid dessa järnvägar så befinna sig de anställda vid de enskilda järnvägarna långt under vad statens anställda nu ha, och där deras önskemål hela tiden har varit att komma upp i det löneläge, där statstjänarna för närvarande befinna sig. Det måste innebära att det finns möjlighet för dem att existera trots — jag erkänner det — att det kan förefalla såsom ett mysterium för människor som själva sitta med höga löner. Jag skulle kunna ta textilarbetarna, som vi alla känna till och för vilka, enligt uppgift som jag fått, genomsnittsinkomsten under 1943 var 3 400 kronor. För samtliga industrigrupper var årslönen under 1943 i genomsnitt, exklusive säsongindustrin, 4 023 kronor. Alltså, där får man en viss föreställning om hur det står till med hela det svenska folkets så omskrutna västånd — 4 023 kronor i genomsnitt för industriarbetarklassen, om man bortser ifrån säsongindustrin! Hur förhålla sig nu de föreslagna och de gamla lönerna i detta fall? Jo, i löneklass 4, alltså där vi ha de extra stationskarlarna, skall på medeldyrort — och lägg märke till att dessa siffror äro genomsnitt av alla olika dyrorter — det bli 4 176 kronor, alltså något över genomsnittet. Om jag gör en jämförelse — det är kanske enklare för att ge en föreställning om hur lönerna ligga — visar det sig att i Göteborg har en stationskarl i femte löneklassen, alltså en ordinarie, för närvarande 4 030 kronor. Han skulle med det nya tillägget på 420 kronor få 4 450 kronor. Om jag jämför med de sämre betalda arbetarna inom verkstadsindustrin så vet man, att inom verkstadsindustrin har man en icke alldeles obetydlig grupp som heter tidlönarbetare. I Göteborg har en sådan tidlönarbetare för närvarande 3 816 kronor, och det kan ju alltid ha ett visst intresse att veta, att med det förslag som är framlagt av verkstadsindustriens arbetares lönekonferens och som inbegriper det högre krav, som har fastställts av den kommunistiska majoriteten i denna lönekonferens, så skulle inkomsten för dessa tidlönarbetare i Göteborg stiga till 4 344 kronor, d. v. s. fortfarande 100 kronor lägre än lönen för en stationskarl i femte löneklassen enligt det nu framlagda förslaget. Jag säger inte detta för att förebrå dem

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

som representera det kommunistiska partiet i metallindustriarbetarförbundet för att de begärt för litet. Jag säger det helt enkelt för att klart erinra dem om att de själva i grund och botten erkänna, att man inte kan framställa vilka lönekrav som helst. Det är alldeles uppenbart, att när man hörde herr Set Persson, fick man det intrycket, att han ansåg det vara ett alldeles avgörande argument att så och så många hundratusen arbetare ute i landet hade begärt så och så mycket. Det var alldeles klart att han ansåg att det också kunde genomdrivas och att det också var till nytta för arbetarna. Huruvida det kan genomdrivas eller inte är en sak, som jag inte vågar uttala mig om. Därom får väl framtiden ge besked. Men vad som är säkert är, att det kan inte genomdrivas utan att det får konsekvenser i fråga om andra förhållanden än lönerna.

Vad herr Bergvall här sagt kan jag principiellt ansluta mig till såtillvida att han menar, att det finns ingen möjlighet att godtyckligt bestämma lönerna, och om man skulle gå över en viss gräns så är det alldeles tydligt att man måste förutsätta att priserna också komma i rörelse. När herr Set Persson inte kan finna någon annan förklaring, inte bara till det nu framlagda löneförslaget utan också till allt vad den nuvarande regeringen gjort i fråga om ekonomisk politik än att det hela bara gått ut på att pressa arbetarna och försämra deras läge, att överhuvud taget bara göra allting som skulle kunna göra livet besvärligare för den stora arbetarklassen, så förefaller det mig som om han ändå litet förenklade de mänskliga psykologiska förhållandena. Det skulle väl vara en ganska egendomlig situation, där inte bara de politiska representanterna för en stor arbetarrörelse utan även representanterna för arbetarnas fackliga organisation inte hade någon annan strävan än att på olika sätt försöka att försämra läget för sina kommittenter. Vore det inte skäl att herr Set Persson på den punkten tog någon lärdom av herr Senander, som vände sig till socialministern och sade, att han krävde att man skulle betrakta hans uppfattning om vad som är nyttigt och riktigt såsom lika ärligt menad som socialministrernas. Det förefaller, som om man kan vända om förhållandena.

Emellertid, om man är överens om att man inte kan sätta vilka godtyckliga löner som helst är det naturligtvis beroende på att alla människor i grund och botten erkänna den enkla satsen, att man inte kan dela mellan samhällsmedborgarna mer än vad som finns att dela, och jag fattade herr Set Perssons uttryckliga medgivande så, att vad han strävar efter var inte en sådan lönehöjning som förorsakade en prisstegring, utan endast en lönehöjning som innebar, lät mig säga en förskjutning mellan de olika andelar, som komma löntagarna och kapitalägarna till godo.

Det är alldeles riktigt, att hur denna fördelning kan se ut, därom kan man inte fälla några allmänna omdömen. När jag har vågat förorda en förbättring av de statsanställdas löner, som jag måste säga inte är oväsentlig, har jag inte gjort det därför att jag har resonerat som så, att det som går ut ur statskassan spelar inte någon roll. De talare ha alldeles rätt som ha nämnt, att vare sig det gäller 15 miljoner eller någon annan siffra, så kan det inte vara något avgörande i denna fråga. Det har aldrig varit hänsyn till de i trängre mening statsfinansiella förhållandena som föranlett min ovillighet att gå statstjänarna till mötes så långt som de själva ha föreslagit. Det är alldeles uppenbart att en ytterligare höjning av statstjänarnas löner, som skulle sätta så och så mycket mer köpkraft i händerna på dem, kan inte spela någon avgörande roll. Jag skall gärna erkänna, att den erfarenhet vi haft sedan 1942 tyder på att vi kanske tillskrevet köpkraftssidan en större betydelse för prisstegringen än som visat sig riktigt. Jag säger det i fullt medvetande om en viss förskjutning i min egen uppfattning. Jag har under hela kriget, när det gällt att föreslå

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

linjer för den ekonomiska politiken, aldrig varit tvärsäker på att man har fått tag i den rätta lösningen av alla problem. Vi ha fått handla från det ena ögonblicket till det andra. Vi ha fått lära av erfarenheten, och vi ha även här fått lära av erfarenheten, att det varit möjligt att trots det stora överskottet på köpkraft hålla priserna praktiskt taget oförändrade. Det är således inte den saken som i detta läge är det bekymmersamma, utan det är frågan om återverkningarna på den öppna arbetsmarknaden. Alltså, statstjänarnas löner behöva inte verka på samma sätt som höjningar inom det enskilda näringslivet. När man inom det enskilda näringslivet kommer till en viss gräns kan man inte hindra, att en höjning av lönerna och således en höjning av produktionskostnaderna taga sig uttryck i stigande priser, såvida man inte vill gå andra vägar med subvention och dylikt, som då få utfunderas i varje särskilt fall. När det gäller statstjänarna är det uppenbart, att en höjning av järnvägsmännens, postmännens, telegrafpersonalens o. s. v. löner hela vägen igenom inte kommer att föranleda statsmakterna att föreslå någon höjning av taxorna. Det har således inte någon direkt verkan. Det var visst någon av talarna som nämnde att järnvägarna ha så stor avkastning, överhuvud taget ha statens verk så stor avkastning, att detta skulle vara anledning till att man skulle kunna sträcka sig längre i fråga om höjning av statstjänarnas löner än när det gäller andra samhällsgrupper. Jag tror det är en alldeles oriktig uppfattning, alldeles bortsett ifrån att jag inte resonerar om i vilken grad som statens inkomster äro skatteinkomster genom att staten begagnar sin ställning såsom monopolist i fråga om post och delvis också i fråga om järnvägarna att taga ut högre taxor än nödvändigt och där man inte kan säga, att ju mer staten tar ut, desto högre skola lönerna vara. Jag skulle vilja säga till herr Senander som gammal tullman, att för många år sedan hörde jag en tullman som tyckte, att tullmännen kunde placeras i högre löneklasser än andra, därför att tullverket gav staten så stora inkomster. Jag tror man kan bortse från sådana synpunkter. När det gäller att fastställa lönerna för dem som äro anställda i statens tjänst, får man komma ihåg, att det i grund och botten är alla medborgare som betala dessa löner, och alla medborgare ha rätt att kräva räkenskap av dem, som handha statens affärer, om de anse att statsmakterna handskas oriktigt med deras pengar, både när det gäller löneutgifter och andra utgifter.

Som sagt, denna förbättring av statstjänarnas löner har sin betydelse — vilket både herr Persson och herr Senander voro mycket omsorgsfulla att understryka — endast på grund av den återverkan den kan ha på den öppna arbetsmarknaden, och jag förmodar de avsågo att göra den politik som jag företräder ännu mera impopulär hos den stora arbetarklassen genom att hela tiden tala om, att orsaken till att vi inte gå längre i fråga om statstjänarnas löner var endast en pervers önskan att klämma alla arbetare på öppna marknaden. Det påminner något om vad som jag från annat håll hört framställas, visserligen inte i kamraren, nämligen att hela den skattepolitik jag fört hela tiden har varit ett uttryck för en pervers önskan att pina och plåga alla skattebetalare. Jag gratulerar herr Persson och herr Senander till det goda sällskapet.

Det är alldeles uppenbart, att då jag ansett det nödvändigt att hålla dessa löner inom de gränser som jag föreslagit, så har jag gjort det på grund av de slutsatser, som man på den öppna arbetsmarknaden skulle draga av dessa förslag. Jag skall öppet säga, att jag icke ansett det vara möjligt att föreslå förbättringar i statstjänarnas löner som jag icke vid behov skulle kunna förorda, när det gäller den öppna arbetsmarknaden. Alltså, utgångspunkten har alltid varit, att i den mån denna provisoriska förbättring för statstjänarna kan användas såsom argument vid löneförhandlingar på den öppna arbetsmarknaden — och det måste den kunna användas till — kan man emellertid på grund av

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

den eftersläpning, som jag förut talade om, inte göra några direkta jämförelser. Men det är uppenbart att dessa förbättringar för statstjänarna komma att kunna användas såsom argument på den öppna arbetsmarknaden, och just därför har det icke varit möjligt för mig att föreslå längre gående förbättringar än som skulle kunna motsvaras av liknande förbättringar för de sämre ställda löntagarna på den öppna arbetsmarknaden. Och där är jag framme vid att det finns sådana grupper, och den kritik som kommit från andra sidan, nämligen att detta löneförslag kommer att bryta ned lönestoppet. är såtillvida riktig att det kommer att vara ett steg vidare på den bräsch i lönestoppet, som redan från början proklamerades när man förklarade, att de sämst ställda löntagarna skulle kunna få en förbättring. Det är klart att den som vill kan säga, att där är man inne på ett sluttande plan. Man börjar med den ena gruppen, lantarbetarna, och nu är man framme vid statstjänarna. Var skall man överhuvud taget sluta? Det kan ingen i förväg bestämma just därför att ingen överhuvud taget kan i förväg säga, vilka löner som äro förenliga med ett fortsatt prisstopp. Det är det fortsatta prisstoppet som är det primära. Det har för mig ända sedan 1942 varit utgångspunkten, att man måste sätta stopp för fortsatt prisstegring, och alla de åtgärder som behövs för att göra detta möjligt har jag förordat, inte bara lönestopp utan även subventioner och rabatter i stor utsträckning. Huruvida det är möjligt att med de förbättringar, som här föreslås för statstjänarna, och motsvarande förbättringar på den öppna arbetsmarknaden strikt vidhålla prisstoppet, det vågar jag inte yttra mig om. Men på den punkten tror jag inte det finns någon annan väg att gå än att under de månader som följa och under de förhandlingar som måste ske på den öppna arbetsmarknaden försöka komma till klarhet om vilka löner som kunna betalas.

Statstjänarna befinna sig i ett särskilt läge. Här behöver man inte taga hänsyn till vad staten kan betala, det har inte samma konsekvenser i fråga om priserna. Härvid kanske jag skulle kunna få skjuta in ett ord, som jag lika gärna kunde sagt i början, när det nämligen var fråga om, huruvida det var på grund av statstjänarnas agitation som denna lönefråga har dragits fram redan nu. Det är riktigt att agitationen har spelat sin roll. Jag kan inte säga annat än att agitationen har, som jag nämnde, upplyst mig om vissa förhållanden, som jag inte hade lika klart för mig tidigare. Men jag säger inte detta för att ånyo upprepa det, utan för att göra en liten erinran till alla goda vänner under de senaste månadernas offentliga diskussion, som ha framställt den politik, som de tongivande i regeringen företråda och som arbetarrörelsen företräder inte minst genom sitt efterkrigsprogram, såsom ett led i hela svenska folkets förslavande. Man har inte tröttnat att tala om, att ju fler människor som komma att vara anställda av det allmänna, desto flera trälar få vi i samhället. Jag undrar om inte det för alla dessa både folkpartister och högermän, som antagligen av full övertygelse drivit denna agitation, skulle kunna vara en liten tankeställare, om de nu tvingas att komma med angrepp från rakt motsatt håll och säga, att det är farligt att ha alltför många anställda i statlig tjänst och låta statens bestämmande av lönerna betyda alltför mycket, ty det betyder att de stora folkgrupper, som man helst skulle vilja hålla undan från inflytande, få alldeles för mycket att säga till om. De äro visst inte trälar utan alldeles för mycket fria.

I alla händelser, när man kommer fram till frågan om vad som kan vara förenligt med prisstopp eller icke förenligt, så vet jag ingen annan väg än att man försöker göra klart, vad som inom näringslivet överhuvud taget kan betalas. Herr Set Persson tog fram alla de gamla klichéerna från valrörelsen, till och med att de rika ha blivit ännu rikare mellan 1938 och 1943, trots de hundratals gånger som man får höra talas om att den stora höjningen skedde från 1938

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

till 1939, alltså innan kriget kom. Men även herr Set Persson, som ju inte så att säga lämnade några medel oförsökta, fick ändå hålla sig fast vid detta faktum, att en prishöjning är utan tvivel en fara. Jag vill inte säga, hur stor faran är. Jag hör inte till dem som under alla förhållanden säga, att vi, därför att priserna börja stiga, nödvändigt skola komma in i en fullständigt oreglerad inflation. Hade det varit fallet skulle vi aldrig kunnat stoppa den utveckling som fortgick från 1939 till 1942. Vi lyckades stoppa den. Jag är fullständigt öppen för argument som gå i den riktningen, att visserligen kan det bli en prisstegring men vi skola kanske kunna hålla den inom rimliga gränser. Vi äro dock alla överens om att riskerna äro betydande. Den erfarenhet vi ha från olika håll är, att när en prisstegring av det slaget kommit i gång, en prisstegring som inte är förorsakad av att kostnaderna stigit, såsom fallet var under första krigsåren, utan prisstegringen kommit i gång på grund av att folk får mera inkomster i pengar, så är det alldeles uppenbart, att man riskerar att man inte skall kunna hålla den i sin hand. På den punkten kanske jag skulle våga, om det nu är tillåtet, att visa en varning till kommunisterna, som på grund av de visserligen ganska betydande framgångarna i valet redan se sig såsom ledare av den svenska arbetarklassen: det finns ingenting som hindrar en majoritet av lönearbetare, särskilt om de slå sig tillsammans med jordbrukarna, att driva upp sina inkomster i pengar hur långt som helst.

Såvitt jag förstår går det icke att sätta en bestämd gräns för förbättringen av penninglönerna och priserna i pengar för den stora folkmajoriteten av lönearbetare och jordbrukare. Det finns bara den gräns, som erfarenheten sätter, när man upptäcker, att man på den vägen icke finner vad man äsyftat. Och jag vill säga — jag kan gärna nämna det här, eftersom jag tagit upp en del av den diskussion, som förts i valrörelsen och som vi säkerligen komma att föra under de närmaste månaderna, när hela den ekonomiska politiken på nytt kommer i stöpsleven: om man skall föra en politik, som innebär full sysselsättning, och låta den hämsko på en uppressning av penninginkomsterna, som under vad man kallar normala förhållanden i ett kapitalistiskt samhälle ligger i kriser, arbetslöshet o. s. v., hävas genom samhällets eget ingripande, om man skall bereda alla full sysselsättning och dessutom låta priserna på jordbruksprodukter bestämmas av samhället, då finns det endast två möjligheter att förebygga, att detta leder till en fortsatt prisstegring. Den ena möjligheten är den som tillgripes i de totalitära staterna, d. v. s. att en statsmakt helt enkelt förklarar, att den icke tillåter en prisstegring. Den lilla kärna av sanning i kritiken av den fulla sysselsättningens politik, som har kommit fram på en del håll, och det enda, jag vill icke säga värdefulla påpekande men ett påpekande, som man har anledning att lägga märke till, är just detta, att om man skall kunna få full sysselsättning, kan man icke hindra en ständig uppressning av löner och inkomster från den ena gruppen efter den andra. Sådant kan som sagt hindras genom diktatur. Men det finns också en annan väg — den demokratiska vägen — om nämligen alla grupper i samhället kunna behålla huvudet kallt och försöka se, vad från deras egen synpunkt är det enda kloka. Det kräver, skulle jag nog våga säga, en annan inställning än den som kommit till uttryck i dag i herr Set Perssons och herr Senanders anföranden — särskilt herr Perssons. De ansågo tydligen, att det man nu hade att göra var bara att undergräva förtroendet — i den mån det finns — för en politik, som förts från krigets början under ledning av det stora arbetarpartiet och som skulle ha haft till enda uppgift att försämra läget för arbetarna på befallning av storfinanserna och arbetsgivarna. Jag tror för min del icke, att herr Persson själv är övertygad om detta —

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)
jag skulle tro att han bara anser, att i agitationen skadar det icke, om man framställer motståndarna på ett oriktigt sätt. Detta kanske kan förklaras av att det är lidelserna, som få makt över förståndet.

Men om det skall vara möjligt att i demokratiska former driva politiken full sysselsättning med reglering från samhällets sida, måste man kunna begränsa sina egna önskemål för ögonblicket, när de icke stämma överens med vad som i längden är det bästa. Jag erkänner, att det icke är lätt att göra det i ett samhälle, där det icke tycks finnas någon annan skiljedomare mellan olika intressen än makten i samhället och där man endast kan pröva sig fram till vad t. ex. en industri kan betala i löner genom att helt enkelt mäta sina krafter med motståndaren, där hemlighetsfullheten får vila över både vinster och kostnader och där man från arbetarnas sida icke har något annat att säga än att man tror att det går att få mera. Att det i ett sådant samhälle icke är så naturligt att utan vidare ställa sig på den nyktra och sakliga sidan förstår jag. Den enda utväg jag kan se är den, att vi söka förändra vårt samhälle så, att vi icke längre ha denna hemlighetsfullhet över alla de ekonomiska förhållandena, när det gäller att bestämma, hur det gemensamma arbetets avkastning skall fördelas mellan olika medborgare. Jag tror, att det är den enda möjliga vägen att gå. Och jag vill säga även till den andra sidan, som i detta fall tycks finna sig i det förslag till förbättring för statstjänarna, som här lagts fram — även om man där icke kan dölja sin oro för konsekvenserna: man får säkerligen finna sig i ganska mycket mera av det som tagits upp i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, om man överhuvud taget skall kunna tänka sig en samhällsutveckling i de lugna former, som vi alla önska. Det blir nog nödvändigt, att man icke längre går ut ifrån att fördelningen av denna världens goda mellan medborgarna är en fördelning, som vi fått från fäderna, kanske t. o. m. av en mot somliga nådig, mot andra mindre nådig försyn.

Vi måste gå ut ifrån, att i ett demokratiskt samhälle, som själv vill bestämma över det ekonomiska livet, måste alla krav från de olika gruppernas sida provas i ljuset av vad som kan anses rimligt och rättvist. Det vill jag säga herr Senander. Det har aldrig varit min mening — jag vet icke, varifrån han fått det — att opponera mig mot talet om vad som är en rättvis fördelning. Jag har en gång sagt i fråga om statstjänarnas pensioner, att det är meningslöst att tala om rättvisan i de särskilda fallen och hävda, att därför att den eller den gruppen av statsanställda fått den eller den förmånen skall också en annan grupp ha samma förmån. Men jag har också framhållit, att man för hela samhället måste söka komma fram till någon enighet om vad som är en rimlig och rättvis fördelning av det gemensamma arbetets avkastning och att detta icke kan ske utan att det skapas mycket större öppenhet och mycket större kunskap om företagens ekonomiska läge och möjligheter att betala eller icke betala högre löner. Detta tror jag, att vi måste gå ut ifrån. Kunna vi gå den vägen — och det är den enda väg jag kan tänka mig är möjlig att gå — så kunna vi också, det vågar jag hoppas, övertyga dem som kräva löner, vilka ligga över vad som för ögonblicket kan betalas av företagen.

Och här får jag tillägga: i det efterkrigsprogram, som framlagts av arbetarrörelsen och vunnit anslutning av kommunisterna, förutsätter man, att näringslivet åtminstone under en tid — huru lång kunna vi icke närmare bedöma — kommer att bedrivas i växlande former och även i sådana former, där det ges rum åt den enskilda företagsamheten. Man kan säga, att vi skola dela ut överhuvud taget allt som produceras i samhället efter normer, som vi finna vara riktiga, men det förutsätter, att samhället övertager all produktion. Såvitt

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

jag förstår, äro icke heller kommunisterna inne på den linjen, utan det avses. att enskilt kapital skall vara nedlagt i företagen, vilka icke kunna hållas i gång, såvida dessa icke giva något överskott. Vill man bevara den enskilda företagsamheten på de områden, där man icke anser sig ha möjligheter att ersätta den med något bättre, får man också ge den enskilda företagsamheten möjligheter att fungera efter sina egna förutsättningar. Man kan icke pressa ut ur ett företag större löner för arbetarna än sådana som äro förenliga med villigheten hos dem som sitta inne med äganderätten till kapitalet att fortsätta driften. Var den gränsen går vet ingen tillräckligt noga. Jag skall öppet säga — jag har nämnt det en gång tidigare vid metallarbetarnas kongress: när vi 1942 beslöto ett prisstopp, som skulle vara förenat med lönestopp, gingo vi ut ifrån att lönerna ungefärligen stode i överensstämmelse med den nuvarande prisnivån. Det är möjligt, att en jämkning av lönerna i viss mån skulle kunna komma till stånd. När jag själv har föreslagit en höjning av lönerna för de lägre statstjänarna och medgivit, att en sådan kan få konsekvenser även för den öppna arbetsmarknaden, har jag förutsatt, att dylika jämkningar äro möjliga. Men för att kunna åstadkomma dessa och se vad som är möjligt kräves denna klarare insikt i hela näringslivets ekonomiska förhållanden. Jag tror, att man får finna sig i att samhället kräver denna rätt att bedöma saken, när det gäller för samhället att utöva uppgiften som ledare, när det gäller att fördela avkastningen, när det gäller att bestämma de olika intressegruppernas inkomster o. s. v. Samhället måste ha denna bedömningsrätt med kännedom om alla på frågan inverkan omständigheter. Det innebär utan tvivel, att de enskilda företagen icke längre få uppfattas som företag, vilka utan redovisningsskyldighet bara ha att fullfölja de intressen de enskilda ägarna anse vara sina. Det förutsätter att man betraktar hela näringslivet som en svenska folkets gemensamma egendom.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Jag skulle vilja säga ett par ord med anledning av vad herr Hagberg i Malmö yttrade. Han fick svar på en punkt av jordbruksministern. I sin replik till denne anförde herr Hagberg, att han endast citerat bankofullmäktiges yttrande. Men det var icke bara den sidan av saken, som herr Hagberg berörde. Om jag fattade honom rätt sade han, sedan han gett herr Persson i Stockholm betyg genom att förklara, att de förslag, som här föreligga i fråga om den provisoriska förbättringen för både statstjänarna och folkpensionärerna, voro befogade och att han icke ville sätta sig emot att en förbättring för dessa två kategorier genomfördes, att den väg man nu beträdde var allvarlig, och han berörde i det sammanhanget spararnas ställning. Han kom fram till vissa resultat och slutade med att säga, att den enda säkra väg, som man har att gå, är vägen över prissänkning. Herr Hagberg citerade också vad direktör Bergvall anförde i ett föredrag och tog detta till intäkt för att han hade rätt i sin inställning. Om jag förstod herr Bergvalls anförande i dag rätt, gav det icke herr Hagberg något bevis för att man bör gå in på den av herr Hagberg anvisade säkra vägen. Herr Bergvall sade nämligen, att det icke finns några större utsikter till generella prissänkningar. Herr Bergvall var visserligen inne på att de möjligheter, som finnas på detta område, skulle man självfallet icke underlåta att utnyttja, men han trodde icke, att det gick att få fram, som han uttryckte sig, en generell prissänkning. Herr Hagberg svarade jordbruksministern, att han endast citerat bankofullmäktige. Det nämnde han icke i sitt första anförande, utan man fick den uppfattningen, att herr Hagberg menade att man

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

icke hade utnyttjat alla de möjligheter, som förefunnos i höstas. Jag skulle vilja säga, att även om bankofullmäktige ha den uppfattningen, framgick det av den förklaring jordbruksministern lämnade, att den icke kan vara riktig. Snarast har det, enligt vad jordbruksministern nämnde, inkasserats större sänkningar än läget överhuvud taget gav anledning till, detta beroende på de rapporter, som avgåvos i juli och som blevo justerade i senare rapporter. Om jag alltså skulle draga konsekvensen av herr Hagbergs yttrande, skulle det bli den, att man skulle höja reallönen och realinkomsterna för både de lägre statstjänarna och folkpensionärerna genom en generell prissänkning. Han talade om vissa produkter, som man skulle sänka priserna på, och han nämnde, att jordbruksprodukterna också skulle vara bland dem. Det är icke första gången vi höra talas om att priserna på jordbruksprodukter äro utslagsgivande när det gäller lönerörelser. Men skulle vi gå den vägen, så skulle detta, såvitt jag förstår, gå ut över dem som nu ha fått en förbättring i sin löneställning, nämligen lantarbetarna, de allra sämst ställda. Det blir första resultatet. Sedan är det en annan sak, som i detta sammanhang heller icke kan förbises, och det är hur det skulle verka rent psykologiskt.

Sedan jag sagt detta, herr talman, skulle jag vilja yttra ett par ord med anledning av finansministerns anförande. När jag i pressen såg, att det var fråga om att det i dag skulle bli en stor ekonomisk debatt i riksdagen, funderade jag i min enkelhet över hur en sådan debatt skulle kunna komma till stånd. Det förelåg ju icke tillräckliga motiv i det fallet. De detaljpropositioner som skulle framläggas kunde ju icke ge upphov till en stor national-ekonomisk debatt, utan enda förutsättningen för en sådan var, att finansministern lade fram ett program, en plan för framtiden, hur han tänkte att våra finanser skulle ordnas. Jag lyssnade med mycket stor uppmärksamhet på finansministerns anförande. Det kan naturligtvis bero på min oförnöga att följa med de olika detaljerna i anförandet, men jag kunde icke däri spåra någon plan, efter vilken man skall lägga upp ekonomien i vårt land. Jag hörde, att finansministern sökte undervisa oss om de olika detaljerna — för att icke säga labyrintherna — i det lönesystem, som vi ha här i landet. Han nämnde också, att han var tveksam om vi voro så slängda i statens lönesystem som han och herr Persson i Stockholm och herr Senander. För min personliga del måste jag erkänna, att jag icke anser mig så värst slängd i det avseendet, och jag erkänner gärna min okunnighet på området. Det förefaller mig emellertid som om finansministern — detta är min personliga mening — ägnade nästan litet för stor uppmärksamhet i sitt långa anförande åt att polemisera mot herrar Persson i Stockholm och Senander. Sannolikt känna sig båda dessa herrar stolta över, att finansministern huvudsakligen riktade sitt försvar mot enligt deras uppfattning deras sakliga anmärkningar mot propositionen; men detta är ju en sak, som jag icke vet om den spelar någon roll. Jag ifrågasätter för min del, om man vid bedömandet av den fråga, som nu ligger på riksdagens bord, icke bör utgå dels från motiven till de föreslagna åtgärderna — och jag tror icke, att någon i denna kammare kan finna annat än att dylika motiv verkligen föreligga — och dels från de konsekvenser, som de föreslagna åtgärderna kunna medföra, sådana konsekvenser med andra ord, som måste komma en att hesitera inför desamma. Från flera håll ha här framförts dylika betänkligheter, och det råder nog ingen tvekan om, att dylika konsekvenser kunna uppstå. Jag har vid läsningen av propositionen utgått från att finansministern begränsat propositionen på sätt som skett, vilket ju många tidningar redan uttryckt sitt missnöje med, på grund av, såsom han också uttryckligen givit till känna här i kammaren, de konsekvenser, särskilt då i fråga om penningvärdet, om jag fattade honom rätt, som förslaget kan komma att med-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

föra. För min personliga del tror jag icke, att den grupp jag tillhör ser på detta förslag med några sura miner. Vi erkänna betydelsen av att något göres för de lägst ställda statstjänarna, och vi äro övertygade om att många av dem äro i behov av denna låt vara begränsade löneökning. På den punkten ha vi enligt vad jag tror ingen anledning att reagera mot en anslutning till propositionens linjer. Men däremot förefaller det mig, som om starka skäl skulle finnes mot att man vid slutbehandlingen av denna proposition sträcker sig längre än propositionen; jag vill i det avseendet peka på konsekvenserna i i det hänseende, som finansministern själv här framhöll.

Detta var, herr talman, några reflexioner från min sida med anledning av propositionen om höjda löner till vissa statstjänare. Tillåt mig emellertid, herr talman, också säga några ord om propositionen om provisoriska tillägg till folkpensionerna. Även här skulle jag naturligtvis liksom i det förra fallet vilja uttala min tillfredsställelse över, att det föreligger ett generellt förslag, lika över hela linjen. Jag nekar icke till denna tillfredsställelse är så mycket större därför att vi alltid funnit det rättvist — för att nu begagna ett uttryck, som finansministern använde — att tilläggsbeloppen skola vara lika för alla, varigenom skillnaden de olika grupperna emellan blir lika stor som tidigare. Naturligtvis kan man dra i tvivelsmål, om detta är så riktigt, men då saken ligger så till som den gör har jag naturligtvis nu lika litet som tidigare någon anledning att reagera mot propositionens ståndpunkt.

Det är emellertid beträffande en punkt i propositionen som jag är tveksam, nämligen där det föreslås att bidragen till tilläggen skola utgå från landsting och primärkommuner. Bidragen äro visserligen begränsade till sin storlek, men jag har för min del ofta hört — icke minst vid det tillfälle då det var fråga om förstärkning av vårt vägväsende — att det icke var nyttigt att en myndighet skulle besluta och en annan betala. Då ville man göra gällande, att de kommunala myndigheterna beslutade och att staten betalade. Här är det staten, som skall besluta, och de kommunala myndigheterna, som skola betala. Vad beträffar landstingen måste jag säga, att det knappast kan finnas något motiv för att de skola vara med om och betala dessa kostnader. Naturligtvis kan man säga, att det hela icke spelar någon så stor roll, men principen är lika orättvis för det — om jag nu får använda det uttrycket. I fråga om primärkommunerna kan man beträffande förslaget säga, att det innebär fördelar genom att de öka de folkpensionerna komma att gynnsamt inverka på deras finanser i form av en billigare fattigvård. Enligt statsrådets uttalande är detta icke meningen med förslaget, vilket jag också anser riktigt. Det hela får icke utgöra någon anledning för kommunerna att minska på fattigvårdsutgifterna.

Det är på dessa två punkter, herr talman, som jag funnit anledning sätta frågetecken i kanten, och särskilt frågar jag mig då, om det icke skulle vara möjligt att öka folkpensionerna utan att därför behöva ytterligare betunga vare sig landstingen eller primärkommunerna. Ja, herr talman, detta var några reflexioner, som jag ville framföra, dels med anledning av de föreliggande propositionerna och dels med anledning av vad som anförts här under denna debatt.

Herr **Hagberg** i Malmö erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag måste tyvärr göra en erinran med anledning av herr Svenssons i Grönvik anförande. Jag vill framhålla, att jag endast citerade bankofullmäktiges uttalande, och att jag sålunda icke gjort det till mitt eget. För all säkerhets skull hade jag skrivit mitt anförande i denna del. Jag skall icke trötta kammaren med att läsa upp det, men av detsamma framgår otvivelaktigt, att det rörde sig om ett citat. Nu är det ju mycket möjligt, att herr Svensson i Grönvik är missnöjd med vad bankofullmäktige sagt om prissättningen på jord-

Vid remiss av *Kungl. Maj:ts proposition nr 288*. (Forts.)
bruksprodukterna, men i det avseendet får han vända sig till den framstående representant för bondeförbundet i bankofullmäktige, nämligen herr Gränebo, som satt sitt namn under papperet i fråga, och icke rikta några erinringar mot mig.

Vidare vill jag protestera mot herr Svenssons i Grönvik försök att dra upp ett motsatsförhållande mellan mig och herr Bergvall. Jag återgav endast vad herr Bergvall sagt på Nationalekonomiska föreningens sammanträde om svårigheterna att i nuvarande läge få till stånd en generell prissänkning. Herr Bergvall har upprepat detta sitt uttalande här i dag, och när jag återgav detta uttalande — jag har för övrigt skrivit även denna del av mitt anförande — tillade jag orden: detta är naturligtvis alldeles riktigt. Jag vet icke, hur jag tydligare skall klargöra, att jag i denna fråga har samma uppfattning som herr Bergvall.

Jag förutsätter, att herr Svensson i Grönvik i ett kommande anförande förklarar, att han missuppfattat mig — om jag nu får använda det uttrycket.

Herr **Svensson** i Grönvik, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Med anledning av det sist sagda. vill jag säga, att jag av herr Hagbergs i Malmö anförande fick den uppfattningen, att när han fällde de ifrågavarande yttrandena, så var det inte fråga om citat. Jag vill tillägga, att oavsett om det var citat eller icke, så brukar man icke citera något som man ogillar. Jag kom därför självfallet till den uppfattningen, att herr Hagberg anförde citaten därför att han gillade dem.

Herr **Hagberg** i Malmö erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Får jag lov att fråga herr Svensson i Grönvik: Ogillar herr Svensson ifrågavarande bankofullmäktiges uttalande, eller gör han det icke?

Herr **Svensson** i Grönvik, som jämväl på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Oberoende av vem som gjort ett uttalande, som är oriktigt, måste jag naturligtvis ogilla det.

Härefter yttrade:

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Med anledning av vad som här anförts efter mitt förra anförande skall jag be att få säga några ord och främst då till finansministern. Innan jag gör det måste jag emellertid lugna herr Svensson i Grönvik, som var förskräckt över att herr Senander och jag eventuellt kunde bli stolta över att finansministern i sitt anförande uppmärksammat oss så pass mycket som skett. Jag vill lugna herr Svensson med att tala om, att varken jag eller herr Senander är bekajad av vad man i vanligt tal brukar kalla storbondehögfärd, som plägar ta sig det uttrycket, att då en högt uppsatt herre talar till vederbörande denne kan spricka av högfärd. Vi ha icke den inställningen, och det bör därför icke föreligga någon fara i det avseendet, herr Svensson i Grönvik.

Herr finansministern ställde först frågan, om vi ville erkänna, att det är riktigt, att det föreligger ett samband mellan priser och löner. Ja, detta erkännes givetvis utan vidare. Men vi fråga å vår sida: Är det då icke riktigt, att det också föreligger ett samband mellan priser och profiler? Och om så är fallet, varför underlåter finansministern att i hela sitt långa anförande ta upp till sakligt bemötande den sidan av saken? Menar man nu på socialdemokratiskt ledarhåll, att inkomst- och förmögenhetsfördelningen har blivit sådan i detta land, att det är slut på den marginal, som fanns att genom att inkräkta på rikemännens privilegier rätta till sociala orättvisor?

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

På tal om statstjänarna förklarade finansministern, att de efter en tids tjänst ändå inte voro så dåligt ställda. Ja, men hur är det efter 18 à 20 år? Jo, i dagligt ansvarsfullt arbete kan en stationskarl i Stockholm komma upp till högst 439 kronor 10 öre per månad. Märk att då ligga alla hundåren bakom! Och i den löneklassen stoppa de flesta av de lägre statstjänarna. En del kan få befordran, men de flesta stoppa i denna löneklass. Efter 18 à 20 år är lönen för närvarande alltså 110 kronor i veckan. Ja men, säger herr Wigforss, det är ändå stor tillströmning till statstjänsterna, och det tyder ju på att läget är gott. Jag vill påpeka, att det för närvarande icke är så. Tvärtom. Man har mycket svårt med den erforderliga rekryteringen, i varje fall vid statens järnvägar. Men jag känner till att det alltid tidigare varit god tillströmning av arbetare, som sökt statstjänst. Och varför? Jo, därför att den som icke provat saken har den uppfattningen, att statstjänare, ja, det är något gudabenaat att få bli. Och de arbetare, vilkas stora orosanledning i livet är utsikten att bli utan arbete, se just på denna fasta anställning som något åtråvärt. Men när man väl en gång är där — jag talar av egen erfarenhet — då blir den där oron, som man ville eliminera genom att få fast arbete, ett annat slags oro, som tar sig det uttrycket, att det blir en enda oavbruten kedja av dagar, då vederbörande går i orolig väntan på en avlöning, som aldrig vill räckta till. Ty statstjänarnas löner ha alltid hållits på denna kritiska nivå, där man kan leva men med yttersta nöd och näppe.

Vidare vill jag framhålla, att genomsnittslönen för en arbetare över 18 år här i Stockholm är 5 172 kronor enligt senaste statistiska uppgifter. Efter en eventuell förbättring enligt finansministerns förslag skulle genomsnittslönerna ändå underskridas i de olika löneklasserna på följande sätt, nämligen i löneklass 4 med 690 kronor, i löneklass 5 med 455 kronor, i löneklass 6 med 336 kronor, i löneklass 7 med 210 kronor och i löneklass 8 med 89 kronor; alltså ända upp till löneklass 8 komma dessa statstjänare, som ha ett par decenniers tjänst, att ligga under i fråga om genomsnittslönen för arbetarna i övrigt. Det behöver därför icke vara uttryck för någon illvilja, om man vill gå in för en ytterligare förbättring för denna arbetarkår.

Herr Wigforss säger, att han icke kan förklara, hur dessa befattningshavare leva, men att de likväl leva. Ja, jag måste säga, att mig intresserar det mest *hur* de leva. Jag anförde tidigare ett exempel på en sådan här utgiftsstat; det finns flera sådana utgiftsstater utarbetade av statstjänare. Det finns exempelvis en kolumn, där det talas om att vederbörande får hjälp av sina föräldrar, att han bor i förort, att han avstår från bruket av tobak m. m., att hustrun har arbete trots att det finns barn i huset o. s. v. Det är klart, att man måste existera, och lönerna äro ännu icke så nedpressade att den ene efter den andre avlider. Ty kan man icke leva enbart på lönen, får man ta hjälp av närstående. Men även då måste vad som erfordras tagas från den samlade nationalinkomsten, och det skulle kunna verka ofördelaktigt i fråga om inflationsfaran, om man i stället betalade arbetare vad deras arbete är värt.

Finansministern säger, att jag anklagar regeringen för att icke ha någon annan strävan än att vilja försämra läget för arbetarna. Men, herr finansminister, är det icke så, att man målmedvetet gått in för att sänka köpkraften för massorna, och som ett medel för att framtvinga denna sänkning av köpkraften icke velat kompensera lönerna för dyrtiden? Betyder icke detta att man satt fattigdomen i system för att med fattigdomen som medel betala de knappa varutillgångar som finnas. Och syftar man icke till det, måste väl det hela vara liktydigt med att man målmedvetet försämrar lönerna. Vi säga, att man går längre i det syftet än vad försörjningsläget kräver, och det påståen-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

det stå vi för. Alltså, i det i och för sig vällovliga syftet att ransonera det som finns har man valt ett medel, som ökar de ekonomiska och sociala orättvisorna.

Skulle vi då icke ha något annat än en pervers önskan att pina och plåga arbetarna? frågar finansministern. Jag skulle vilja säga, att jag tror icke, att det kommer att lyckas för finansministern att framstå som martyr för Sveriges arbetare. Herr Wigforss har kommit i det läge, där han nu befinner sig, genom sin vägran att medverka till att den avgörande riktningen inom svensk arbetarrörelse går in för att föra en självständig arbetarpolitik. Och nu har läget blivit sådant, att det kommer att bli allt svårare med balansgången för att tillgodose såväl de rikas som de fattigas intressen på de områden, som det här är fråga om. Utan att herr Wigforss intar en annan ställning, d. v. s. utan att herr Wigforss i praktisk politik handlar enligt samma läror, som han förkunnar i valrörelsen, kommer herr Wigforss icke att komma ut ur denna obehagliga belägenhet. Låt mig bara som exempel taga den ultimativa form som herr statsrådet gav sitt förslag till ledningen för de olika statstjänarkårerna. Det är ett utmanande handlingssätt, som icke skulle tolereras av någon arbetargrupp på den privata arbetsmarknaden. Jag tror icke, att om den såsom socialt rättvis och vidsynt kände herr Wigforss själv fått bestämma, han skulle ha handlat på detta utmanande sätt. Jag har fattat saken så, att han fått samlingsregeringens uppdrag att ge det ultimativa svaret. Om så icke är fallet, varför gör han så?

Herr Wigforss hänvisade till att man genom subventioner och rabatter vill se till att hjälpa upp läget för de fattiga. Jag tror icke man skall skryta för mycket med rabatterna. Det pågår en skrämmande utveckling i detta land, en utveckling, som gör allt större arbetarmassor till understödstagare. Det finns enligt en redovisning, som nu företagits, redan 521 000 personer, som för sin existens äro beroende av fattigvårdsstyrelsernas behovsprövning, 460 000 folkpensionärer, som för sitt uppehälle äro beroende av pensionsnämndernas och pensionsstyrelsens behovsprövning, 2 420 000 personer, som för sitt uppehälle äro beroende av krismyndigheternas behovsprövning för tilldelning av rabattkort för matfett, och 1 492 000 personer, som äro lika beroende för tilldelning av rabattkort för mjölk. Därtill komma alla de inkallades familjer, som också skola behovsprövas, innan de tilldelas sitt understöd. Sedan man på det sättet utökat understödstarhjälpen och fått snart sagt halva svenska folket i understödstarställning, stiger man fram och skryter över sitt verk och säger: »Ni skola väl icke anklaga oss för att icke göra något för de fattiga. Se på vår omfattande socialvård!» Med vår strävan syfta vi kommunister till att minska understödstarbehovet i stället för att undan för undan öka detsamma.

»Ingenting hindrar arbetarna och bönderna att tillsammans driva upp sina penninglöner, men då stiga priserna.» Jag tycker, att finansministern borde känna med sig, att det icke är min argumentering, och att samma argumentering har använts alltsedan arbetarna uppträdde på arenan och använts utslutande av arbetsköparna. När man förklarar, att priserna icke kunna sänkas, vilket uttalande priskontrollnämndens ordförande gjort, då måste man ställa sig frågan: Äro inkomst- och förmögenhetsförhållandena rättvisa i detta land, så att man icke kan inlåta sig på att taga mer av dem, som ha mycket, till förmån för dem, som ha mindre? Vi kommunister anse, att vi icke nått gränsen. Vi måste fortsätta att sträva efter att åstadkomma en social och ekonomisk, på rättfärdig grund vilande utjämning. Är det nu så omöjligt, som herr Wigforss menar, att åstadkomma lyckligare levnadsbetingelser för det stora flertalet, så förefaller det, som om herr Wigforss borde taga mera direkt kurs på den

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

socialism, som han i vart fall under valrörelsen förklarade sig vara anhängare av. Är det icke möjligt att inom ramen för det bestående samhället få mera rättvisa till stånd mellan de olika klasserna, så förefaller det, som om varje principiell anhängare av socialismen borde taga mera kurs på att åstadkomma detsamma. Herr Wigforss säger, att han vill betrakta alla företag som hela folkets gemensamma egendom. Det räcker icke med att anlägga ett visst betraktelsesätt, utan börja handla som om privatföretagen, de utslagsgivande, vore hela svenska folkets gemensamma egendom! Först då ha dylika deklARATIONER, om man anlägger detta betraktelsesätt, praktisk betydelse för arbetarna.

Så vill jag beröra några andra yttranden, som blivit fällda här. Herr andre vice talmannen har fått för sig, att kommunistiska partiet genom sitt ställningstagande till den ekonomiska politiken vill skapa en grundval för att åstadkomma social oro. Nej, herr andre vice talman, vi taga ställning för att åstadkomma social rättvisa, och i den mån vi lyckas i denna strävan avskaffa vi orsakerna till social oro. Våra motståndare föra en politik, som måste leda till social oro, och förbereda sig därför med de mest drastiska medel för att möta denna sociala oro. Man vill icke eliminera orsakerna till densamma. Jag vill läsa in ett litet dokument i andra kammarens protokoll 1944, belysande för hur man vid denna tidpunkt förbereder sig mot den sociala oro, som man fruktar, att den politik, som man för, skall leda till. Ett brev, som jag har, lyder på det här sättet: »Tidigare har infordrats uppgift å antalet kommunister inom distriktet. I många fall ha personer kända som syndikalister uppförts å förteckningen tillsammans med rysskommunisterna. Sedan det ansetts nödvändigt att åtskilja dessa kategorier. anmodas Ni, att, var och en vad sitt distrikt beträffar, *senast den 5 maj 1943* hit inkomma med uppgift å antalet syndikalister hemmahörande inom distriktet. Uppgifterna skola vara så kompletta som möjligt och lämnas å närlagda blanketter. Övertaliga blanketter skola hit återsändas i samband med uppgifternas insändande. I fall då tveksamhet kan råda, huruvida en syndikalist även kan betraktas som kommunist, skall detsamma särskilt angivas. Skattkärri i Väse distrikts landsfiskalskontor.» På det sättet är det ni motståndare till kommunisternas politik för större social rättvisa hålla på att förbereda Er för att möta den väntade sociala oron. Men huru litet man ändå har lärt hos de s. k. samhällsbevarande, när de tro sig kunna avskaffa klasskampen utan att avskaffa dess orsaker, och detta med sådana medel som att man förtecknar kommunister på särskilda kartotek.

Till högermannen herr Hagberg i Malmö måste jag säga, att skulle hans anförande föreställa ett effektuerande av Svenska Dagbladets beställning på ett angrepp mot kommunisterna i riksdagen, så var det icke mycket Svenska Dagbladet fick glädja sig åt. Han började med att säga, »Herr Persson får av mig högt betyg som demagog». Ha ni lagt märke till hur ofta man säger det i riksdagen, när man icke har några sakargument att komma med? Fanns det icke så många sakuppgifter i mitt anförande att den som själv vill framstå som varande icke demagog borde haft rikliga tillfällen att taga upp de konkreta uppgifterna till bemötande en efter en? Men debattörer av det slaget föredraga att säga: »Min motståndare är demagog.» Sedan övergick han till att tala om förenklad propaganda, som kommunisterna skulle driva. Jag vill säga, att förenklad propaganda i fråga om den ekonomiska politiken i Sverige det är, när exempelvis lönestoppanshängarna anlägga en dyster uppsyn och gå ut till arbetarna och likt någon sorts medicinmän entonigt mumla besvärjelseformeln: »Inflation, inflation.» Det är att spekulera i okunnighet. Det är att föra en förenklad propaganda. Om *den* är demagog, som i diskussionen om den ekonomiska politiken lägger fram fakta på det sätt vi gjort, ja, vad skall man då

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

säga om herr Hagberg i Malmö, vilken i sina inlägg i fråga om den svenska ekonomiska politiken i stället säger så här: »Gå ut till de av kriget pinade folken i Europa och fråga dem, om de icke vore glada åt hälften av vår levnadsstandard.» Är det sådant som skall vara sakligt? — Vi ha väl försökt att hålla oss utanför kriget för att slippa komma i samma elände som dessa folk. Jag tror, att de av krig och fascism pinade folken komma nog att ha en del råd att ge Sveriges folk, som hittills undgått kriget. Bland annat komma de säkerligen att råda oss till att undan för undan inskränka kapitalets värde för att kunna skapa en värld, där större social rättvisa är rådande, ett råd alltså av motsatt art mot vad herr Hagberg förväntade.

Till sist några ord till direktör Wiberg. Han säger, att det icke går att lösa löntagarnas problem genom att lasta över kostnaderna på näringslivet. Nej, det går nog icke, så länge bolagen och de stora företagen som hittills skett tillåtas att genom utdelande av gratisaktier, genom avskrivningar, fonderingar och nyinvesteringar till förmån för improduktiva ändamål och höga utdelningar dölja de verkliga vinsterna. Jag har i dag icke tagit något enskilt exempel, men jag skall taga ett, innan jag slutar. Det gäller för omväxlings skull ett förhållandevis litet företag, nämligen Malmö strumpfabrik, som har 850 arbetare och ett aktiekapital på 1 400 000 kronor. Fram till 1940 uppgick aktiekapitalet till 2 200 000 kronor, varav 231 000 kronor tillkommit genom utdelning av gratisaktier. År 1940 hade bolagets ställning till följd av produktionsökningen under upprustningsperioden blivit så lysande, att 800 000 kronor av aktiekapitalet betalades tillbaka till aktieägarna. Den redovisade bruttovinsten ökades också kraftigt fram till 1940. År 1938 utgjorde den 1 264 000 kronor men år 1940 1 732 000 kronor, en ökning med 37 %. Bruttovinsten har därefter sjunkit, men även här visar utdelningspolitiken, att bolagsledningen, i vilken märkes högerns riksdagsman, direktör Åke Wiberg, bedömer vinstutvecklingen som utomordentligt gynnsam. Till 1938 var utdelningen 8 % men sänktes följande år till 5 % för att 1940 i samband med ovannämnda återbetalning helt inställas. År 1941 återupptogs emellertid utdelningen och var då och 1942 10 %. Hur kunna de som veta, hur glänsande många privata företag gå, stå i riksdagens talarstol och säga, att det är alldeles omöjligt för näringslivet att bära större omkostnader för att förbättra arbetarnas löner? Det har för övrigt alltid varit så, att aldrig ha de som företräda arbetsköparintressena godvilligt erkänt, att det föreligger möjlighet till löneförbättring.

Priskontrollnämndens ordförande säger emellertid, att det finns ingen möjlighet till nämnvärda prissänkningar över hela linjen. Det måste låta dystert för de arbetare, som hört, att den linje vi måste välja för att förbättra läget är varuprissänkningens linje. Han säger vidare, att man icke skall taga lösryckta siffror från ett och annat företag. Det gjorde jag icke i mitt tidigare anförande. Jag anförde andra grunder för att min uppfattning att rikedomarna ha ökat är riktig. Det ansåg emellertid herr Bergvall, att han icke borde beröra. En fråga, som jag anser, att arbetarrepresentanterna borde begrunda är alltså denna: När någonsin har det överhuvud taget förekommit, att man från borgerligt håll stått upp och sagt: »Nu är läget sådant, att det tillåter löneförhöjningar för arbetarna.» Kunna ni ge ett enda exempel på att något sådant skulle ha inträffat? Jag säger, att den arbetarrepresentant, som låter sig duperas av de borgerligas prat om att det icke går an att skapa större ekonomisk rättvisa inom det nuvarande försörjningsläget, den arbetarrepresentanten har därmed bevisat, att han så till den grad har mist kontakten med sin egen klass, att han icke ens förmår se den klyfta, som i det samhälle och de förhållanden vi leva gapar mellan å ena sidan fattiga och å andra sidan rika, en klyfta, som ständigt i rättvisans och den sociala rättfärdighetens namn ropar på utjämning.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 288. (Forts.)

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Jag är naturligtvis mycket glad över att herr Persson i Stockholm här har bekänt sig till de samhällsbevarande. Han talar i annat sammanhang om den dystra uppsyn, som en del ha, vilka gå ut och på sitt håll skapa oro. Jag måste nu säga, att herr Persson också ser så dystert ut ibland, att man kan misstänka, att han är i färd med att vilja skapa ganska litet ro här i landet där han går fram. När han talar om klyftan, som finns mellan de fattiga och de rika eller mellan de olika grupperna, så är det klart, att den se vi väl alla. Men om jag skulle i min hemort försöka visa på den där klyftan och till de sämst ställda räkna dem som i Stockholm ha 5 142 kronor i inkomst, blir det litet svårt för mig att få de sämst ställda där hemma — dit jag även räknar småbrukarna — att förstå vad som menas med denna klyfta eller var gränsen går.

Herr **Bergvall**: Herr talman! Jag vill för att förebygga missförstånd säga några ord med anledning av herr Perssons sista anförande. Jag poängterade i mitt anförande, att det icke fanns något utrymme för större generella löneförhöjningar. Jag sade vidare, att det otvivelaktigt är så, att på vissa områden finnas sådana marginaler, att det finns prissänkingsmöjligheter, och de böra, så långt detta överhuvud taget är möjligt, tillvaratagas. Det är lämpligare att gå den vägen, att man tillvaratager dessa prissänkingsmöjligheter, än att man utnyttjar den just i dessa fall faktiskt föreliggande möjligheten till löneförhöjningar. Går man prissänkingsvägen, får man en förmån, som kommer alla till del. Det ligger nämligen så till, att vi icke ha någon garanti för att de stora marginalerna, d. v. s. de marginaler, som möjliggöra prissänkningar eller löneförhöjningar, finnas i de fall, där arbetarna äro sämst betalda. Det kan sålunda hända, att om man plockar ut de löneökningensmöjligheter som vid oförändrad prisnivå finnas, blir det inga eller mycket små löneökningar för vissa av de arbetargrupper, som äro sämst betalda, och kanske större för dem, som stå relativt bättre till. Det finns ingen garanti för att spridningen är sådan, att det vore rimligt att gå den väg herr Persson i Stockholm bekänner sig till. Därför är det som sagt klokare att i detta sammanhang gå prissänkningens väg. Den är rättvisare och den är fördelaktigare även med hänsyn till det prisläge efter krigets slut, som vi eftersträva.

Efter härmed slutad överläggning remitterades propositionen till statsutskottet. Till utskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av densamma inom kammaren avgivna yttrandena.

Härpå föredrogos var efter annan övriga Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och remitterades därvid till bankoutskottet propositionen, nr 289, angående undantag i vissa fall från bestämmelser i förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 290, angående räntan å ogulden köpeskilling för viss kronoegendom;

nr 291, angående befrielse för G. Karlsson från viss betalningsskyldighet på grund av borgen; och

nr 292, angående avskrivning av visst i flottledsfonden ingående fordringsbelopp;

till statsutskottet propositionerna:

nr 293, angående inrättande av försvarets forskningsanstalt; och

nr 294, angående överskridande av vissa anslag å allmän förskottsstat I;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 295, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 26 juni 1931 (nr 280) om erkända sjukkassor, m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 296, angående provisorisk förbättring av löneställningen för vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 297, med förslag till lag om provisorisk förstärkning av tilläggs pensioner och invalidunderstöd; samt

till statsutskottet propositionen, nr 299, angående tomt för statens normalskola.

§ 2.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 300, med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 september 1943 (nr 691) om villkorlig frivgivning.

Denna proposition bordlades.

§ 3.

Interpellation Herr **Thapper** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Den stora ström av flyktingar, som till följd av det pågående världskriget kommit till vårt land, har ställt oss inför en hel del svårbemästrade problem. Vårt folks överväldigande flertal känner dock säkerligen en känsla av tillfredsställelse över att det förunnats oss att få bringa den humanitära hjälp, som varit oss möjlig att ge. Organisationen av denna hjälpverksamhet har i huvudsak handhåfts av statliga myndigheter, men även kommunala organ ha i viss utsträckning anlitats för att hjälpa flyktingarna till rätta. Organisationsapparaten torde i stort sett ha fungerat tillfredsställande, även om det på grund av verksamhetens omfattning icke har varit möjligt att helt undvika vissa missförhållanden. Som ett missförhållande torde man nämligen få beteckna, när handläggningen av dessa ärenden präglas av alltför mycken byråkratism och formalism.

Ett exempel på sådan formalism och omständlighet vid behandlingen av dessa ärenden kan anföras från ett flyktingläger inom min egen hemkommun, och dylikt förekommer säkerligen även på andra håll. Inom kommunen, Finspångs köping, finnes ett större läger anordnat för estniska flyktingar. Lägre-
ret har anordnats av staten i samarbete med kommittén för estlandssvenskarna. Kostnaderna för flyktinglägret bestridas i största utsträckning av statsmedel. Om emellertid någon av flyktingarna drabbas av sjukdom och behöver läkar- eller lasarettsvård, skola kostnaderna härför bestridas av vistelsekommunens fattigvårdsstyrelse, med rätt att i sinom tid återsöka kostnaderna av statsmedel.

Det är ganska svårt att förstå vad avsikten med denna omgång kan vara. Svarar staten direkt för övriga omkostnader, är det svårt att inse av vilka skäl t. ex. sjukhusvården icke kan bekostas direkt av statsmedel.

Att handlägga sjukhusvården och bestrida kostnaderna härför för flyktingarna i dessa läger enligt bestämmelserna i 60 och 61 §§ i fattigvårdslagen måste därför framstå såsom en onödig omgång och leder också till onödig formalism och pappersexercis. Bestämmelserna i nämnda paragrafer kunna betraktas som förklarliga, när en fattigvårdsstyrelse omhändertager en enskild utländsk medborgare, som kommit i behov av samhällsvård, men verka rent groteska, när det gäller ett av offentlig myndighet eller med dess medgivande anordnat flyktingläger. Som exempel härpå kan anföras, att när Finspångs fattigvårdsstyrelse i ett rätt stort antal fall fått svara för kostnaden för la-

Interpellation. (Forts.)

sarettsvård åt flyktingar från det inom kommunen anordnade flyktingslägret, har fattigvårdsstyrelsen icke allenast att anmäla varje sådant fall till länsstyrelsen utan måste också i samband därmed begära vederbörandes hemsändande, därest icke rätten till gottgörelse av statsmedel skall gå förlorad för kommunen. Vid förfrågan hos statens inspektör för fattigvård och barnavård ävensom hos länsstyrelsen har bekräftats, att denna formalitet skall iakttagas. Vid denna anmälan skall fogas tillgängliga utredningshandlingar, var-efter fattigvårdsstyrelsen i februari månad året efter det då fattigvården utgivits skall hos länsstyrelsen göra ansökning om gottgörelse av statsmedel, vilken ansökning skall åtföljas av ytterligare utredningshandlingar. Förfarandet är, som synes, synnerligen omständligt och verkar ännu mera omotiverat, när det skall tillämpas på flyktingar, vilka med statens medgivande kommit till riket och vistas i av statsmedel bekostade förläggningar. Vad skall man alltså få för uppfattning om skyldigheten att begära hemsändning av dessa estniska flyktingar?

Det mest rationella vad det gäller kostnaderna för sjukvård och lasarettsvård åt personer från dessa flyktingsläger synes vara, att, då staten bekostar övriga utgifter, även denna kostnad bestrides direkt av statsmedel, utan denna onödiga omgång och byråkratiska handläggning.

Under hänvisning till vad jag ovan anfört tillåter jag mig hemställa om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet rikta följande frågor:

1. Anser statsrådet det nu tillämpade förfarandet rörande gäldandet av kostnaderna för sjukhusvård åt utländska medborgare, som vistas i vissa flyktingsläger, vara tillfredsställande?

2. Om så icke är fallet, avser statsrådet att vidtaga åtgärder för en bättre och enklare handläggning av dessa ärenden?

Denna anhållan bordlades.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

§ 5.

Herr *Persson* i Vinberg avlämnade en av honom och herr *Lindqvist* under-tecknad motion, nr 550, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 297, med förslag till lag om provisorisk förstärkning av tilläggs-pensioner och invalidunderstöd.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.16 em.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 4 november.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 30 nästlidna oktober.

§ 2.

Föredrogs och remitterades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 300, med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 september 1943 (nr 691) om villkorlig frigivning.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den på bordet lig-gande motionen nr 550 av herrar *Persson* i Vinberg och *Lindqvist*.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Thapper* vid kammarens nästföregående samman-träde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, angående formerna för statens gäldande av kostnader för sjukhusvård åt sådana utländska medbor-gare, som vistas i vissa flyktingsläger inom landet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Interpellation. Herr **Håstad** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I och med att strävandena att demokratisera den intellektuella utbildningen på sista tiden tagit allt fastare former och därmed antalet nyinskrivna studenter vid universitet och högskolor utvisat en år för år så gott som oavbruten steg-ring, har frågan om de intellektuellas sociala och ekonomiska ställning i sam-hället blivit alltmera brännande. Deras fackorganisationer torde icke inom rim-lig tid av egen kraft kunna genomdriva sina berättigade krav. Det fordras också förståelse och god vilja hos statsmakten.

Härvid intar frågan om studieskuldena och deras ställning i beskattnings-systemet en central plats. Som förhållandena nu utvecklats torde det icke vara någon överdrift att påstå, att av denna frågas lyckliga lösning är vårt lands fortbestånd såsom kultursamhälle i hög grad beroende. För att belysa detta påstående torde följande siffror vara på sin plats:

Under de sista åren ha i medeltal nära 4 000 personer årligen avlagt stu-dentexamen. Flertalet av dem, eller ca 2 500, skriver årligen in sig vid univer-sitet, fria högskolor eller fackhögskolor; bland de övriga torde bekymmer för ekonomin driva många direkt efter studentexamen ut i förvärvslivet. Enligt en av arbetsmarknadskommissionen verkställd undersökning, publicerad i Statens offentliga utredningar 1943 nr 17, voro i november 1941 omkring 60 % av de manliga studerandena vid universitet och högskolor belastade med ett genom-snittligt skuldbelopp av 6 400 kronor per person. Vid slutexamens avläggande beräknas skuldbeloppet uppgå till i medeltal 8—10 000 kronor för personer, som avlagt kandidat- eller magisterexamen inom de olika fakulteterna, samt för li-

Interpellation. (Forts.)

centiater eller doktorer till 15—20 000 kronor. Därtill kommer, att de närmaste åren efter examen ofta medföra en betydande ytterligare skuldbelastning, enär inkomsterna under dessa år för akademikerna ofta äro synnerligen låga i de fall de icke äro helt obefintliga. Summan av samtliga nu löpande direkta studieskulder kan beräknas uppgå till över 100 milj. kronor, ett oerhört belopp sålunda. De personer, som ha sina studieskulder placerade i banker och andra penninginrättningar, måste vanligtvis amortera dessa under de 10 till 15 år, som följa närmast efter examens avläggande. Om detta icke är möjligt för den skuldsatte på grund av exempelvis alltför låga inkomster eller för stor familjeförsörjningsböroda i förhållande till sin ekonomiska prestationsskyldighet kumuleras ju skuldernas belopp, och tvånget att amortera samt även förränta den växande skuldsumman leder ej sällan till en undergrävd ekonomi, som förföljer den skuldsatte långt in i medelåldern och i ett flertal fall ända till uppnådd pensionsålder. Ur samhällliga och sociala synpunkter måste detta system vara förkastligt, ty den enskildes arbetsprestationer äro i hög grad beroende av ett visst ekonomiskt lugn och dito trygghetskänsla.

Ännu ett par siffror! Av vissa undersökningar, som framlagts till studentkonferensen 1943, framgår, att medellönerna för 30-åriga akademiskt bildade ligger omkring 5 000 kronor om året. Med en dylik inkomst måste det givetvis ställa sig hart när omöjligt att fullgöra en amortering å 1 à 2 000 kronor årligen, sedan skatter och nödvändiga räntor samt försäkringspremier betalats. Följden måste bli skuldakumulering. Dessa förhållanden kunna icke heller stimulera till en ur samhällets synpunkt önskvärd familjebildning hos de unga akademikerna, något som också styrkts genom undersökningar om giftermålsfrekvensen och barnantal bland läroverkslärarna.

En nästan förskräckande analys av innebörden av skattesystemets betydelse för studieskuldernas förstörande har nyligen gjorts i en artikel, »Studieskuldernas straffbeskattning», av professor Tord Palander. Det skulle tyvärr här föra för långt att citera den utförligt. Professor Palander utgår därvid från ett antaget fall, att av två akademiskt utbildade personer, som äro 35 år, den ene är skuldfri och den andre har en studieskuld på 20 000 kronor. Bägge ha en lön på 12 000 kronor. För att den skuldtyngde skall nå samma realinkomst som den skuldfrie måste han skaffa sig extra inkomster för att täcka ränta (beräknad efter 5 %), amortering och livförsäkringsskydd. Dessutom måste extrainkomsterna ökas med ett belopp, som svarar mot beskattningen av den ökade inkomsten minus avdrag för förräntningen. Den skuldsatte måste enligt dessa beräkningar för att nå samma realinkomst som den skuldfrie förtjäna 2 696 kronor extra. Mer- eller straffbeskattningen för den överskjutande inkomsten, som icke skänker den skuldsatte någon faktiskt förbättrad inkomst, är i det tänkta fallet 510 kronor.

Professor Palander skärskådar även det fallet, att en person vid 30 års ålder har efter studier och utbildning en samlad skuldböroda på 20 000 kr. Han har i fortsättningen en inkomst å 11 750 kronor, varav 1 750 kronor årligen avsätts för skuldernas förräntande och avbetalning. Om den del av inkomsten, som åtgår för att avböroda sig studieskulden, vore beskattningsfri, skulle vederbörande vid 52 års ålder vara från skuldbördan. Enligt nu utgående skatter blir han det inte förrän mellan 64 och 65 år. Om hans skuld uppkommit genom en upplåning av 2 400 kronor per år under fem år i åldern 19—24 år och genom upplåning för räntor och försäkringspremier i åren 25—30 år, under vilken tid han blott kunde förtjäna till uppehållet, bli hans sammanlagda utgifter i räntor, amorteringar, premier och extraskulder, innan skulden slutbetalats, ca 59 000 kronor, därav i merskatter inte mindre än 23 000 kronor. Och denna extra beskattning åsamkas vederbörande för en ursprunglig skuld på 12 000 kronor.

Interpellation. (Forts.)

Så långt professor Palander.

Här föreligger verkligen ett synnerligen allvarligt problem, som från samhällets sida påfordrar en snar lösning. Man kan med skäl tala om en »studieskuldernas straffbeskattning», som strider mot den bärande principen i vårt nuvarande beskattningssystem, nämligen den att skatten skall utgöras efter förmågan.

På allt flera håll bryter nu den uppfattningen igenom — och detta även utanför den trängre akademiska kretsen — att avbetalningar på studieskulder böra anses som en omkostnad, vilken vid taxeringen bör anses såsom avdragsgill. Visserligen kan däremot invändas, att enligt stadgande i 20 § kommunal-skattelagens kapitalavbetalning på skuld — som det ju här är fråga om — icke får avdragas vid beräkning av den skattepliktiga nettoinkomsten. Däremot kan dock anföras, att det här icke är fråga om en vanlig kapitalskuld utan snarare en skuldsättning för anskaffande av en visserligen immateriell tillgång, nämligen ett visst mått av kunskaper, med vilken tillgång akademikern senare ämnar driva och även driver en rörelse i form av utbudande av denna tillgång till den högst bjudande på den allmänna arbetsmarknaden. Om problemet ses från dessa utgångspunkter, från vilka det i realiteten också måste ses, ligger det nära till hands, att en intellektuell rörelseidkare med en immateriell tillgång bör tillerkännas samma rätt som en rörelseidkare med en materiell tillgång att även i beskattningsavseende göra vissa årliga avskrivningar, som beträffande den förre kan anses sammanfalla med storleken av de enligt lånevillkoren fastställda årligen förfallande amorteringsbeloppen.

På samma sätt som en rörelseidkare investerar kapital — eget eller upplånat — i anläggningstillgångar, investerar den studerande eget eller upplånat kapital i den immateriella kunskapstillgången. Därför bör i första hand prövas, huruvida icke möjligheter böra skapas för skattefria avdrag från inkomst för ett återställande av den examinerades förmögenhetsstatus för studiernas början. Det i utbildningen nedlagda kapitalet förbrukas ju under studieperioden, vare sig kapitalet upplånats eller ej. Om det tagits av föräldrarnas inkomst, är det ju redan inkomstbeskattat. Även om en person vid början av studierna har ett ärvt kapital å t. ex. 20 000 kr., som han »läser upp», blir ju hans *behållna inkomst av yrket* = summan av lön minus studiekostnaden 20 000 kr. Därför finns det skäl för att möjligheterna till återställande av förmögenhetsstatus i detta avseende icke begränsas till lånat kapital.

För en dylik lösning erfordras givetvis en legal bestämning av kostnaderna för olika slags utbildning, bl. a. för att ej s. k. »spritskulder» skola inkluderas, samt även den tid, under vilken dylika avdrag må äga rum efter utbildningens avslutande, bestämd olika för olika slags utbildning. Om t. ex. kostnaden för jur.-kand.-examen beräknas till 18 000 kronor, bör 1 eller 2 år efter examen under följande 10-årsperiod $\frac{1}{10}$ av studiekostnaden få skattefritt avdragas. Amorteringsplan bifogas deklarationen, och rätt till »förskjutna avdrag», då dessa under något år ej kunnat utnyttjas, stadgas. Systemet kan helt anknytas till skatteförmåga — principen om avdragsrätten kombineras med att ett mot avdraget svarande belopp antingen skall ha använts till skuldbetalning eller sparats.

Skulle man för närvarande icke anse sig kunna gå så långt, att man utan vidare bör medgiva skattefria avdrag för studiekostnader, även om dessa avdrag legalt normerades, kräver problemets utomordentliga stora vikt, att andra utvägar prövas och detta även, om en dylik skulle innebära en brytning med hittillsvarande skatterättsliga rättsuppfattning.

En sådan utväg skulle kunna vara att medgiva rätt för den studerande — ej skyldighet — att få beloppet av ett erhållet studielån beskattat såsom in-

Interpellation. (Forts.)

komst efter gällande skattesatser, åtminstone provisoriskt, i gengäld mot att han sedermera finge åtnjuta skattefritt avdrag för amorteringar å berörda lån. i den mån de årligen förfalla till betalning och även erläggas. Visserligen måste ju härigenom lånesumman ökas med skatternas belopp för att täcka det fulla medelsbehovet hos låntagaren, men fördelarna med ett dylikt system äro dock övervägande. Om detta genomföres, kommer givetvis lånens belopp att inskränkas till och motsvara ett års behov, då det på grund av skatteprogressionen skulle vara ofördelaktigt för låntagaren att skuldsätta sig för mer än ett års behov i taget. Om man antager, att ett studieårs medelsbehov uppgår till 2 400 kronor, att livförsäkring »med årligen stigande premie» måste tagas för pantförskrivning, att låntagaren är ensamstående, att beskattningsorten tillhör högsta ortsgruppen, att låntagaren icke haft någon beskattningsbar inkomst tidigare år samt statliga inkomst- och förmögenhetsskatten och värnsskatten utgår med nuvarande satser och de sammanlagda kommunala utgå med tillhoppa 10 %, blir den sammanlagda stats- och kommunalskatten ca 350 kronor å det med skatten ökade lånebeloppet, ca 2 750 kronor. Om nettolånebehovet följande år är detsamma, 2 400 kronor, blir bruttolånebeloppet mindre, eftersom låntagaren får göra avdrag för dels erlagda räntor och försäkringsavgifter och dels föregående års kommunalutskylder. Allt efter som studieåren gå med oförändrat nettobehov minskas bruttolånebeloppet, enär de avdragsgilla utgifterna för räntor och försäkringspremier stiga i högre grad än kommunalutskylderna minska. Att den studerande vid ett dylikt skattesystem kommer i åtnjutande av ortsavdrag under hela studielånetiden, är givetvis enbart det en stor fördel, men än större fördel blir det genom att han senare vid amorteringarnas fullgörande får göra avdrag för dessa under hela den tid som de pågå. Sådan »straffbeskattning», som nu föreligger beträffande studieskulder, kan med ett dylikt system icke förekomma, och den utgående skatten blir avpassad efter den beskattades verkliga bärkraft. Ej heller kan man tala om någon mannamån, eftersom skatt redan tidigare erlagts å beloppet, och statens eller kommunens fiskaliska intressen bli sålunda icke eftersatta.

Man ser det principiellt riktiga i detta förslag klarast, om man jämför det med den skatterättsliga ställning, som kapitalförsäkringar nu intaga. I dylikt fall (såsom kapitallivförsäkring, livränteförsäkring och pensionsförsäkring) få enligt huvudregeln nu skattefria avdrag åtnjutas för årliga utgifter därför, varefter utfallande kapitalbelopp inkomstbeskattas. Varför skulle man då icke principiellt kunna vända på detta system, så att utfallande kapitalbelopp först inkomstbeskattas och därefter få skattefria avdrag ske för nödvändiga utgifter därför (i detta fall de årliga amorteringarna)? Något principiellt hinder däremot torde icke föreligga.

Ovanstående system — som kunde kompletteras dels med möjlighet även för nuvarande skuldsatta intellektuella med examen att genom inkomstbeskattade konverteringslån komma i samma förmånliga ställning som yngre kolleger, dels med en utvidgning av systemet att omfatta samtliga studie- eller utbildningskostnader — är givetvis endast ett förslag till lösning av frågan. Även andra utvägar äro tänkbara och böra undersökas.

En rationell lösning av hela detta problemkomplex är en tvingande nödvändighet icke blott med hänsyn till vårt samhälles fortsatta existens såsom kulturstat och angelägenheten av en effektiv demokratisering av särskilt den högre intellektuella utbildningen utan även på grund av den utveckling, som det pågående kriget medfört på berörda område. Dels har ju den allmänna studietiden vid universitet och högskolor förlängts även absolut på grund av inkallelser till beredskapstjänst. Dels har ju också penningvärdet sjunkit under kriget med följd att studieskulderna vid en stegring av kronans värde ökas

Interpellation. (Forts.)

i motsvarande grad. Dels kommer säkerligen ock som ett ytterligare påbröd vid nuvarande straffbeskattning av studieskulder de skuldsatta förvärvsarbetande akademikernas skatteförmåga efter kriget att stå i ännu sämre förhållande till skattebelastningen än före detsamma, eftersom skattetrycket efter kriget inom en överskådlig framtid torde komma att ligga högt och högre än före kriget.

Mot bakgrunden av vad sålunda anförts får jag därför anhålla om att till statsrådet och chefen för finansdepartementet framställa följande fråga:

Har herr statsrådet observerat de synnerligen ogynnsamma och orättvisa konsekvenserna av studieskuldernas m. m. nuvarande ställning i beskattningssystemet?

Ämnar herr statsrådet hänskjuta frågan till en snar och snabb utredning?

Denna anhållan bordlades.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Herr *Andersson* i Malmö avlämnade följande av honom *m. fl.* undertecknade motioner:

nr 551, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 297, med förslag till lag om provisorisk förstärkning av tilläggs pensioner och invalidunderstöd; och

nr 552, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 288, angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1944/45.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.12 em.

In fidem
Sune Norrman.